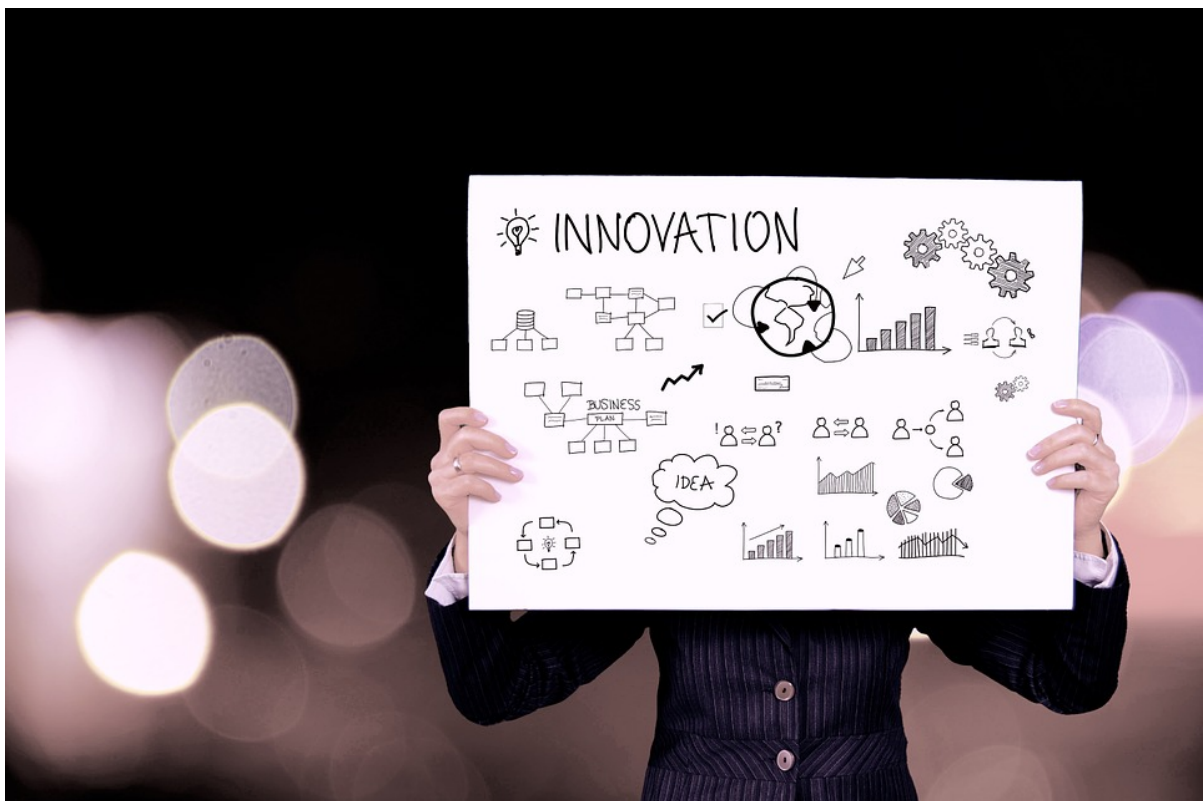

3 maart 2017

Evaluatie MKB Innovatiestimuleringsregeling Topsectoren (MIT), 2013 - 2016

Eindrapport

Evaluatie MKB Innovatiestimuleringsregeling Topsectoren (MIT), 2013 - 2016

Eindrapport

technopolis _{|group|} en SEO Economisch Onderzoek, Februari 2017

Frank Zuijdam (projectmanager)

Matthias Ploeg

Jasper Schipper

Judith Vermeer

Siemen van der Werff

Jelle Zwetsloot

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
De evaluatie van de MIT-regeling.....	1
Belangrijkste uitkomsten van de evaluatie.....	1
Conclusies over de opzet van de MIT.....	1
Conclusies over de uitvoering van de MIT.....	2
Conclusies ten aanzien van de doelgroep van de MIT.....	3
Conclusies ten aanzien van de effectiviteit: stimuleert de MIT innovatie bij het mkb?.....	3
Conclusies effectiviteit: vindt het mkb via de MIT aansluiting bij de Topsectoren?.....	4
Conclusies effectiviteit: zijn de subsidies van Rijk en regio voor het mkb geharmoniseerd?.....	4
Conclusies ten aanzien van de doelmatigheid.....	5
Aanbevelingen.....	5
Summary	7
Evaluation of the MIT scheme.....	7
Main results of the evaluation.....	7
Conclusions on the MIT set-up.....	7
Conclusions on implementation of the MIT.....	8
Conclusions regarding the MIT target group.....	8
Conclusions on effectiveness: does the MIT encourage SMEs to innovate?.....	9
Conclusions on effectiveness: can SMEs connect with the Top Sectors via the MIT?.....	9
Conclusions on efficiency.....	10
Recommendations.....	11
1 Achtergrond en opzet van de evaluatie	13
1.1 Achtergrond van de evaluatie.....	13
1.2 Aanpak van de evaluatie.....	13
1.3 Leeswijzer.....	14
2 De MIT-regeling	15
2.1 De MIT-regeling.....	15
2.2 De beoogde resultaten en effecten van de MIT.....	15
2.3 Opzet van de MIT-regeling.....	18
2.3.1 Waardering van de opzet van de MIT door betrokkenen.....	20
2.4 Budget van de regeling.....	23
2.5 Doelgroepen van de MIT-regeling.....	25
2.6 Bekendheid van de MIT.....	29
2.7 Deelname aan de MIT.....	29
3 Effectiviteit van het MIT	34
3.1 Effecten MIT-regeling volgens respondenten.....	34

3.2	De additionaliteit van de MIT volgens respondenten.....	37
3.3	Effecten en additionaliteit volgens de econometrische analyse	38
3.3.1	Resultaten econometrische analyse - kennisvouchers.....	40
3.3.2	Resultaten econometrische analyse – haalbaarheidsprojecten.....	40
3.3.3	Resultaten econometrische analyse – R&D-samenwerkingsprojecten.....	40
3.3.4	Resultaten econometrische analyse – conclusies	41
3.4	Aansluiting mkb bij de door de topsectoren opgestelde innovatie-agenda's	42
3.5	Harmonisatie en stroomlijning van de subsidies van EZ en provincies.....	44
4	Doelmatigheid van de MIT	48
4.1	Uitvoeringskosten	48
4.2	Tijd besteed aan schrijven aanvraag.....	49
4.3	Inschakeling van een intermediair voor het schrijven van een aanvraag.....	50
5	Conclusies en aanbevelingen	54
5.1	Conclusies	54
5.1.1	Conclusies over de opzet van de MIT	54
5.1.2	Conclusies over de uitvoering van de MIT	54
5.1.3	Conclusies ten aanzien van de doelgroep van de MIT	55
5.1.4	Conclusies ten aanzien van de effectiviteit: stimuleert de MIT innovatie bij het mkb?	55
5.1.5	Conclusie econometrische analyse	56
5.1.6	Conclusies effectiviteit: vindt het mkb via de MIT aansluiting bij de Topsectoren?	57
5.1.7	Conclusies effectiviteit: zijn de subsidies van Rijk en regio voor het mkb geharmoniseerd?.....	58
5.1.8	Conclusies ten aanzien van de doelmatigheid	58
5.2	Aanbevelingen.....	60
Bijlage A	LFA's van de individuele MIT-instrumenten.....	63
Bijlage B	Overzicht interviews	67
Bijlage C	Econometrische analyses.....	69
Bijlage D	Afspraken MKB-samenwerkingsagenda Rijk en regio	88

Tabellen

Tabel 1	Overzicht instrumenten MIT	15
Tabel 2	Overzicht budget MIT.....	23
Tabel 3	Overzicht regionale MIT- budgetten 2015 en 2016 in miljoen euro	23
Tabel 4	Overzicht nationale MIT-budget 2015 en 2016 in miljoen euro	24
Tabel 5	Overzicht van uitputting middelen voor de MIT na 1 dag	24
Tabel 6	Aandeel MIT-deelnemers dat andere innovatiesubsidies ontvangt.....	28
Tabel 7	Alle aanvragen en honoreringen 2013-2015	31
Tabel 8	Gebruikte definities kosten S&O-uur.....	39

Tabel 9	Geschatte bang for the buck haalbaarheidsprojecten 2014.....	40
Tabel 10	Geschatte bang for the buck R&D-samenwerkingsprojecten 2013.....	41
Tabel 11	Geschatte bang for the buck R&D-samenwerkingsprojecten 2014.....	41
Tabel 12	Berekeningen % uitvoeringslasten van het budget	48
Tabel 13	Toegezegde bedrag aan intermediair. Links gehonoreerde respondenten (n=82), rechts niet-gehonoreerde respondenten (n=18)	51
Tabel 14	Honoreringskans in 2014, 2015 en beide jaren, gewogen gemiddelden	53
Tabel 15	Effectiviteit: doelstelling 1.....	56
Tabel 16	Effectiviteit: doelstelling 2	57
Tabel 17	Effectiviteit: doelstelling 3	58
Tabel 18	Doelmatigheid.....	59
Tabel 19	LFA Innovatie-adviesprojecten	63
Tabel 20	LFA Kennisvouchers	64
Tabel 21	LFA Haalbaarheidsprojecten.....	64
Tabel 22	LFA R&D-samenwerkingsprojecten	65
Tabel 23	LFA TKI-innovatiemakelaars.....	66
Tabel 24	LFA TKI-netwerkactiviteiten	66
Tabel 25	Overzicht interviews uitgevoerd voor de MIT-evaluatie	67
Tabel 27	Gebruikte definities kosten S&O-uur	70
Tabel 28	Geschatte bang for the buck haalbaarheidsprojecten 2014	72
Tabel 29	Geschatte bang for the buck R&D-samenwerkingsprojecten 2013.....	73
Tabel 30	Geschatte bang for the buck R&D-samenwerkingsprojecten 2014.....	73

Figuren

Figuur 1	LFA Innovatiestimuleringsregeling Topsectoren (MIT).....	17
Figuur 2	Overzicht verdeling MIT-instrumenten over nationaal en regionaal.....	19
Figuur 3	Was de informatievoorziening over de MIT-instrumenten voldoende duidelijk wat betreft... Boven gehonoreerde respondenten (n=190), onder niet-gehonoreerde respondenten (n=82)	21
Figuur 4	Reageer op de volgende stellingen over de opzet van de MIT (n=233-234).....	22
Figuur 5	Verdeling MIT-instrumenten in 2013-2015 over topsectoren.....	25
Figuur 6	Verdeling Topsectoren in 2013-2015 over SBI-sectoren	26
Figuur 7	Verdeling grootste MIT-instrumenten in 2013-2015 over grootteklassen werknemers bedrijfseenheden	26
Figuur 8	Verdeling grootste MIT-instrumenten in 2013-2015 over leeftijdsklassen bedrijfseenheden	27
Figuur 9	Verdeling grootste MIT-instrumenten in 2013-2015 over rechtsvorm bedrijfseenheden	27
Figuur 10	Verdeling grootste MIT-instrumenten in 2013-2015 over innovativiteit bedrijfseenheden	28
Figuur 11	Op welke manier bent u op de hoogte geraakt van de subsidiemogelijkheden van de MIT? Meerdere antwoorden mogelijk. Gehonoreerde respondenten (n=626) en niet gehonoreerde respondenten (n=240).....	29
Figuur 12	Indien van toepassing, in welke mate heeft de uitvoering van uw MIT-project tot de volgende resultaten geleid? (n=456-468)*	34

Figuur 13 In welke mate hebben uw deelname aan MIT en de daardoor bovenstaande verbeteringen bijgedragen aan de volgende aspecten? Beslissing om... (n=457-462)*	35
Figuur 14 In welke mate heeft MIT hiermee uiteindelijk bijgedragen aan de volgende economische resultaten voor uw bedrijf? (n=456-461)*	36
Figuur 15 In welke mate heeft MIT bijgedragen aan de volgende resultaten voor uw bedrijf? (N=461-462)*	36
Figuur 16 Heeft u (afgewezen aanvragers) het project omschreven in uw voorstel ook uitgevoerd zonder toekenning? (n=186)	37
Figuur 17 Zou het project omschreven in het voorstel ook zijn uitgevoerd zonder toekenning? (n=458); toegekende aanvragers	37
Figuur 18 Wat is de huidige stand van zaken van het innovatietraject? gehonoreerde respondenten (n=433) en niet gehonoreerde respondenten (n=91)	38
Figuur 19 In welke mate hebben uw deelname aan MIT en de daardoor bovenstaande verbeteringen bijgedragen aan de volgende aspecten? Beslissing om... (n=458-459)*	42
Figuur 20 Indien van toepassing, in welke mate heeft de uitvoering van uw MIT-project tot meer inzicht in de ambities en de innovatieagenda's van de Topsectoren? (n=459)*	43
Figuur 21 Voor de uitvoering van de MIT werken Rijk en regio's samen. Reageer op de volgende stellingen (n=449-451)	46
Figuur 22 Regio-overstijgende R&D-samenwerkingsprojecten, 2014-2015	47
Figuur 23 Hoe beoordeelt u de tijdsbesteding voor het aanvragen in relatie tot de omvang van de subsidie? Gehonoreerde aanvragers (n=191)	49
Figuur 24 Hoe beoordeelt u de tijdsbesteding voor het aanvragen in relatie tot de omvang van de subsidie? Per instrument. Gehonoreerde respondenten (n=8-52)	49
Figuur 25 Waarom heeft u een intermediair ingeschakeld voor het schrijven en indienen van uw aanvraag? Meerdere antwoorden mogelijk. Gehonoreerde respondenten (n=375) en niet-gehonoreerde respondenten (n=120)	50
Figuur 26 Heeft u de intermediair een vergoeding betaald/toegezegd? Links gehonoreerde respondenten (n=376), rechts niet-gehonoreerde respondenten (n=122)	51
Figuur 27 Honoreringskansen naar wel of geen inschakeling van een intermediair per instrumenttype per jaar	52

Samenvatting

De evaluatie van de MIT-regeling

Specifiek voor het mkb heeft de overheid in 2013 de MKB Innovatiestimuleringsregeling Topsectoren (MIT) gelanceerd. De doelstelling van de MIT is het bevorderen van innovatie bij het mkb en om het mkb beter te laten aansluiten bij de door de Topsectoren opgestelde innovatie-agenda's. De MIT omvat verschillende subsidie-instrumenten. In onderstaande tabel is een korte beschrijving van de MIT-instrumenten weergegeven.

Instrument	Omschrijving	Aanvrager
Innovatie-adviesprojecten	Een door een kennisinstelling of een onafhankelijke adviesorganisatie gegeven advies over een toepassingsgerichte kennisvraag van een ondernemer.	Ondernemer
Haalbaarheidsprojecten	Een project dat bestaat uit een haalbaarheidsstudie, of uit een combinatie van een haalbaarheidsstudie en experimentele ontwikkeling of industrieel onderzoek.	Ondernemer
R&D-samenwerkingsprojecten	Een project, bestaande uit industrieel onderzoek of experimentele ontwikkeling of een combinatie hiervan, voor gezamenlijke rekening en risico uitgevoerd door een MIT-R&D-samenwerkingsverband.	Ondernemer
Kennisvouchers	Een document dat een mkb'er kan inleveren bij een kennisinstelling voor de uitvoering van een kennisoverdrachtsproject.	Ondernemer
TKI-innovatiemakelaars	Een verstrekker van innovatie-adviesdiensten (managementconsulting gericht op innovatie van producten, processen of diensten, het verlenen van technologische bijstand of diensten inzake technologieoverdracht).	TKI
TKI-netwerkactiviteiten	Masterclasses, workshops of conferenties om kennisdeling en netwerking tussen mkb-ondernemers te bevorderen.	TKI

De MIT is begonnen als een regeling alleen gericht op de agenda's van de Topsectoren. In 2015 is de opzet gewijzigd en kent de MIT een nationale module en een regionaal/provinciaal deel. Een deel van de instrumenten worden door RVO nationaal uitgevoerd en een deel door de regio's. De opzet van de MIT is hiermee fundamenteel gewijzigd. Het is veranderd van een regeling die alleen op de (nationale) Topsectoren was gericht, naar een regeling die zich ook richt op de Regionale Innovatiestrategieën. De wijziging in de opzet heeft ook ervoor gezorgd dat het budget van de MIT flink is verhoogd. Het budget voor de MIT was in 2013 21 miljoen euro en dat is opgelopen naar 55 miljoen euro in 2016.

De MIT-regeling eindigt (conform het EZ-kaderbesluit) formeel per 1 maart 2018. In het kader van de Rijksbrede regeling voor Periodiek Evaluatieonderzoek en met het oog op een eventuele verlenging van de regeling heeft het ministerie van EZ Technopolis Group en SEO Economisch Onderzoek opdracht gegeven om een onafhankelijke evaluatie van de MIT-regeling voor de periode 2013 – 2016 uit te voeren. In de evaluatie stond de effectiviteit en de doelmatigheid centraal. Voor de evaluatie zijn de volgende methoden ingezet: deskstudie, data-analyse, doelgroepenanalyse, econometrische analyse, surveys onder de deelnemers (N=716, zo'n 34%), de afgewezen aanvragers (N= 271, zo'n 21%) en een brede survey onder het mkb (N=34) en interviews.

Belangrijkste uitkomsten van de evaluatie

Conclusies over de opzet van de MIT

De meeste respondenten zijn positief over de opzet van de MIT. Het voorziet in een duidelijke behoefte en ondersteunt het mkb in de eerste fase van innovatietrajecten. De MIT is bovendien een geïntegreerde regeling met diverse instrumenten, waar het mkb al naar gelang gebruik van kan maken. Wel kunnen de beoogde outputs en effecten van de instrumenten scherper worden gedefinieerd.

Het mkb zelf ervaart de communicatie over criteria/voorwaarden, inhoud van de aanvraag, omvang van de subsidie, doelgroep, loket van aanvraag en de mkb-plannen van de Topsectoren als duidelijk. De informatie over de gevolgde selectieprocedure wordt minder positief beoordeeld.

De regeling biedt voor de eerste fase van de innovatiefunnel diverse instrumenten en vormt zo een soort continuüm. Dit continuüm kan nog wel beter worden vormgegeven. Tot nu toe komt de doorstroom van kleine naar grotere instrumenten binnen de MIT in (zeer) beperkte mate voor.

De financiële voorwaarden van de MIT lijken passend. Het mkb is over het algemeen tevreden over de opzet en beoordeelt de MIT ook positiever dan vergelijkbare subsidie-instrumenten. Verder blijkt uit deze evaluatie dat de MIT een toegankelijke regeling is. In termen van financiële voorwaarden zou hoogstens de omvang van de haalbaarheidssubsidies te hoog zijn, maar van dat instrument is het subsidiebedrag (per project) voor 2017 al verlaagd.

Conclusies over de uitvoering van de MIT

Het algemene beeld is dat de uitvoering van de MIT goed verloopt, er zijn geen grote knelpunten. Er zijn wel verschillen in het gebruik van de MIT-instrumenten (zie onderstaande tabel over de periode 2013 - 2015).

Instrument	Aanvragen	Honoreringen
Innovatie-adviesprojecten	117	76
Haalbaarheidsstudies	1359	613
R&D-samenwerkingsprojecten	1072	457
Kennisvouchers	1048	781
TKI-netwerkactiviteiten	52	48
TKI-innovatiemakelaars	39	35

We zien dat van haalbaarheidssubsidies, R&D-samenwerkingsprojecten en kennisvouchers het meest gebruik wordt gemaakt. Wat opvalt is dat er relatief weinig gebruik wordt gemaakt van innovatie-advies. Een verklaring hiervoor is dat de (financiële) voorwaarden voor een haalbaarheidsstudie aantrekkelijker zijn. Het feit dat bij de haalbaarheidsstudies een groot deel van het werk ‘in-house’ kan worden gedaan, terwijl bij een innovatieadvies een kennisinstelling of een onafhankelijke adviesorganisatie moet worden ingeschakeld, kan hiervoor ook een reden zijn. De TKI-instrumenten worden aangevraagd door de Topsectoren. Voor die instrumenten zijn vaste bedragen per Topsector afgesproken. Het is dus een ander type instrument met minder aanvragen en hogere honoreringspercentages.

Een belangrijk kritiekpunt is wel dat een deel van de MIT-instrumenten veel te snel worden overtekend. Dit geldt voor de MIT-instrumenten voor het mkb die op basis van ‘first come, first serve’ (FCFS) worden behandeld. Voor die instrumenten is het budget inderdaad vaak al na 1 of 2 dagen uitgeput. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat het overgrote deel van het MIT-budget (60% in 2016) wordt besteed aan de R&D-samenwerkingsprojecten waarvoor het FCFS-principe niet geldt. Meer in het algemeen wordt er in de loop der jaren steeds meer een beroep gedaan op de MIT: het totaal aangevraagde bedrag loopt op van M€ 44 in 2014, naar M€ 87 in 2015 en M€ 112 in 2016.

Vanuit het perspectief van het mkb zou de MIT idealiter ook een doorlopende indiening hebben in plaats van een jaarlijkse call. Een doorlopende indiening of meerdere calls per jaar sluit veel beter aan bij de tijdshorizon van het mkb. De vraag is echter wel hoe haalbaar een doorlopende indiening is gezien de overtekening van veel instrumenten en de groei in het aangevraagde budget. Bij doorlopende indiening of meerdere calls per jaar zou er gekeken moeten worden naar de balans tussen openstelling, toegankelijkheid en het budget van de regeling.

Conclusies ten aanzien van de doelgroep van de MIT

De doelgroep van de MIT bestaat voornamelijk uit kleine bedrijven uit alle verschillende Topsectoren. Daarbij heeft ruim de helft van de deelnemers een zeer klein bedrijf (met max 5 werknemers). Bij de haalbaarheidsstudies is er in de helft van de gevallen zelfs sprake van een bedrijf met maximaal één werknemer. De meeste aanvragen van mkb'ers komen uit de Topsectoren Agri&Food, HTSM en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen. Het aantal aanvragen bij Biobased Economy en Logistiek blijft achter ten opzichte van de rest. Veel MIT-deelnemers vallen in de sector advisering en onderzoek (vaak op technisch vlak). Dit zijn deelnemende bedrijven en geen intermediairs. Kennisvouchers kennen in vergelijking met andere instrumenten relatief veel deelnemers in productiesectoren als de landbouw en industrie. De MIT-instrumenten trekken zowel starters als langer bestaande bedrijven. Aanvragers van kennisvouchers zijn relatief vaak langer bestaande bedrijven, aanvragers van haalbaarheidsstudies juist vaker starters. Verreweg de meeste deelnemers zijn BV's, maar ook eenmanszaken vragen regelmatig een MIT-instrument aan.

Conclusies ten aanzien van de effectiviteit: stimuleert de MIT innovatie bij het mkb?

Deelname aan de MIT heeft naar de inschatting van respondenten van de survey verschillende positieve effecten voor het mkb. Het is nog te vroeg om iets te kunnen zeggen over de harde economische resultaten, omdat nog niet alle MIT-projecten zijn afgelopen en het soms ook enige tijd duurt voordat economische resultaten optreden. Tevens geven de resultaten van de evaluatie aan dat er door de MIT additionele activiteiten worden uitgevoerd. De econometrische resultaten lijken te wijzen op een grotendeels redelijk effectieve regeling, omdat haalbaarheidsstudies en R&D-samenwerkingsprojecten lijken te zorgen voor additionele investeringen in innovatie. De econometrische resultaten zijn echter met veel onzekerheden omgeven, daarom kunnen op basis daarvan geen harde uitspraken worden gedaan. Er kan ook nog niets worden gezegd over de gevolgen op de langere termijn van deelname aan een MIT-instrument.

Doelstelling	Stimuleert de MIT innovatie bij het mkb door het bevorderen van innovatie-activiteiten en R&D samenwerking en het gebruik van met publieke middelen gegenereerde kennis?	
Hypothese	Bevestigd?	Uitleg
De MIT is bekend bij mkb'ers die er gebruik van zouden kunnen maken.		Geen harde conclusies, wel duidelijke indicaties dat bekendheid geen probleem is. Van de regeling wordt steeds meer gebruik gemaakt, veel instrumenten zijn flink overtekend en de MIT wordt onder de aandacht gebracht via derden.
Zonder MIT zouden dezelfde activiteiten (R&D, samenwerking) niet of in andere vorm of later gestart zijn (additionaliteitshypothese).		Een klein deel van projecten is of zou volgens respondenten in zelfde vorm zijn uitgevoerd zonder MIT. Projecten die wel begonnen zijn zonder MIT, lopen achter. Ook vanuit econometrische analyse blijkt dat er additionele activiteiten zijn uitgevoerd.
Dankzij MIT wordt met publiek geld ontwikkelde kennis beter benut		De respondenten zien succesvollere innovatietrajecten, beter innovatief vermogen, betere samenwerking met bedrijven en kennisinstellingen.
Middels de diverse MIT-instrumenten wordt het langetermijn-innovatievermogen van het deelnemende mkb vergroot.		Ruime meerderheid respondenten ziet meer inhoudelijke en proceskennis; bij meerderheid een veranderde bedrijfscultuur richting innovatie.
De verschillende MIT-instrumenten vullen elkaar goed aan.		Op zich vormen de diverse instrumenten een continuüm, maar ze zouden beter op elkaar afgestemd kunnen worden. Tot nu ook nog geen gebruik van opeenvolgende instrumenten.
De MIT-instrumenten vullen andere instrumenten (nationaal o.a. IPC en Eurostars en regionale innovatie-instrumenten) goed aan. Het sluit goed aan op het instrumentarium in het voortraject (toegepast/fundamenteel onderzoek) en op het vervolotraject (kredieten, participaties).		MIT-deelnemers maken nauwelijks gebruik van andere instrumenten. Slechts 21% van de afgewezen aanvragers vraagt een vergelijkbare subsidie aan. Wel is er een duidelijke overlap qua doelstelling en opzet met EFRO en in enkele regio's ook met andere instrumenten. Dit leidt in de regio tot de nodige complexiteit.

Doelstelling	Stimuleert de MIT innovatie bij het mkb door het bevorderen van innovatie-activiteiten en R&D samenwerking en het gebruik van met publieke middelen gegenereerde kennis?	
De MIT leidt (via succesvolle innovatieprojecten) tot vergroting van business (omzet, werkgelegenheid) en/of internationalisering bij deelnemende bedrijven.		Nog te vroeg om te zeggen op basis van harde indicatoren, maar indicaties dat de MIT leidt tot vergroting van business.

Groen = hypothese is bevestigd, geel = hypothese is deels bevestigd en rood = hypothese is niet bevestigd. Als een hypothese wordt bevestigd, is dat een positief signaal (invulling van een (sub)doelstelling van de regeling).

Conclusies effectiviteit: vindt het mkb via de MIT aansluiting bij de Topsectoren?

Het mkb heeft geen moeite om haar aanvragen op de mkb-plannen van de Topsectoren te laten aansluiten en de meerderheid van de surveyrespondenten raakt ook meer betrokken. De Topsectoren zelf zijn wel betrokken bij de communicatie en voorlichting van de MIT, maar zijn over het algemeen niet erg actief in het benaderen van het mkb na de calls. De Topsectoren geven daarvoor onder meer als reden dat zij niet altijd goed uit de voeten kunnen met de aangeleverde informatie over de MIT-projecten.

Doelstelling	Vindt het mkb via de MIT aansluiting bij de door de Topsectoren opgestelde innovatie agenda's? En zo ja, welke vormen van aansluiting nemen we waar?	
Hypothese	Bevestigd?	Uitleg
Middels de MIT wordt het deelnemend mkb betrokken bij de innovatie-agenda's van de Topsectoren als ook de regionale innovatiestrategieën (vanaf 2015).		De aanvragen passen goed binnen de mkb-plannen en de Regionale Innovatiestrategieën (RIS). Topsectoren zijn ook betrokken bij communicatie en voorlichting over de MIT.
Middels de MIT wordt het deelnemend mkb betrokken bij zowel de innovatie-agenda's van de Topsectoren, de TKI-projecten die binnen die agenda's passen.		Meer dan de helft van de respondenten geeft ook aan meer betrokken te zijn bij de Topsectoren. De Topsectoren zelf zijn over het algemeen niet erg actief om het mkb te betrekken

Groen = hypothese is bevestigd, geel = hypothese is deels bevestigd en rood = hypothese is niet bevestigd. Als een hypothese wordt bevestigd, is dat een positief signaal (invulling van een (sub)doelstelling van de regeling).

Conclusies effectiviteit: zijn de subsidies van Rijk en regio voor het mkb geharmoniseerd?

Er heeft wel een zekere mate van harmonisatie plaatsgevonden in het instrumentarium en de samenwerking en afstemming tussen Rijk en regio is in algemene zin verbeterd. De uniformiteit in de uitvoering is door de koppeling met de regio's echter minder geworden. Het geheel van instrumenten gericht op het innovatieve mkb blijft in veel gevallen nog complex.

Doelstelling	Zijn de diverse subsidies van EZ en provincies voor het innovatieve mkb geharmoniseerd en gestroomlijnd en verbinden ze daardoor het nationaal stimuleringsbeleid voor het mkb met het stimuleringsbeleid door de regio's voor deze doelgroep?	
Hypothese	Bevestigd?	Uitleg
Door de samenwerking tussen Rijk en regio's is het beschikbare instrumentarium beter zichtbaar geworden voor het relevante mkb (transparantie).		Er is 1 loket en meer synergie in het instrumentarium. Het geheel aan instrumenten met dezelfde doelstellingen gericht op het mkb is in veel gevallen nog complex. Intermediairs spelen een belangrijke rol bij de communicatie over de MIT
Door de samenwerking tussen Rijk en regio's worden meer bedrijven sneller dan voorheen geholpen en vinden sneller dan voorheen bovenregionale contacten.		Er is duidelijk bovenregionale samenwerking waarneembaar in de MIT-projecten.

Groen = hypothese is bevestigd, geel = hypothese is deels bevestigd en rood = hypothese is niet bevestigd. Als een hypothese wordt bevestigd, is dat een positief signaal (invulling van een (sub)doelstelling van de regeling).

Conclusies ten aanzien van de doelmatigheid

De uitvoering van de MIT bij RVO en de regio's verloopt redelijk efficiënt. De uitvoeringskosten bij RVO en de regio's liggen over de jaren 2013 – 2015 gemiddeld net iets boven de norm van 5%. Voor het jaar 2015 zitten de uitvoeringskosten onder de gestelde norm. Een andere indicator voor de doelmatigheid van de MIT zijn de administratieve lasten voor het mkb. De tijdsbesteding aan de aanvraag wordt door een ruime meerderheid van de deelnemers als een goede balans gezien. Voor het schrijven van een MIT-aanvraag maakt een ruime meerderheid van de mkb'ers gebruik van externe adviseurs. Dit heeft in veel gevallen een (licht) positief effect op de honoreringskans, al zijn de verschillen soms klein en zijn er sterke fluctuaties per jaar en per instrument. De verschillen zijn bovendien niet significant, de data is te beperkt om hier betrouwbare uitspraken over te doen.

Doelmatigheid gaat over de relatie tussen de inspanningen en de effecten. Over het geheel kunnen we concluderen dat de regeling doelmatig is: de uitvoeringskosten en administratieve lasten staan in verhouding tot de effecten van de MIT.

Doelstelling	Is/wordt de doelstelling van de MIT op efficiënte wijze gerealiseerd?	
Hypothese	Bevestigd?	Uitleg
De financiële voorwaarden (omvang subsidie, percentage subsidie) zijn zodanig vastgesteld dat verlaging of verhoging er van de effectiviteit van de MIT (onderdelen) niet verbetert.		Het mkb is tevreden over de opzet en waardeert de MIT ook beter dan vergelijkbare instrumenten. De financiële voorwaarden zijn ook geen drempel voor deelname; de MIT is een toegankelijke regeling. Alleen de omvang van de haalbaarheidssubsidies is wellicht te hoog, maar het bedrag per project is voor 2017 gehalveerd. De evaluatie is niet nader ingegaan op alle specifieke financiële voorwaarden voor alle instrumenten (o.a. omdat die gewijzigd zijn in de evaluatieperiode).
De uitvoering via regionale regelingen en nationale (vangnet-)regeling door RVO en regio is efficiënt (geen dubbel werk geen tegenstrijdigheden)		De afstemming in de uitvoering tussen RVO en de regio's is goed, er wordt geen dubbel werk gedaan. De loketwijzer functioneert naar behoren.
De uitvoeringslasten bij RVO, regio's en bedrijven bedragen gezamenlijk minder dan 5% van het budget.		De uitvoeringskosten liggen gemiddeld net boven gestelde norm van 5%. Daarbij maakt het mkb veelvuldig gebruik van externe adviseurs voor het aanvragen, maar de kosten daarvan zijn voor een belangrijk deel een vervanging van de kosten die het mkb anders zelf had gemaakt.
Ondernemers die zelf een aanvraag indienen, vinden de MIT-aanvraag eenvoudig.		Tijdsbesteding aan aanvraag wordt door ruime meerderheid als goede balans gezien, administratieve lasten worden beperkt gehouden. Complexiteit is een ondergeschikte reden om intermediair in te schakelen. Gebruik van intermediairs is ook gebruikelijk bij andere instrumenten
Ondernemers die zelf een aanvraag indienen, zijn niet minder succesvol (in termen van doelbereik en kosteneffectiviteit) dan ondernemers die een intermediair (subsidieadviseur) inzetten.		Het inschakelen van een externe adviseur heeft in veel gevallen een (licht) positief effect op de honoreringskans, al zijn de verschillen soms klein en zijn er per jaar en per instrument flinke fluctuaties in de verschillen.

Groen = hypothese is bevestigd, geel = hypothese is deels bevestigd en rood = hypothese is niet bevestigd. Als een hypothese wordt bevestigd, is dat een positief signaal (invulling van een (sub)doelstelling van de regeling).

Aanbevelingen

Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie hebben de Technopolis Group en SEO Economisch Onderzoek een aantal aanbevelingen geformuleerd voor de toekomst van de MIT-regeling.

De hoofdaanbeveling is:

- Continueer de MIT-regeling ten minste met het huidige budget: de MIT is toegankelijk en voorziet in een duidelijke behoefte. De MIT is bovendien een doelmatige en effectieve regeling: het heeft positieve effecten op het innovatief vermogen van het mkb.

Hoewel de opzet van de MIT over het algemeen goed wordt bevonden, zijn er op basis van deze evaluatie toch diverse aanbevelingen te formuleren voor het verder optimaliseren van de regeling:

- Definieer duidelijke doelstellingen per instrument en geef tevens duidelijker aan wat het type uitkomsten zijn van de diverse projecten.
- Verbeter de complementariteit van de diverse MIT-instrumenten. De MIT biedt met haar mkb-instrumenten een continuüm in het begin van de innovatiefunnel. De diverse instrumenten voor het mkb kunnen echter nog beter op elkaar worden afgestemd met een duidelijker onderscheid tussen de diverse instrumenten.
- Blijf streven om de uitvoering van de MIT zo uniform mogelijk te laten verlopen in termen van procedures, termijnen, formulieren, etc. Verken ook de mogelijkheid van een verdere vereenvoudiging van de uitvoering, bijvoorbeeld door het verminderen van het aantal schotten in de regio (uitvoering op het niveau van de landsdelen). Laat wel de mogelijkheid tot inhoudelijk maatwerk voor de regio's intact.
- Kijk met het oog op de groei van de totale omvang van de aanvragen en de snelle overtekening van de first come, first serve-instrumenten naar de balans tussen het MIT-budget en de toegankelijkheid (aanscherpen voorwaarden) van de regeling. Indien ervoor een verhoging van het budget wordt gekozen, lijkt een verdubbeling van de FCFS-instrumenten wenselijk (een voorzichtige schatting is een bedrag tussen de 15 – 20 miljoen per jaar). Bij een verhoging van het MIT-budget kan tevens worden overgegaan tot een halfjaarlijkse call (dus twee keer per jaar). Een dergelijke cyclus sluit beter aan bij de korte tijdshorizon voor innovatie van het mkb.
- Zorg dat de informatie over de MIT en de MIT-projecten beter wordt gebruikt. Breid de informatie uit (naast een korte samenvatting van de projecten, ook informatie over afgewezen projecten en informatie over voortgang, type uitkomsten, netwerkanalyses, etc.). Betrek naast de Topsectoren ook de clusterorganisaties en de provincies bij de informatievoorziening. Spreek tevens met de betrokken organisaties af wat zij met de informatie doen (vervolgacties).

Ten slotte komt uit deze evaluatie naar voren dat – ondanks een zekere harmonisatie van het instrumentarium – er nog diverse mkb-regelingen met min of meer dezelfde doelstellingen naast elkaar bestaan. Het gaat daarbij om Europese, nationale en regionale instrumenten, zoals EFRO-OP, Interreg, de mkb-instrumenten van Horizon 2020, de MIT en regionale regelingen gericht op het mkb. Een nadere afstemming van al die mkb-instrumenten is wenselijk. De MIT vormt hier een onderdeel van, maar die afstemming betreft een veel breder palet aan MKB-instrumenten.

- Stem in het kader van de MKB-samenwerkingsagenda Rijk-regio de verschillende instrumenten gericht op innovatie bij het mkb nog beter op elkaar af en vereenvoudig waar mogelijk (in aantal instrumenten, criteria, subsidiebedragen, et cetera).

Summary

Evaluation of the MIT scheme

In 2013 the Dutch government launched the Top Sectors Innovation Incentive Scheme (MIT) for small and medium-sized enterprises (SMEs). The aim of this MIT scheme is to promote innovation in SMEs, and enable SMEs to be better aligned with the innovation agendas drawn up by the Top Sectors. The MIT includes various subsidy instruments, which are briefly described in the table below.

Instrument	Description	Applicant
Innovation advice projects	Advice given by a knowledge institute or an independent advisory organization on an entrepreneur's application-oriented knowledge issue.	Entrepreneur
Feasibility projects	A project that consists of a feasibility study, or a combination of a feasibility study and experimental development or industrial research.	Entrepreneur
R&D collaborative projects	A project consisting of industrial research or experimental development, or a combination of these, conducted by an MIT R&D collaborative partnership, with shared costs and risks.	Entrepreneur
Knowledge vouchers	A document that an SME can submit to a knowledge institute to have a transfer of knowledge project conducted.	Entrepreneur
TKI Innovation brokers	A provider of innovation advice services (management consulting aimed at innovation of products, processes or services, offering technological support or services in connection with transfer of technology).	TKI
TKI Network activities	Master classes, workshops or conferences to promote knowledge sharing and networking between SMEs.	TKI

The MIT began as a scheme that was only geared to the Top Sectors' agendas. The structure changed in 2015, with the MIT having a national module and a regional/provincial section. Some of the instruments are carried out nationally by Netherlands Enterprise Agency (RVO) and others by the regions. This marked a fundamental change in the MIT structure. It had evolved from being a scheme only aimed at (national) Top Sectors, to a scheme also focusing on Regional Innovation Strategies (RIS). The change in implementation also resulted in the MIT budget being considerably increased. The budget for the MIT, which amounted to EUR 21 million in 2013, rose to EUR 55 million in 2016.

In accordance with the Ministry of Economic Affairs (EZ) framework decision, the MIT scheme officially ends on 1 March 2018. As part of the government-wide scheme for Periodic Evaluation and with a view to a possible extension of the scheme, the Ministry of EZ commissioned Technopolis Group and SEO Economic Research to conduct an independent evaluation of the MIT scheme for the period 2013 to 2016. The scheme's effectiveness and efficiency were the key focus of the evaluation. The following methods were used for the evaluation: desk study, data analysis, target group analysis, econometric analysis, surveys among the participants (N=716, around 34%) and unsuccessful applicants (N= 271, around 21%), a wide survey among SMEs (N=34) and interviews.

Main results of the evaluation

Conclusions on the MIT set-up

Most of the respondents are positive about the structure of the MIT. It clearly meets a need and supports SMEs in the first stage of their innovation processes. Moreover the MIT is an integrated scheme with various instruments which SMEs can use as they wish. The proposed outputs and effects of the instruments could, however, be defined more sharply.

SMEs themselves find the communication on criteria/conditions, application content, extent of the subsidy, target group, application contact point and Top Sectors' SME plans all quite clear. They have a less positive opinion of the selection procedure.

The scheme offers various instruments for the first stage of the innovation funnel, thus forming a sort of continuum. This continuum could be designed better. Up till now, there has only been a (very) limited amount of progression from small to larger instruments within the MIT.

The MIT's financial conditions seem to be appropriate. SMEs are generally satisfied and more positive about the MIT than comparable subsidy instruments. This evaluation also shows that the MIT is an accessible scheme. In terms of financial conditions, the level of the feasibility subsidies was at most too high, but the extent of subsidy for that instrument (per project) has already been reduced for 2017.

Conclusions on implementation of the MIT

The general view is that the implementation of the MIT is going well, with no major bottlenecks. There are, however, differences in the use of MIT instruments (see table below for the period 2013 - 2015).

Instrument	Applications	Awarded
Innovation advice projects	117	76
Feasibility studies	1359	613
R&D collaborative projects	1072	457
Knowledge vouchers	1048	781
TKI Network activities	52	48
TKI Innovation brokers	39	35

We see that feasibility studies, R&D collaborative projects and knowledge vouchers are used the most. What is striking, is that relatively little use is made of innovation advice. One explanation is that the (financial) conditions for a feasibility study are more attractive. Another reason could be the fact that the majority of the work on feasibility studies can be done 'in-house', whereas for innovation advice, you have to make use of a knowledge institute or independent consultancy. The Top Sectors apply for TKI instruments and fixed amounts for them are agreed per Top Sector. These are therefore a different type of instrument with fewer applications and higher percentages of awarded funding.

One major criticism is that some of the MIT instruments are oversubscribed far too quickly. This applies to the MIT instruments for SMEs that are dealt with on a 'first come, first served' (FCFS) basis. The budget for such instruments is indeed often exhausted after 1 or 2 days already. We should, however, point out that the majority of the MIT budget (60% in 2016) is allocated for R&D collaborative projects, to which the FCFS principle does not apply. More generally speaking, over the years the number of applications for the MIT has been constantly increasing: the total requested amount has risen from EUR 44 million in 2014, to 87 million in 2015 and 112 million in 2016.

From an SME perspective, ideally the MIT should have a continuous submission scheme instead of an annual call. Such a continuous scheme or several calls a year would far better suit the SME time horizon. The question is, however, to what extent continuous submission is feasible considering the over-subscription of many instruments and the rise in the requested budget. With continuous submission or several calls a year, there would have to be a balance between the scheme's openness, accessibility and budget.

Conclusions regarding the MIT target group

The MIT's target group is mainly small companies in all the different Top Sectors. More than half of these participants have a very small company (with a maximum of 5 employees). The feasibility studies showed that in half of the cases, we are even talking about companies with a maximum of one employee. Most of the SME applications are from the Top Sectors Agri&Food, High-tech Systems & Material (HTSM) and Horticulture & Propagation Materials. The number of applications from Biobased Economy and Logistics is still lagging behind the rest. Many MIT applicants come under the consultancy

and research category (often in technical areas). These are participatory companies, not intermediaries. Compared to other instruments, knowledge vouchers have a relatively high number of takers in production sectors like agriculture and industry. The MIT instruments attract both starters as well as longer established companies. Applications for knowledge vouchers are from relatively longer existing companies, whereas requests for feasibility studies are frequently starters. By far the most participants are BVs (limited companies), but sole proprietors also regularly apply for an MIT instrument.

Conclusions on effectiveness: does the MIT encourage SMEs to innovate?

According to the survey respondents' assessments, taking part in the MIT has various benefits for SMEs. It is still too early to be able to report any concrete economic results because not all the MIT projects have been completed and it sometimes takes a while before the economic outcomes become apparent. The evaluation findings also show that additional activities are being carried out through the MIT. The econometric results seem to point to a by and large reasonably effective scheme, because feasibility studies and R&D collaborative projects appear to be creating additional investment in innovation. On account of the many uncertainties surrounding the econometric results, no firm statements can be made; nor is it possible to say anything yet about the long-term effects of using an MIT instrument.

Objective	Does the MIT stimulate innovation in SMEs by encouraging innovation activities, R&D collaboration and using knowledge generated through public funds?	
Hypothesis	Confirmed?	Explanation
The MIT is known by those SMEs who could make use of it.		No firm conclusions, but clear indications that awareness is not a problem. The scheme is being used more and more, many instruments are considerably oversubscribed and the MIT is brought to people's attention via third parties.
Without MIT, such activities (R&D, collaboration) would have started later, or in another form, or not at all (additionality hypothesis).		According to respondents, a small number of projects has and would have been carried out in the same form without MIT. Projects that did start without MIT, are lagging behind. Econometric analysis shows that additional activities have been carried out.
Thanks to MIT, knowledge developed with public funds is better utilised.		The respondents see more successful innovation processes, greater innovative capacity, better collaboration with companies and knowledge institutes.
The various MIT instruments increase the long-term innovative capacity of the participating SMEs.		The great majority of respondents see more substantive and process knowledge; the majority a changing corporate culture in the direction of innovation.
The various MIT instruments complement each other well.		The various instruments form a sort of continuum, but could be better aligned. Up till now successive instruments have not been used.
The MIT instruments complement other national ones including IPC, Eurostars and regional innovation instruments. They are a good match with the instrumentarium in the preparatory phase (applied/fundamental research) and the follow-up process (loans, participations).		MIT participants hardly make use of other instruments. Only 21% of unsuccessful applicants request a comparable subsidy. Regarding aims and structure, there is a clear overlap with EFRO and also other instruments in a few regions. This complicates things considerably.
By means of successful innovation projects, the MIT leads to the expansion of business (turnover, employment) and/or the internationalisation of participating companies.		Still too early to say based on hard indicators, but there are indications that the MIT does improve business.

Green = hypothesis is confirmed, yellow = hypothesis is partly confirmed. If a hypothesis is confirmed, that is a positive sign (fulfilling one of the scheme's [sub]objectives).

Conclusions on effectiveness: can SMEs connect with the Top Sectors via the MIT?

SMEs do not find it hard to gear themselves to the Top Sectors' plans for them and most of the respondents are becoming more involved. The Top Sectors themselves engage in MIT communication

and promotion, but are generally not very proactive in contacting SMEs after the calls. The Top Sectors state that one of the reasons is that the information supplied on the MIT projects does not always meet their needs.

Objective	Can SMEs connect with the Top Sectors' innovation agendas via the MIT? And if so, which forms of connection do we observe?	
Hypothesis	Confirmed?	Explanation
Through the MIT, participating SMEs are involved in the Top Sectors' innovation agendas as well as the regional innovation strategies (from 2015).		The applications connect well with the SME plans and RIS (Regional Innovation Strategies). Top Sectors are also involved in communication and promoting the MIT.
Through the MIT, participating SMEs are involved in the Top Sectors' innovation agendas as well as the TKI projects that fit within these agendas.		More than half of the respondents indicate they are involved with the Top Sectors. In general the Top Sectors themselves are not very active in involving SMEs.

Green = hypothesis is confirmed, yellow = hypothesis is partly confirmed. If a hypothesis is confirmed, that is a positive sign (fulfilling one of the scheme's [sub]objectives).

Conclusions on effectiveness: are the state and regional subsidies aligned for SMEs?

A certain amount of harmonisation has taken place in the instrumentarium, while the collaboration and coordination between the state and the regions have generally improved. However, linking with the regions has led to less uniformity in implementation. The entire set of instruments geared to innovative SMEs is in many cases still complicated.

Objective	Are the various Ministry of EZ and provincial subsidies for innovative SMEs harmonised and streamlined, and do they therefore link the national incentive policy for SMEs with the regional incentive policy for this target group?	
Hypothesis	Confirmed?	Explanation
Through the collaboration between the state and the regions, the available instrumentarium has become more transparent for relevant SMEs (transparency).		There is 1 contact point and more synergy in the instrumentarium. The entire set of instruments with the same objectives for SMEs is in many cases still complicated. Intermediaries play an important role in communication about the MIT.
Through the collaboration between the state and the regions, more companies are receiving help quicker than before and are finding supra-regional contacts more quickly.		We can clearly see supra-regional collaboration in the MIT projects.

Green = hypothesis is confirmed, yellow = hypothesis is partly confirmed. If a hypothesis is confirmed, that is a positive sign (fulfilling one of the scheme's [sub]objectives).

Conclusions on efficiency

The implementation of the MIT by RVO and the regions is fairly efficient. The RVO and regions' total implementation costs from 2013 to 2015 are on average just above the 5% norm. Implementation costs for the year 2015 are under the fixed norm. Another indicator of the MIT's efficiency is the administrative burden for SMEs. The vast majority of the participants see the time dedicated to the application as a good balance. Most of the SMEs make use of external advisors to write an MIT application. In many cases this has a (slightly) positive effect on the likelihood of being awarded funding, although the differences are sometimes negligible and there are considerable fluctuations per year and per instrument. Moreover, the differences are not significant and the data is too limited to provide reliable conclusions.

Efficiency refers to the relationship between effort and impact. Our overall conclusion is that the scheme is efficient: the implementation costs and administrative burden are proportionate to the impact of the MIT.

Objective	Is the MIT objective achieved in an efficient way?	
<i>Hypothesis</i>	<i>Confirmed?</i>	<i>Explanation</i>
The financial conditions (the size and percentage of subsidies) are arranged in such a way that raising or lowering them will not improve the effectiveness of (parts of) the MIT.		SMEs are satisfied with the set-up and value the MIT more than comparable instruments. The financial conditions are also not a barrier for taking part; the MIT is an accessible scheme. Just the scale of the feasibility studies is perhaps too high, but the amount per project has been halved for 2017. The evaluation did not look deeper into all the specific financial conditions for every instrument (also because these changed in the evaluation period).
The implementation via regional measures and a national (safety net) arrangement by RVO and the regions is efficient (no overlap, no inconsistencies).		The coordination in implementation between RVO and the regions is good and there is no overlap. The contact office pointer functions adequately.
The implementation costs for RVO, regions and companies together amount to less than 5% of the budget.		The implementation costs are on average above the fixed norm of 5%. Thereby SMEs make much use of external advisors for applications, but a significant part of the costs incurred replaces the costs that SMEs would have made themselves.
Entrepreneurs who submit applications themselves find the MIT application easy.		The time spent on applications is seen by the majority as a good balance and the administrative burden is minimised. Complexity is a subordinate reason for bringing in intermediaries. They are also normally used for other instruments.
Entrepreneurs who submit applications themselves are not less successful (in terms of target range and cost effectiveness) than those who employ a grants advisor.		Making use of an external advisor has in many cases a (slightly) positive effect on the likelihood of being awarded funding, although the differences are sometimes small and there are considerable fluctuations per year and per instrument.

Green = hypothesis is confirmed, yellow = hypothesis is partly confirmed, red = hypothesis is not confirmed. If a hypothesis is confirmed, that is a positive sign (fulfilling one of the scheme's [sub]objectives).

Recommendations

Based on the outcomes of this evaluation, Technopolis Group and SEO Economic Research have formulated a number of future recommendations for the MIT scheme.

The main recommendation is:

- Continue the MIT scheme, with at least the current budget: the MIT is accessible and fulfils an obvious demand. Moreover the MIT is an efficient and effective scheme: it has a positive impact on SMEs' innovative capacity.

Although people think the MIT is generally speaking well structured, based on this evaluation, various recommendations emerge for further optimisation of the scheme:

- Define clear objectives for each instrument, thereby indicating more distinctly the type of outcomes of the various projects.
- Improve the complementarity of the various MIT instruments. With its SME instruments, the MIT offers a continuum at the start of the innovation funnel. However, these various instruments for SMEs could be better aligned and distinguished more clearly.
- Continue striving to make the implementation of the MIT as uniform as possible in terms of procedures, periods, forms, etc. Explore the possibility to further simplify the implementation, for

example by reducing the number of partitions in the regions (at the level of ‘landsdelen’). Leave the opportunity for substantive customisation in the regions intact.

- In view of the growing total number of applications and the fast oversubscription of the first come, first served instruments, look at the balance between the MIT budget and the accessibility (tighten up conditions) of the scheme. If the decision is made to increase the budget, it would be desirable to double the amount for FCFS instruments (a conservative estimate is between EUR 15 and 20 million a year). If the MIT budget is increased, you can also switch to a 6-monthly call (so twice a year). Such a cycle would far better suit the short time horizon for SME innovation.
- Ensure that the information on the MIT and MIT projects is better utilised. Expand the information (alongside a brief summary of the projects, also provide details of rejected projects, awarded projects and information on progress, type of outcomes, network analyses, etc.). Besides the Top Sectors, also include the cluster organisations and provinces in the distribution of information. In addition, discuss with the organisations what they will do with the information (follow-up actions).

Finally this evaluation reveals that – despite harmonisation of the instrumentarium – there are still various SME schemes with more or less the same goals existing alongside each other. These include European, national and regional instruments such as EFRO-OP, Interreg, Horizon 2020’s SME instruments, the MIT and regional measures aimed at SMEs. All these SME instruments should be more closely coordinated. The MIT plays its part but alignment is needed across the much wider range of SME instruments.

- In the context of the SME cooperation agenda with state/regions, improve the alignment of the various instruments geared to SME innovation and streamline where possible the number of instruments, criteria, subsidy amounts, et cetera.

1 Achtergrond en opzet van de evaluatie

1.1 Achtergrond van de evaluatie

Het beleid van het ministerie van Economische Zaken (EZ) is onder meer gericht op het stimuleren van innovatie bij het Nederlandse bedrijfsleven. Dit beleid heeft mede als doel het bevorderen van innovatie bij het mkb. Een van de instrumenten om dit te bewerkstelligen, is de MKB Innovatiestimuleringsregeling Topsectoren (MIT). De MIT moet zorgen voor valorisatie en kenniscirculatie en een betere aansluiting van het mkb bij de door de Topsectoren opgestelde innovatie-agenda's.

De MIT-regeling eindigt (conform het EZ-kaderbesluit) formeel per 1 maart 2018. In het kader van de Rijksbrede regeling voor Periodiek Evaluatieonderzoek (RPE)¹ en met het oog op een eventuele verlenging van de regeling heeft het ministerie van EZ Technopolis Group opdracht gegeven om een onafhankelijke evaluatie van de MIT-regeling uit te voeren over de periode 2013 - 2016. Technopolis Group is hierbij ondersteund door SEO Economisch Onderzoek. De evaluatie dient als onderbouwing van het besluit voor de eventuele verlenging van de MIT-regeling.

In de Terms of Reference (ToR) zijn drie doelstellingen genoemd waarop de regeling geëvalueerd moet worden. Die drie doelstellingen zijn:

1. Het bevorderen van innovatie bij het mkb (het hoofddoel).
2. Het mkb (beter) aan laten sluiten bij de door de Topsectoren opgestelde innovatie-agenda's (subdoel).
3. Harmonisatie en stroomlijning van de diverse subsidies van EZ en provincies voor het innovatieve mkb en betere verbinding van het stimuleringsbeleid van Rijk en regio (subdoel).

De primaire focus van de evaluatie is het ex-post evalueren van de MIT-regeling, maar de evaluatie richt zich tevens op het formuleren van aanbevelingen voor de toekomst.

Voor elk van de drie doelstellingen zijn in de ToR vervolgens specifieke evaluatievragen geformuleerd. Tevens is er ten aanzien van de doelmatigheid van de regeling een evaluatievraag geformuleerd. De vier evaluatievragen zijn:

1. Stimuleert de MIT innovatie bij het mkb door het bevorderen van innovatieactiviteiten en R&D-samenwerking en het gebruik van met publieke middelen gegenereerde kennis?
2. Vindt het mkb via de MIT aansluiting bij de door de topsectoren opgestelde innovatie-agenda's? En zo ja, welke vormen van aansluiting nemen we waar?
3. Zijn de diverse subsidies van EZ en provincies voor het innovatieve mkb geharmoniseerd en gestroomlijnd en verbinden ze daardoor het nationaal stimuleringsbeleid voor het mkb met het stimuleringsbeleid door de regio's voor deze doelgroep?
4. Is/wordt de doelstelling van de MIT op efficiënte wijze gerealiseerd?

In de ToR is voor elk van de evaluatievragen een aantal hypothesen geformuleerd die tijdens de evaluatie getoetst moeten worden. Deze hypothesen worden verder besproken in het conclusiehoofdstuk.

1.2 Aanpak van de evaluatie

Voor de evaluatie zijn diverse methoden gebruikt:

---

¹ RPE; Staatscourant, nr. 27142, 25 september 2014. In deze regeling worden eisen geformuleerd t.a.v. onderzoek naar de doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid. De RPE richt zich met name op beleidsdoorlichtingen die ten minste eens in de zeven jaar moeten worden uitgevoerd.

- **Deskstudie en Logical Framework Analysis (LFA):** de evaluatie is gestart met het bestuderen van alle relevante documenten. De deskstudie is gebruikt om een goed inzicht te krijgen in de opzet en uitvoering van de MIT-regeling. Op basis van de deskstudie is vervolgens een LFA of doelenboom gemaakt waarbij de missie, doelen, activiteiten en in samenhang zijn bekeken. De LFA vormde een belangrijke input voor het precies definiëren van de doelen van de diverse instrumenten en van de regeling als geheel.
- **Doelgroepenanalyse:** om inzicht te krijgen in het bereik van de MIT is een doelgroepenanalyse uitgevoerd. Daarbij is gekeken naar diverse kenmerken van de bedrijven die deelnemen aan de MIT (zoals omvang, rechtsvorm, leeftijd, sector, deelname WBSO, etc.).
- **Econometrische analyse:** om de effecten van de MIT in kaart te brengen is een econometrische analyse uitgevoerd. Het betrof een effectmeting waarbij ontwikkeling van WBSO-uren van de bedrijven die aan de MIT deelnemen en een controlegroep (uitgelote aanvragers) met elkaar zijn vergeleken.
- **Surveys:** voor de evaluatie zijn drie websurveys uitgezet; onder de deelnemers van de MIT (N=716, zo'n 34%, waarvan 459 de survey volledig hebben ingevuld), onder de afgewezen aanvragers (N=271, zo'n 21% waarvan 179 de survey volledig hebben ingevuld) en een brede survey voor het mkb in het algemeen (via nieuwsbrieven) over de bekendheid van de MIT (N=34).
- **Interviews:** in aanvulling op de surveys zijn diverse interviews gehouden, onder meer met vertegenwoordigers van het ministerie van EZ en van de Topsectoren, brancheorganisaties, RVO en betrokken bij de uitvoering van de MIT-regeling in de regio's. In Bijlage B is een overzicht opgenomen van de mensen die in het kader van deze evaluatie zijn geïnterviewd.
- **Analyse en rapportage:** als laatste zijn alle data van alle methoden geanalyseerd en geïntegreerd in de voorliggende rapportage. Een conceptrapportage is besproken met de begeleidingscommissie en op basis van die bespreking is een definitieve rapportage gemaakt.

Voor het uitvoeren waren er wel enkele beperkingen. Zo waren er beperkingen ten aanzien van data. Voor de econometrische studie was er bijvoorbeeld alleen data voor de jaren 2013 en 2014 beschikbaar. Latere jaren zijn niet meegenomen. Tevens zijn nog niet alle MIT-projecten afgelopen, waardoor er nog geen uitspraken gedaan kunnen worden over de outputs en de effecten van die projecten. De evaluatie komt voor een deel van de projecten te vroeg om een uitspraak te kunnen doen over de effectiviteit.

1.3 Leeswijzer

Dit rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 beschrijven we de opzet, de doelgroepen en het gebruik en het bereik van de MIT. In hoofdstuk 3 komt de effectiviteit aan de orde en beantwoorden we de vraag in welke mate de beoogde doelstellingen zijn gehaald. In hoofdstuk 4 gaan we nader in op de doelmatigheid (worden de doelen van de MIT op een efficiënte wijze behaald?). Hoofdstuk 5 ten slotte bevat de belangrijkste conclusies van de evaluatie en in dat hoofdstuk wordt tevens een aantal aanbevelingen voor de toekomst geformuleerd.

2 De MIT-regeling

2.1 De MIT-regeling

In het kader van het innovatiebeleid zet de overheid in op Topsectoren: sectoren die kennisintensief en export-georiënteerd zijn en die een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. De bedrijven die opereren in de Topsectoren zorgen voor welvaart en werkgelegenheid in Nederland. Met investeringen in de Topsectoren wil het Kabinet het verdienvermogen van deze topsectoren volop benutten en de Nederlandse concurrentiekracht en economie versterken.

Het Topsectorenbeleid richt zich niet alleen op grote (R&D-intensieve) bedrijven, maar ook op het mkb. Specifiek voor het mkb heeft de overheid in 2013 de MKB Innovatiestimuleringsregeling Topsectoren (MIT) gelanceerd. De doelstelling van de MIT is het bevorderen van innovatie bij het mkb en om het mkb beter te laten aansluiten bij de door de topsectoren opgestelde innovatie-agenda's. De MIT omvat verschillende subsidie-instrumenten. In onderstaande tabel is een korte beschrijving van de MIT-instrumenten weergegeven. Het gaat om instrumenten die zich richten op de eerste fase van de innovatiefunnel.

Tabel 1 Overzicht instrumenten MIT

Instrument	Omschrijving	Aanvrager
Innovatie-adviesprojecten	Een door een kennisinstelling of een onafhankelijke adviesorganisatie gegeven advies over een toepassingsgerichte kennisvraag van een ondernemer.	Ondernemer
Haalbaarheidsprojecten	Een project dat bestaat uit een haalbaarheidsstudie, of uit een combinatie van een haalbaarheidsstudie en experimentele ontwikkeling of industrieel onderzoek.	Ondernemer
R&D-samenwerkingsprojecten	Een project, bestaande uit industrieel onderzoek of experimentele ontwikkeling of een combinatie hiervan, voor gezamenlijke rekening en risico uitgevoerd door een MIT-R&D-samenwerkingsverband.	Ondernemer
Kennisvouchers	Een document dat een mkb'er kan inleveren bij een kennisinstelling voor de uitvoering van een kennisoverdrachtsproject.	Ondernemer
TKI-innovatiemakelaars	Een verstrekker van innovatie-adviesdiensten (managementconsulting gericht op innovatie van producten, processen of diensten, het verlenen van technologische bijstand of diensten inzake technologieoverdracht).	TKI
TKI-netwerkactiviteiten	Masterclasses, workshops of conferenties om kennisdeling en netwerking tussen mkb-ondernemers te bevorderen.	TKI

De innovatie-adviesprojecten, de haalbaarheidsprojecten, de R&D-samenwerkingsprojecten en de kennisvouchers kunnen door een ondernemer worden aangevraagd. De innovatiemakelaars en netwerkactiviteiten worden door de Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI's) van de Topsectoren aangevraagd.

Het instrumentarium van het MIT is de laatste jaren gewijzigd. Zo maakten eerst ook de InnovatiePrestatieContracten (IPC) en de Regeling voor hoog gekwalificeerd personeel deel uit van het MIT, maar dat is inmiddels niet meer het geval. Binnen de MIT is van deze instrumenten nauwelijks gebruik gemaakt en ze maken dan ook geen onderdeel uit van deze evaluatie.²

2.2 De beoogde resultaten en effecten van de MIT

Een belangrijk element in de evaluatie is de effectiviteit van de MIT. Om die effectiviteit te kunnen meten, is er een goed inzicht nodig in de beoogde resultaten (outputs) en effecten (outcomes) van de regeling. De MIT is een instrumentenkoffer en elk van de instrumenten heeft haar eigen doelstellingen.

² IPC is wel weer als een aparte regeling opgesteld op verzoek van de Tweede Kamer.

In de beschikbare documentatie (o.a. diverse publicaties in de Staatscourant, de MKB-samenwerkingsagenda Rijk en regio, stukken op de website van RVO, etc.) zijn de doelstellingen van de instrumenten niet expliciet beschreven. De documentatie bevat vaak alleen informatie wat en onder welke voorwaarden er iets kan worden aangevraagd, maar zeer weinig informatie over de beoogde outputs en effecten van de instrumenten voor het mkb. Wel waren er enkele impacts voor het programma als geheel beschreven (bijvoorbeeld over de doelen van de samenwerking tussen Rijk en de regio's). De verklaring hiervoor is dat men bij de opzet van de MIT ervoor heeft gekozen een aantal (succesvolle) al langer bestaande instrumenten samen te brengen onder één regeling. Voor die verschillende regelingen zijn destijds wel meer specifieke outputs en doelstellingen beschreven, maar die zijn voor de MIT-regeling niet nog een keer geëxpliciteerd.³

De Technopolis Group heeft de beoogde outputs en effecten van de instrumenten daarom nog eens beschreven en gevalideerd met vertegenwoordigers van het ministerie van EZ en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). In Bijlage A is hiervan per instrument een overzicht opgenomen. Op basis van een synthese van de analyse van de individuele MIT-instrumenten hebben we vervolgens een integrale LFA (doelenboom) gemaakt voor de gehele MIT-regeling. Daarbij hebben we ook de doelstellingen op programmaniveau toegevoegd. Dit betreft met name de samenwerking tussen Rijk en de regio's en de harmonisatie van het instrumentarium voor innovatiebevordering.

De figuur hieronder presenteert de LFA voor de MIT-regeling als geheel. Het is hierbij belangrijk op te merken dat innovatieprocessen in de praktijk niet zo lineair verlopen als wellicht door de figuur gesuggereerd wordt. Daarnaast is er een groot aantal externe factoren en actoren die deze innovatieprocessen (positief of negatief) beïnvloeden. Niettemin geeft de LFA een nadere invulling aan het hoofddoel van de MIT: het bevorderen van innovatie bij het mkb. Die doelstelling valt uiteen in drie subdoelen:

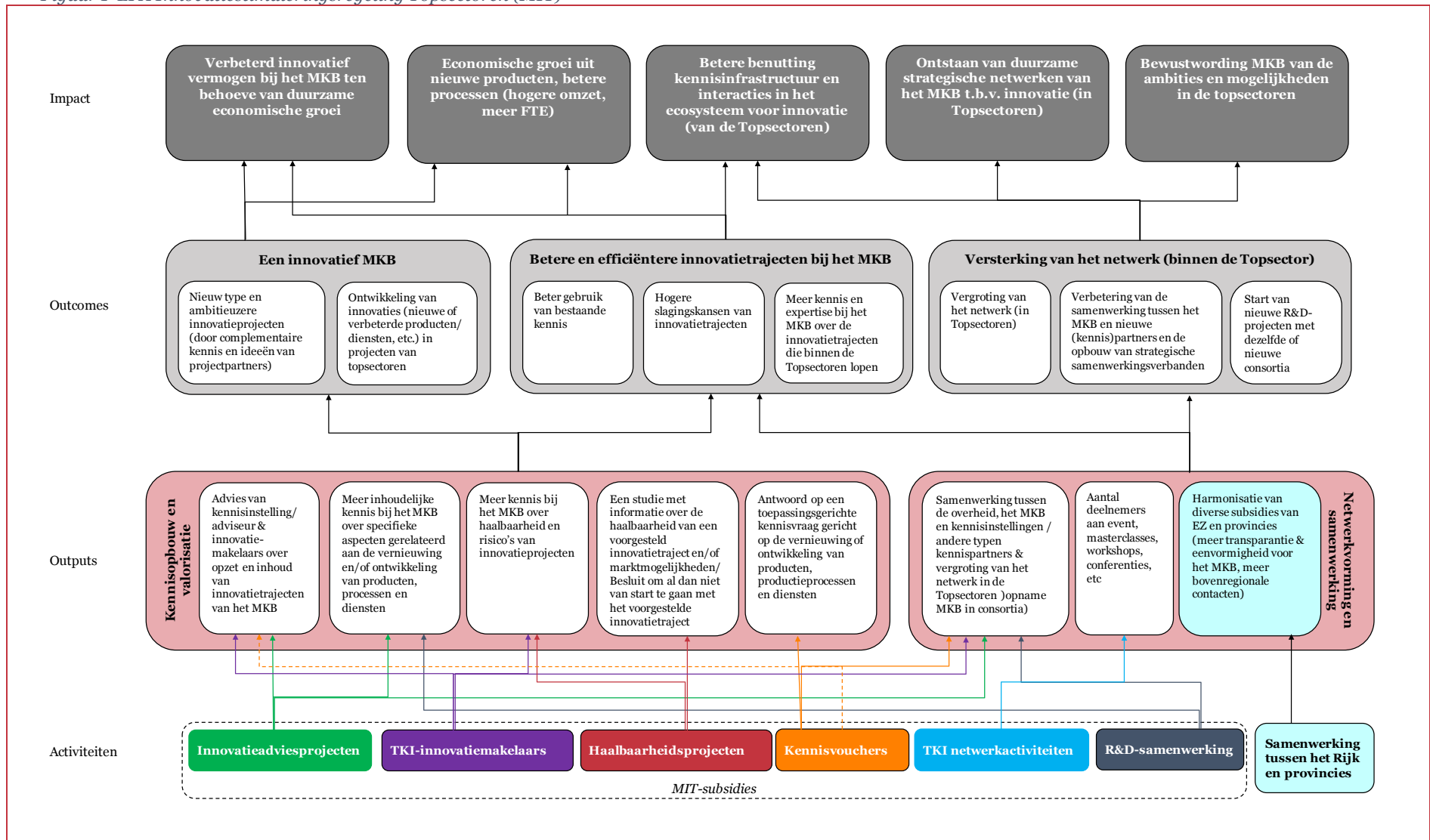
- Een innovatief mkb (o.a. door het starten van nieuwe en ambitieuzere innovatieprojecten en de ontwikkeling van innovaties (nieuwe en/of verbeterde producten/diensten)).
- Betere en efficiëntere innovatietrajecten bij het mkb (o.a. door beter gebruik van bestaande kennis, hogere slagingskansen van innovatietrajecten en meer kennis en expertise van innovatietrajecten bij het mkb).
- Versterking van het netwerk ten behoeve van innovatie (o.a. vergroting van het netwerk (in Topsectoren), betere samenwerking met partners op het terrein van R&D en de start van nieuwe projecten met partners).

In het volgende hoofdstuk zullen we ingaan op de vraag in welke mate de beoogde effecten bij het mkb ook daadwerkelijk worden gerealiseerd.

---

³ Bij de innovatievouchers is bijvoorbeeld destijds als doelstelling geformuleerd dat een kennisvoucher de drempel moet verlagen voor het MKB om gebruik te maken van beschikbare kennis bij publieke kennisinstellingen en enkele grote bedrijven met onderzoeksfaciliteiten. Verder moet de voucher publieke kennisinstellingen stimuleren om kennis meer vraaggericht te ontsluiten (zie *Evaluatie Kennisvouchers*, 2008).

Figuur 1 LFA Innovatiestimuleringsregeling Topsectoren (MIT)

2.3 Opzet van de MIT-regeling

De MIT-regeling bestaat uit zes instrumenten (zie hierboven en Bijlage A voor een beschrijving van die instrumenten). De opzet van de MIT verschilde in de periode 2013 – 2014 van de periode erna. In 2012 is de Topsector Agri&Food begonnen met een pilot met haalbaarheidsstudies en R&D-samenwerkingsprojecten (alleen voor die sector). Deze pilot werd uitgevoerd onder de subsidieregeling ‘Sterktes in innovatie’. Mede op basis van de pilot is toen de MIT-regeling gestart en verbreed naar alle Topsectoren. In de MIT-regeling van 2013 en 2014 gaven de Topsectoren via hun mkb-plannen aan binnen welke thema’s de MIT-aanvragen dienden te passen. Tevens konden de Topsectoren aangeven hoe het beschikbare budget per sector verdeeld moest worden over de instrumenten. Dit betekende dat niet alle instrumenten voor elke Topsector open stonden. Voor elke Topsector was er in 2013 en 2014 een maximumbedrag van 2 miljoen euro beschikbaar, aangevuld met een bedrag van maximaal 2 miljoen euro voor elk van de cross-cutting thema’s ICT en Biobased. In 2014 was er tevens een additioneel budget van 8 miljoen euro beschikbaar voor R&D-samenwerkingsprojecten. De InnovatiePrestatieContracten (IPC) en de regeling Inhuur hooggekwalificeerd personeel maakten in 2013 en 2014 ook nog onderdeel uit van de MIT-regeling. In de jaren daarna zijn deze instrumenten uit de ‘MIT-koffer’ verdwenen.

De TKI-innovatiemakelaars en de –netwerkactiviteiten worden door de Topsectoren aangevraagd, de subsidies voor de andere instrumenten worden door mkb’ers aangevraagd. In 2013 werden alle instrumenten volgens het ‘first come, first serve-principe’ (FCFS) afgehandeld. In 2014 is begonnen om de R&D-projecten op basis van kwaliteit te beoordelen, waarbij voorstellen van verschillende Topsectoren met elkaar in competitie waren (voor het additionele budget van 8 miljoen euro).

Na twee pilots in de provincies Noord-Brabant en Limburg in 2014, is in 2015 de opzet van de MIT gewijzigd. Er is sinds 2015 een nationale module en een regionaal/provinciaal deel van de MIT. De opzet van de MIT is hiermee fundamenteel gewijzigd. Het is veranderd van een regeling die alleen op de (nationale) Topsectoren was gericht, naar een regeling die zich ook richt op de Regionale Innovatiestrategieën. De wijziging in de opzet heeft ook ervoor gezorgd dat het budget van de MIT flink is verhoogd; zowel Rijk als de regio’s hebben meer geld ter beschikking gesteld (zie paragraaf 2.4).

Voor het regionale deel vindt cofinanciering vanuit EZ plaats met een uitkering via het provinciefonds. MIT-aanvragen in de regio moeten passen binnen zowel de mkb-plannen van de Topsectoren als de Regionale Innovatiestrategieën (RIS). De regio’s kunnen zelf aangeven aan welke Topsectoren zij prioriteit geven. Dit betekent dus dat het MIT-instrumentarium in regio’s niet voor alle Topsectoren open staat (alleen voor sectoren waarvoor de regio heeft gekozen). Voor mkb’ers die in bepaalde regio’s buiten die prioritair Topsectoren vallen, is er een nationaal vangnet. Zij kunnen dan een aanvraag bij RVO indienen. Bovenregionale projecten (met partijen uit meerdere provincies) kunnen ook gebruik maken van de nationale regeling (indien meer dan 50% van de kosten in andere provincies worden gemaakt).⁴ De regionale MIT staat niet open voor alle instrumenten. Zo is er voor de kennisvouchers alleen een nationale regeling (indienen en beoordeling via RVO). De regio’s richten zich dus met name op de volgende instrumenten: innovatie-advies, haalbaarheidsstudie en R&D-samenwerkingsproject (innovatiemakelaar en netwerkactiviteiten worden door de TKI van de betreffende Topsector bij RVO aangevraagd).

In 2015 heeft de regio Zuid-Holland geëxperimenteerd met een grotere omvang van de R&D-samenwerkingsprojecten (tot 350.000 euro). In 2016 is in het kader van de MKB-samenwerkingsagenda Rijk-regio afgesproken dat ook andere regio’s dit konden invoeren. Naast Zuid-Holland zijn ook enkele andere regio’s hiertoe overgegaan.

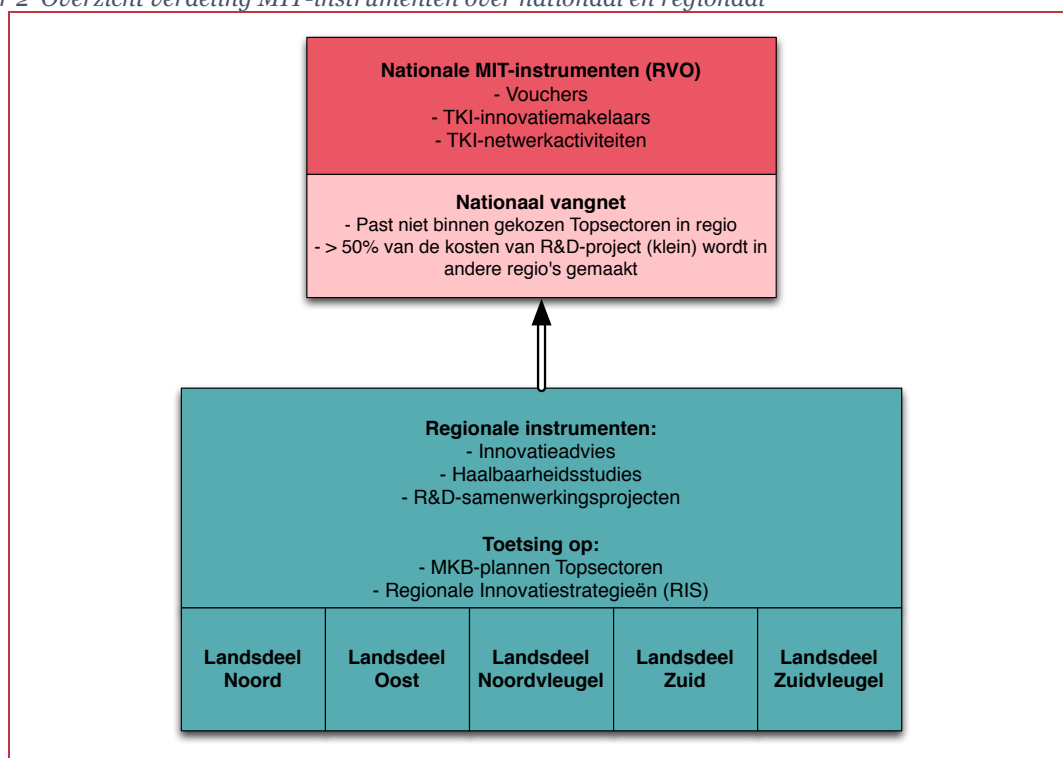
⁴ In de regionale MIT-regelingen kunnen ondernemers samenwerken met bedrijven van buiten de eigen regio. Wel moet het zwaartepunt van het project in de betreffende regio liggen. Dat is als volgt geoperationaliseerd: meer dan 50% van de subsidiabele kosten van het R&D-samenwerkingsproject komt voor rekening van de penvoerder en de andere deelnemers met een vestiging in betreffende regio. Is dit niet het geval, dan kan men indienen bij het nationale vangnet.

RVO voert de nationale regeling uit (TKI-innovatiemakelaars en TKI-netwerkactiviteiten en de vouchers) en was tot en met 2015 ook betrokken bij de uitvoering in de regio Zuid-Holland. In 2016 heeft de provincie Zuid-Holland de uitvoering van de instrumenten zelf ter hand genomen. Bij veel regio's zijn de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen en/of provincies betrokken bij de uitvoering (toeleiding en begeleiding van aanvragers en beoordeling haalbaarheidsstudies en innovatie-advies).

In onderstaande figuur is nog eens geïllustreerd hoe de MIT-regeling is opgezet, met een regionale component en een nationale component. Een deel van de instrumenten worden door RVO nationaal uitgevoerd en een deel door de regio's. In de regio's wordt er getoetst op zowel de mkb-plannen van de Topsectoren als de Regionale Innovatiestrategieën (RIS). Als een aanvraag niet past in de gekozen Topsectoren in de betreffende provincie of meer dan 50% van de kosten van een R&D-samenwerkingsproject in andere provincies wordt gemaakt, kan gebruik worden gemaakt van het nationale vangnet en wordt de betreffende aanvraag door RVO in behandeling genomen.

Figuur 2 Overzicht verdeling MIT-instrumenten over nationaal en regionaal

In de loop der jaren zijn er dus diverse wijzigingen geweest in de opzet en uitvoering van de MIT-regeling. De belangrijkste wijzigingen zijn:

- De opzet is gewijzigd van een nationale regeling voor de Topsectoren naar een regeling met een sterke regionale component en een dubbele toetsing: aanvragen moeten zowel passen binnen de agenda's van de Topsectoren als de Regionale Innovatiestrategieën.
- De uitvoering van de MIT werd tot en met 2014 door RVO gedaan; sinds 2015 spelen de regio's ook een belangrijke rol bij de uitvoering van de MIT.
- Tot en met 2014 was per Topsector in principe 2 miljoen euro beschikbaar; die quotering is later losgelaten en is het zwaartepunt van de regeling naar de regio's verschoven.
- De wijze van beoordeling is veranderd: de selectie van de R&D-samenwerkingsprojecten werd eerst gedaan op basis van loting en kwaliteitstoetsing en is in 2014 vervangen door ranking op basis van kwaliteit.

- De subsidiepercentages en de maximum bedragen voor subsidiëring zijn voor diverse instrumenten aangepast.
- De regel één MIT-subsidie per bedrijf per jaar (2013 en 2014) is in 2015 versoepeld en in 2016 verder verruimd.

Met name in de eerste jaren is er gesleuteld aan de opzet en de voorwaarden met als doel de uitvoering en het instrumentarium verder te optimaliseren. In de laatste jaren is er bewust voor gekozen om niet te veel veranderingen meer door te voeren en zoveel mogelijk te sturen op continuïteit.

2.3.1 Waardering van de opzet van de MIT door betrokkenen

In de surveys en de interviews hebben we gevraagd naar de waardering van de MIT door betrokkenen. Nagenoeg alle geïnterviewden waren positief over de algehele opzet van de MIT. Volgens de respondenten voorziet de MIT in een duidelijke behoefte. Voor het mkb zijn er naast de MIT weinig andere subsidies beschikbaar in de eerste fase van een innovatietraject, terwijl mkb'ers vaak juist een zetje in de rug nodig hebben. Dit wordt ook gestaafd met cijfers. Slechts heel weinig van de MIT-aanvragers maakt ook gebruik van vergelijkbare subsidies als Eurostars, innovatiekrediet en EFRO (minder dan 5%). In de survey gaf slechts 21% van de afgewezen aanvragers aan ook een andere (vergelijkbare) subsidie te hebben aangevraagd.

Een ander pluspunt dat in de interviews werd genoemd, is het feit dat de MIT een instrumentenkoffer is. Het is een geïntegreerde regeling met instrumenten voor het mkb. De instrumenten vormen bovendien een soort continuüm. De regeling biedt voor verschillende fase van een innovatietraject een instrument (van kennisvoucher, innovatie-advies, haalbaarheid naar een R&D-samenwerkingsproject). Dit continuüm zou volgens diverse geïnterviewden nog wel beter vorm gegeven kunnen worden. In de eerste plaats is het onderscheid tussen diverse instrumenten niet altijd duidelijk, met name het onderscheid tussen een haalbaarheidsstudie en een R&D-samenwerkingsproject. Binnen een haalbaarheidsstudie kan ook een deel (max 40%) R&D-ontwikkeling worden vergoed. In de tweede plaats zitten er 'discontinue elementen' in de voorwaarden voor de MIT-instrumenten. Zo stellen sommige instrumenten samenwerking met een kennisinstelling verplicht (voucher), terwijl in andere instrumenten een kennisinstelling niet als aanvrager kan optreden (bijvoorbeeld in een R&D-samenwerkingsproject).⁵ En soms kan een mkb'er individueel een aanvraag doen terwijl bij andere instrumenten samenwerking verplicht is. Indien de MIT als een soort continuüm is bedoeld, zou dit beter op elkaar afgestemd kunnen worden.

Tot nu toe komt de doorstroom van kleine naar grotere instrumenten binnen de MIT in (zeer) beperkte mate voor. Van de 122 bedrijven die in 2014 een kennisvoucher ontvingen, deden 5 bedrijven een aanvraag voor een groter MIT-instrument in 2015-2016 (waarvan er 1 werd toegekend). Wel zijn er 49 mkb'ers die nogmaals een kennisvoucher hebben aangevraagd (en 48 ook toegekend). Aanvullend is gekeken in hoeverre er sprake is van doorstroom van haalbaarheidsprojecten naar R&D-samenwerkingsprojecten. De doorstroom blijkt beperkt te zijn. Van de 125 bedrijven die in 2013 een subsidie ontvingen voor een haalbaarheidsproject, deden 17 bedrijven een aanvraag voor een R&D-samenwerkingsproject in 2014 of 2015, waarvan er 11 werden toegekend. Van de 134 bedrijven die in 2014 een subsidie ontvingen voor een haalbaarheidsproject, deden 14 bedrijven een aanvraag voor een R&D-samenwerkingsproject in 2015, waarvan er 6 werden toegekend. Het aantal vervolgprouwen ligt daarmee bijvoorbeeld lager dan in het oude Food & Nutrition-innovatieprogramma (2005 – 2014). Van de 126 haalbaarheidssubsidies in het programma werden er 100 succesvol afgerond, waarvan 43 een vervolg kreeg in een subsidieproject.⁶ Een mogelijke oorzaak hiervoor is dat de MIT-regeling de eerste jaren nog niet voor alle instrumenten open stond (Topsectoren konden eigen keuzes maken).

In de interviews werd tevens gesteld dat voor de ondernemers niet altijd duidelijk is wat precies aangevraagd kan worden en wat precies de beoogde outputs zijn van de projecten (dit is wel duidelijk

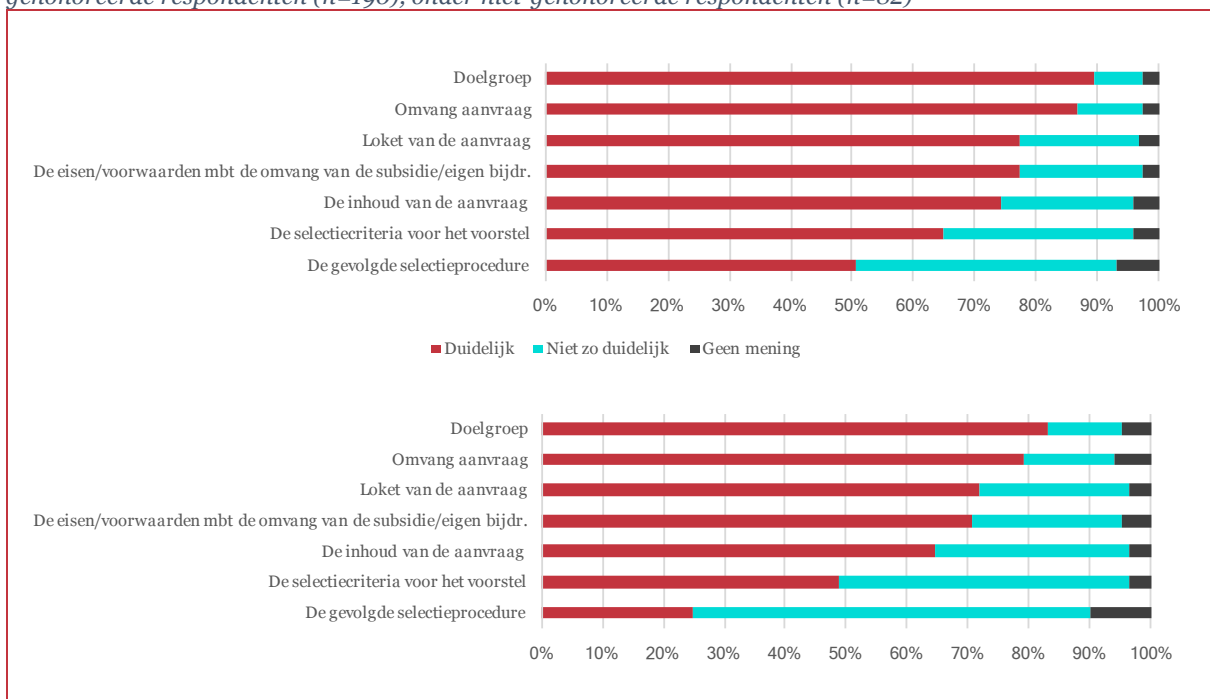
⁵ Kennisinstellingen kunnen wel (als 'onderaannemer') meedoen in R&D-samenwerkingsprojecten, maar mogen niet meedoen als aanvrager.

⁶ Technopolis Group, *Eindevaluatie innovatieprogramma Food & Nutrition* (2011)

voor de instrumenten gericht op de TKI's). Voor niet iedereen is het bijvoorbeeld duidelijk wat er precies onder een innovatie-advies kan worden aangevraagd of in welke mate de haalbaarheid door externe partijen moet worden getoetst. Deze kritiek sluit aan bij onze deskstudie waarin we ook constateren dat de beoogde resultaten en effecten van de verschillende instrumenten niet altijd zijn geëxpliciteerd. Enkele respondenten gaven aan dat dit voor de uitvoering soms lastig is, onder meer omdat dan afwijzingsgronden en toetsingscriteria moeilijker zijn vast te stellen.

In de surveys hebben we gevraagd naar de duidelijkheid van de informatievoorziening over de MIT-instrumenten. Onderstaande figuur geeft de resultaten weer van zowel de gehonoreerde als de afgewezen aanvragers. De figuur geeft aan dat de informatievoorziening over de MIT-instrumenten door zowel deelnemers als afgewezen aanvragers als duidelijk wordt ervaren. De criteria/voorwaarden, inhoud aanvraag, omvang aanvraag, doelgroep en loket van aanvraag worden door 74-90% van de gehonoreerde aanvragers als duidelijk ervaren en de selectiecriteria en de plannen van de Topsectoren waarin de aanvraag moet passen worden door 2/3 als duidelijk ervaren. De gevolgde selectieprocedure wordt door de helft van de respondenten als duidelijk ervaren. Het beeld bij de afgewezen aanvragers is eveneens vrij positief, al scoren zij 5 – 15% lager. Alleen de gevolgde selectieprocedure wordt door slechts 24% van de niet gehonoreerde aanvragers als duidelijk ervaren. De mindere score voor de beoordeling kan mogelijk te maken hebben met het feit dat door de hoge aanvraagdruk een deel van de aanvragen niet inhoudelijk is beoordeeld (uitgeloot vanwege te weinig budget), hetgeen frustrerend is voor de indieners. Het feit dat er verschillende beoordelingsregimes zijn (regionaal en nationaal met verschillen) en mkb'ers soms door worden verwezen naar de nationale regeling van RVO kan hier ook aan hebben bijgedragen.

Figuur 3 Was de informatievoorziening over de MIT-instrumenten voldoende duidelijk wat betreft... Boven gehonoreerde respondenten (n=190), onder niet-gehonoreerde respondenten (n=82)

Bron: Technopolis Group, 2017

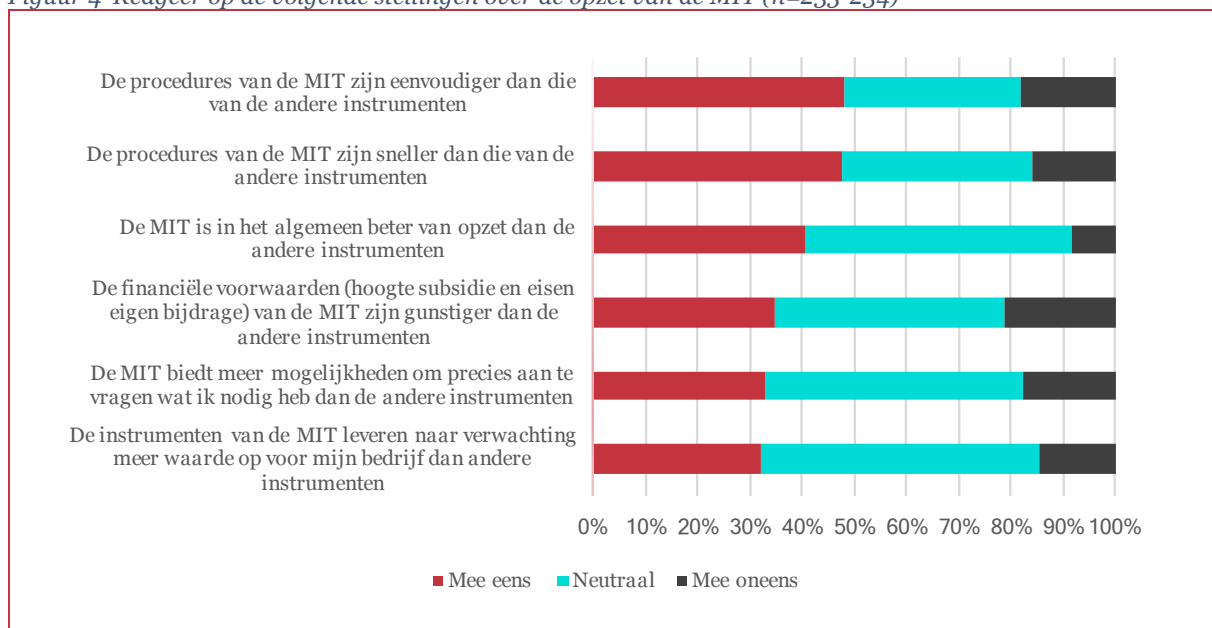
In de surveys hebben we ook gevraagd (aan degenen die vergelijkbare subsidies hebben aangevraagd) hoe zij de MIT beoordelen ten opzichte van andere instrumenten. Onderstaande figuur laat zien dat men op alle aspecten de MIT iets positiever beoordeelt dan vergelijkbare subsidie-instrumenten. 40% van de respondenten denkt dat de opzet van de MIT in algemene zin beter is en bijna 50% denkt dat de procedures sneller en eenvoudiger zijn. 8% meent dat de opzet van MIT niet beter is. Van de toegekende

aanvragers meent 75% dat er niets in de opzet van de MIT gewijzigd moet worden. Bij de afgewezen aanvragers is dat maar 40%.

In de interviews werd eveneens bevestigd dat de MIT toegankelijk is. De procedures zijn eenvoudig en de regeling is toegankelijk voor het mkb. De rol van de regio's heeft volgens een deel van de respondenten ook bijgedragen aan de toegankelijkheid, omdat er nu per regio maatwerk kan worden geleverd. Wel werd in enkele interviews gesteld dat de MIT-regeling wellicht te toegankelijk is. Met name de omvang van het subsidiebedrag van de regeling voor de haalbaarheidsstudies zou 'te genereus' zijn. Het bedrag voor de haalbaarheidssubsidies is voor 2017 echter al bijgesteld (van maximaal 50.000 naar 25.000 euro). Tevens merkten verschillende geïnterviewden op dat te veel aanvragen van lage kwaliteit zijn. Bij enkele regio's waren er bijvoorbeeld relatief veel aanvragen nodig om kwalitatief goede voorstellen voor haalbaarheidsstudies te honoreren.

Een van de hypothesen van deze evaluatie is dat de financiële voorwaarden zodanig zijn vastgesteld dat verlaging of verhoging ervan de effectiviteit van de MIT (onderdelen) niet verbetert. Het mkb over het algemeen tevreden over de opzet en waardeert de MIT ook iets beter dan vergelijkbare instrumenten. De financiële voorwaarden zijn ook geen drempel voor deelname; de MIT is een toegankelijke regeling. Het enige punt is dat de omvang van de haalbaarheidssubsidies te hoog zou zijn. Met het oog daarop is het subsidiebedrag gehalveerd. Aangezien dit voor de call van 2017 is, kunnen geen uitspraken worden gedaan of dat van invloed is op de effectiviteit van de MIT. In deze evaluatie is niet naar alle financiële voorwaarden per instrument gekeken, maar naar het geheel (onder meer omdat de financiële voorwaarden in de evaluatieperiode zijn gewijzigd). Er kunnen daarom geen uitspraken worden gedaan over de passendheid van de specifieke financiële voorwaarden per instrument (zoals subsidieplafonds, verplichte externe kosten, et cetera).

Figuur 4 Reageer op de volgende stellingen over de opzet van de MIT (n=233-234)

Bron: Technopolis Group, 2017

Volgens de meeste geïnterviewden verloopt de uitvoering van de regeling goed, er zijn geen grote knelpunten. Wel sprak een deel van de respondenten zich uit voor een doorlopende indiening. Nu is er een jaarlijkse call. Dit betekent dat een mkb'er maar eens per jaar een aanvraag kan indienen. Het kan in de praktijk betekenen dat een mkb'er lang moet wachten tot de volgende ronde open gaat voor het indienen van een (vervolg)aanvraag. Een dergelijke tijdspanne past niet bij de relatief korte tijdshorizon die het mkb heeft ten aanzien van innovatie. In 2015 en 2016 zijn de mogelijkheden wel verruimd om meerdere aanvragen (een klein en een groot MIT-instrument) tegelijkertijd in te dienen, maar dit is geen

garantie dat een bedrijf ook daadwerkelijk gebruik kan maken van die instrumenten. In de huidige situatie zou een doorlopende indiening natuurlijk een flinke budgetverhoging vergen. Een tweede aandachtspunt is dat door de zware overtekening er gewerkt wordt met loting en een deel van de aanvragen niet eens inhoudelijk wordt bekeken. Dit is voor aanvragers frustrerend.

Eerder zijn door IPSOS-klanttevredenheidsonderzoeken uitgezet onder de gebruikers. Dit is gebeurd in het derde kwartaal van 2014, het eerste en derde kwartaal van 2015 en het eerste kwartaal van 2016. Op de meeste beoordelingspunten scoort de MIT ruim voldoende tot goed: de voorlichtingsbijeenkomsten, het aanvraagproces, de adviseurs en de informatiekanalen. Er worden voldoende gescoord op de snelheid, transparantie en betrouwbaarheid van de beslissing met betrekking tot de aanvragen.⁷

2.4 Budget van de regeling

In onderstaande tabel zijn de budgetten per jaar weergegeven.

Tabel 2 Overzicht budget MIT

	2013	2014	2015*	2016**
Rijk	M€ 21	M€ 30	M€ 35,4	M€ 35
Provincies	M€ 0	M€ 2*	M€ 15,2	M€ 20
Totaal	M€ 21	M€ 32	M€ 50,6	M€ 55

Bron: ToR ministerie EZ

* Bijdrage van provincie Noord-Brabant en Limburg (2 x 1 miljoen) ** Het Rijk draagt via het Provinciefonds bij aan de bijdrage van provincies (respectievelijk 15 en 20 miljoen in 2015 en 2016)

Het budget voor de MIT was in 2013 21 miljoen euro en dat is opgelopen naar 55 miljoen euro in 2016. Een deel van de bijdrage van het MIT komt van de provincies. In 2014 liepen er in de provincies Limburg en Noord-Brabant pilots voor de MIT. De bijdrage van elk van de provincies voor die pilots bedroeg 1 miljoen euro (beide voor R&D-samenwerkingsprojecten). In de jaren 2015 en 2016 is er vanuit de Rijksoverheid extra geld voor de MIT ter beschikking gesteld.⁸ Tevens investeren de provincies meer geld in de MIT als gevolg van de MKB-samenwerkingsagenda Rijk-regio. De helft van het regionale budget wordt door het Rijk gefinancierd (respectievelijk 15 en 20 miljoen in 2015 en 2016), waarbij de EFRO-verdeelsleutel als grondslag voor de verdeling van de Rijkscofinanciering voor de regionale MIT is gebruikt.

Tabel 3 Overzicht regionale MIT- budgetten 2015 en 2016 in miljoen euro

	Noord		Oost		Zuid		Zuid-vleugel		Noord-vleugel	
	'15	'16	'15	'16	'15	'16	'15	'16	'15	'16
Innovatie-advies/ Haalbaarheidsstudies	4	4	2,4	2,4	2,7	3,27	2,1	2,67	0,8	1,4
R&D-samenwerking	-	4	5,6	5,6	6,3	7,63	4,9	6,23	1,4	2,8
Totaal	4	8	8	8	9	10,9	7	8,9	2,2	4,2

Bron: RVO

⁷ Bron: Ipsos 2014-2015-2016

⁸ Voor de samenwerking met de regio in deze periode is via het amendement Van Veen/Vos een aanvullend budget beschikbaar gesteld voor het innovatief MKB. Totaal gaat het in het amendement om 20 miljoen extra voor het innovatieve MKB. Het extra budget kan via de MIT, het IPC of SBIR worden gealloceerd. Het amendement heeft betrekking op de begroting van 2015.

In bovenstaande tabel zijn de MIT-budgetten per landsdeel⁹ weergegeven voor de jaren 2015 en 2016. De budgetten variëren tussen de landsdelen van 2,2 tot 9 miljoen euro in 2015 en 4,2 tot 10,9 miljoen euro in 2016. De tabel laat ook zien dat de R&D-projecten zo'n 65% van het totaal van de regionale budgetten beslaat.

Tabel 4 Overzicht nationale MIT-budget 2015 en 2016 in miljoen euro

	2015	2016
Vouchers	1,5	2
Innovatie-advies/ Haalbaarheidsstudies	3,9	3,2
R&D-samenwerking	11	7,6
Netwerkactiviteiten en innovatiemakelaars	2,2	2,2
Onvoorzien	1,8	-
Totaal	20,4	15

Bron: RVO

In bovenstaande tabel zijn de budgetten voor de nationale MIT weergegeven. De vouchers en de TKI-instrumenten worden alleen nationaal uitgevoerd, daar is het budget stabiel gebleven (TKI) of iets toegenomen (vouchers). Voor de andere instrumenten ligt het zwaartepunt bij de regio's en fungeert de regeling bij RVO als een nationaal vangnet. De budgetten voor die instrumenten zijn gedaald (en in de regio gestegen). Ondanks de daling zien we dat ook in het nationale vangnet de R&D-samenwerkingsprojecten verreweg het grootste budget hebben (ruim 50% van het totale nationale budget).

Een belangrijk kritiekpunt dat in nagenoeg alle interviews naar voren kwam, is dat veel instrumenten voor de MIT veel te snel (vaak al na 1 dag) worden overtekend. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de uitputting van de MIT-middelen voor de instrumenten die worden beoordeeld op basis van 'first come, first serve' na 1 dag in de jaren 2015 en 2016¹⁰. De tabel geeft aan dat in veel regio's de middelen voor die instrumenten al na 1 of 2 dagen zijn uitgeput (terwijl de regeling vaak veel langer openstaat). Het is belangrijk om hierbij op te merken dat het overgrote deel van het MIT-budget (60% in 2016) wordt besteed aan de R&D-samenwerkingsprojecten waarvoor geen 'first come, first serve'principe' geldt en waarvoor de middelen niet na 1 dag zijn uitgeput. In enkele regio's (Noord en Oost) was er in 2015 en 2016 zelfs een onderuitputting van de middelen voor de R&D-samenwerkingsprojecten.

Tabel 5 Overzicht van uitputting middelen voor de MIT na 1 dag

Regio	Instrument	2015	2016
Nationaal	FCFS	2 ^e dag	Ja
	Vouchers	Nee	Nee
Noord	FCFS	Nee	Ja
Zuid	FCFS	2 ^e dag	Ja
Oost	FCFS	Ja	Nee

⁹ Landsdeel Noord bestaat uit de provincies Groningen, Friesland en Drenthe, landsdeel Oost uit Gelderland en Overijssel, landsdeel Zuid uit Limburg, Noord-Brabant en Zeeland, de Zuidvleugel uit Zuid-Holland en de Noordvleugel uit Utrecht, Noord-Holland en Flevoland.

¹⁰ Voor de Jaren 2013 en 2014 zijn hiervoor geen cijfers beschikbaar. De R&D-samenwerkingstrajecten worden niet volgens het FCFS-principe behandeld, daar geldt een tender met een inhoudelijke beoordeling.

Regio	Instrument	2015	2016
Utrecht	FCFS	Ja	Ja
Noord-Holland	FCFS	-	Ja
Zuid-Holland	FCFS	Ja	Ja

Bron: RVO FCFS = MIT-instrumenten die beoordeeld worden op basis van first come, first serve

In meer algemene zin wordt er steeds meer een beroep gedaan op de MIT. Het aangevraagde budget is de afgelopen jaren flink gestegen: van M€ 44 in 2014, naar M€ 87 in 2015 en M€ 112 in 2016.

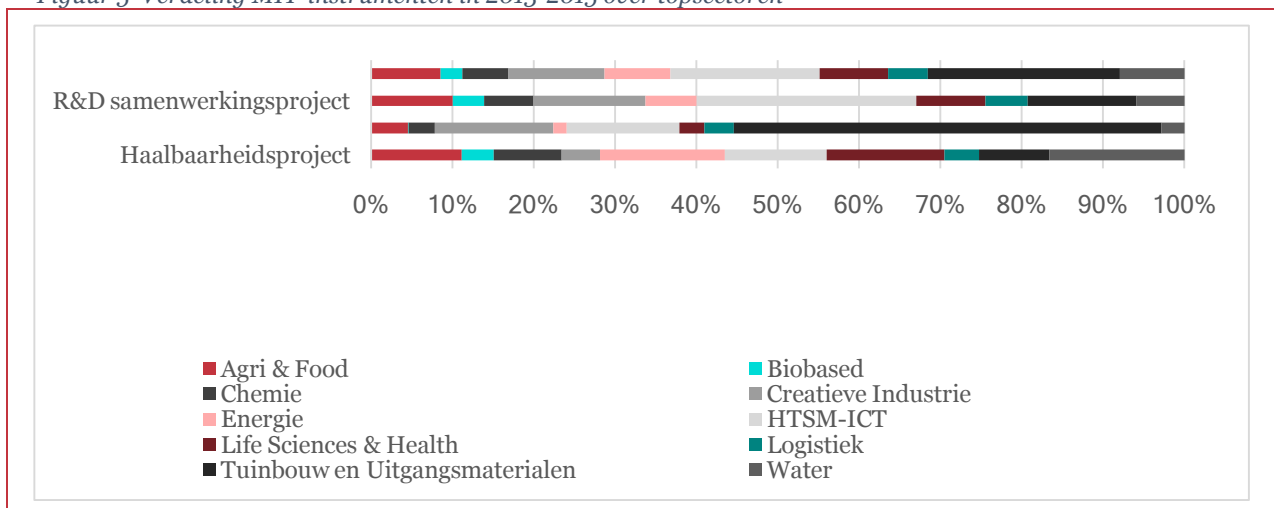
Veel van de geïnterviewden pleitten voor een verhoging van het MIT-budget. Met een hoger budget zouden immers meer mkb'ers bediend kunnen worden. In de interviews met de vertegenwoordigers van de regio werd ook verschillende keren de suggestie gedaan om de MIT-regeling minder toegankelijk te maken, bijvoorbeeld door het aanscherpen van de voorwaarden en criteria. Dat is een andere manier om de snelle overtekening tegen te gaan.

2.5 Doelgroepen van de MIT-regeling

De doelgroep van de MIT is in principe gedefinieerd als mkb-bedrijven die onder de Topsectoren vallen. Voor deze evaluatie is een doelgroepenanalyse uitgevoerd, waarin nader wordt gekeken naar de kenmerken van de deelnemers aan de MIT. Hierbij gaat het om kenmerken als sectoren, grootteklassen, de leeftijd van bedrijven, de rechtsvorm van bedrijven en de mate van innovativiteit.

Voor het in kaart brengen van de doelgroep is naar de verdeling in Topsectoren gekeken. Onderstaande figuur laat deze verdeling voor de grootste vier instrumenten zien. Hieruit blijkt dat de verschillende instrumenten vooral veel door de Topsectoren Creatieve Industrie, HTSM-ICT en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen worden aangevraagd. Kennisvouchers worden relatief vaak door de sector Tuinbouw & Uitgangsmaterialen aangevraagd.

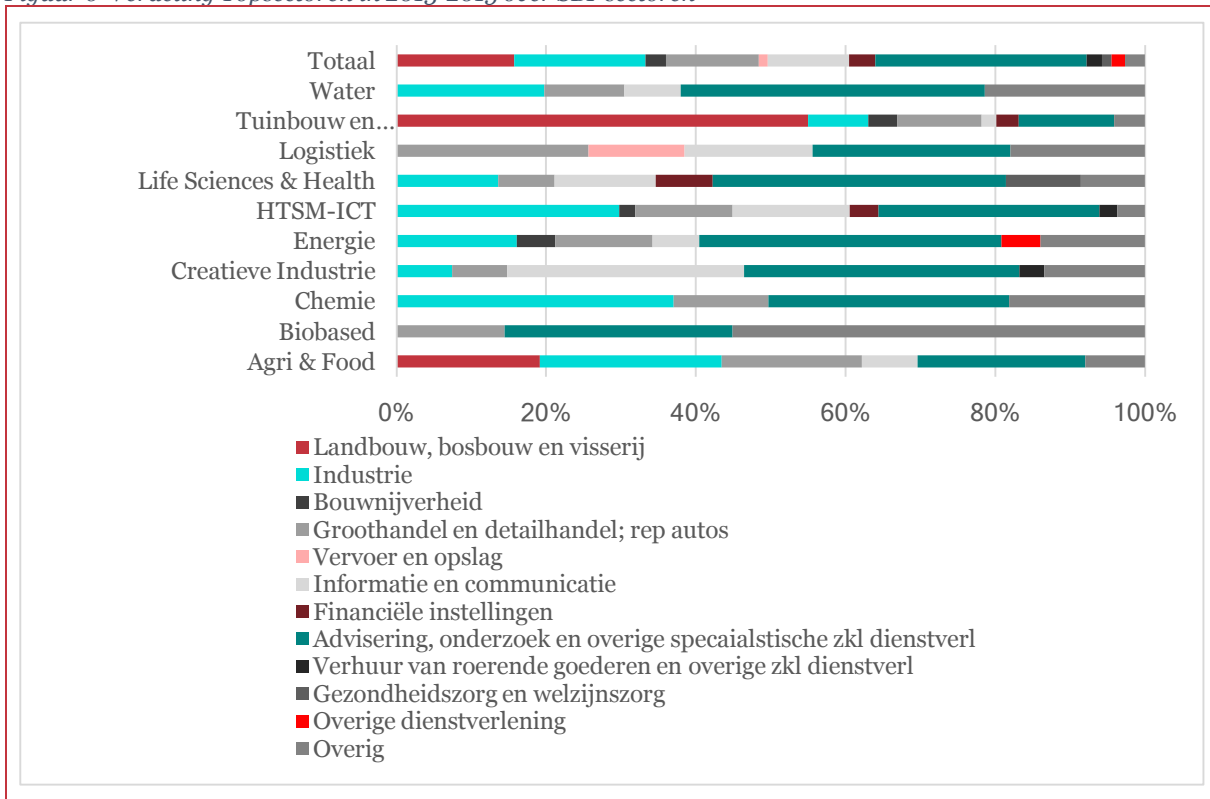
Figuur 5 Verdeling MIT-instrumenten in 2013-2015 over topsectoren

Bron: RVO, analyse SEO Economisch Onderzoek

Onderstaande figuur laat de verdeling zien over de Topsectoren van de SBI-sectoren van de MIT-deelnemers. Hieruit blijkt dat de SBI-sector advisering, onderzoek en overige zakelijke dienstverlening in alle topsectoren voorkomt. Er is dus in veel gevallen geen directe relatie tussen de SBI-sector en de topsector. Bij Tuinbouw & Uitgangsmaterialen is die link het sterkst; hiervan valt ruim de helft van de deelnemende bedrijven in de SBI-sector Landbouw.

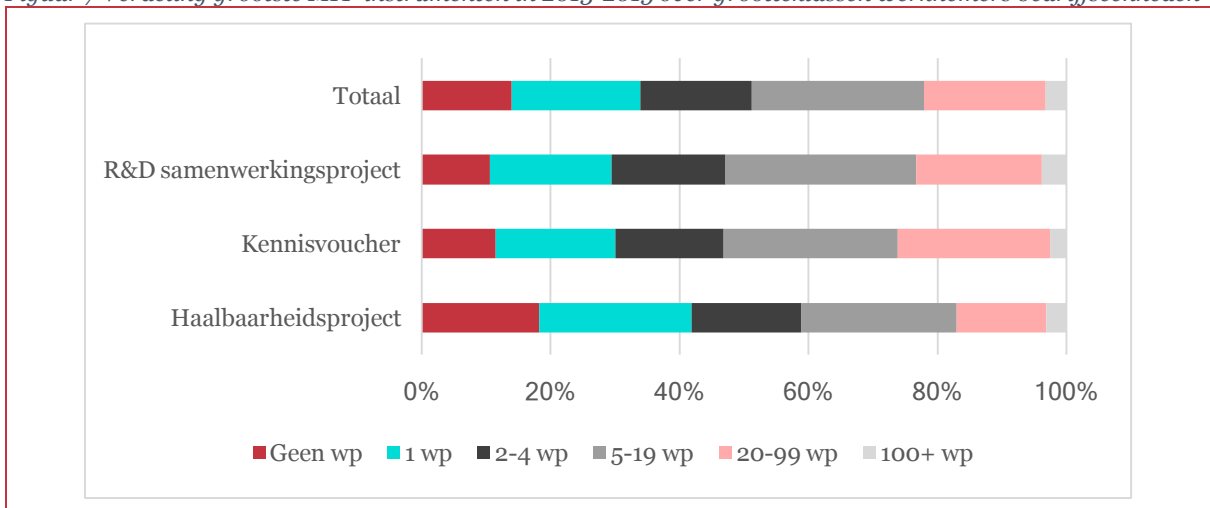
Figuur 6 Verdeling Topsectoren in 2013-2015 over SBI-sectoren

Bron: CBS/RVO, analyse SEO Economisch Onderzoek

Verreweg de meeste bedrijven met een toegekend MIT-instrument zijn kleiner dan 100 werknemers. Dit is ook logisch aangezien de doelgroep van de MIT het mkb is. Daarbij behoort ongeveer de helft tot de zeer kleine bedrijven met maximaal 4 werknemers. Vooral haalbaarheidsprojecten komen veel voor bij de kleinste bedrijven; daar heeft zelfs 40 procent van de toegekende bedrijven maximaal 1 werknemer (zie onderstaande figuur).

Figuur 7 Verdeling grootste MIT-instrumenten in 2013-2015 over grootteklassen werknemers bedrijfseenheden

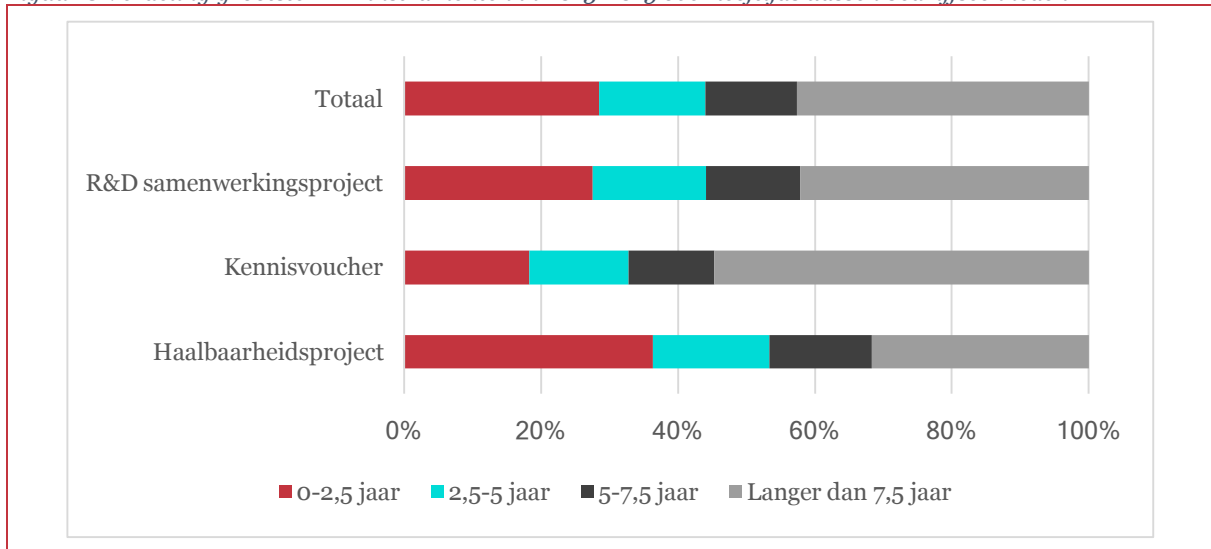
Bron: CBS/RVO, analyse SEO Economisch Onderzoek

Ongeveer een derde van toegekende deelnemers aan de MIT zijn starters, in de zin dat ze maximaal 2,5 jaar economisch actief zijn op de aanvraagdatum. Dat geldt ook hier vooral voor haalbaarheidsprojecten,

waar dit aandeel hoger ligt. Deelnemende bedrijven aan kennisvouchers bestaan juist vaak langer; meer dan helft daarvan bestaat meer dan 7,5 jaar. De doelgroep van dit instrument is dus minder vaak een starter en vaker een langer bestaand bedrijf.

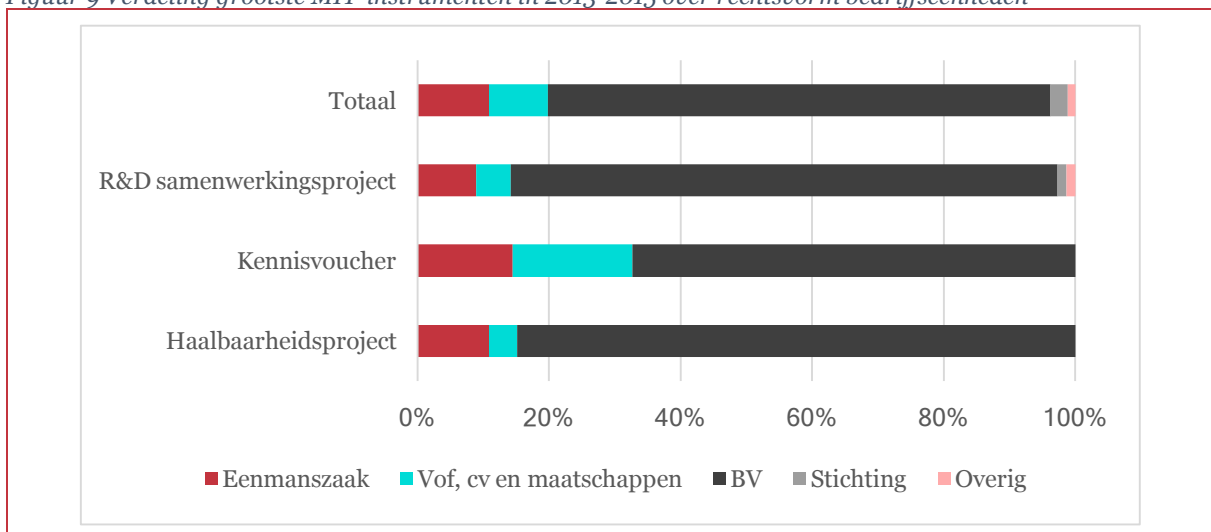
Figuur 8 Verdeling grootste MIT-instrumenten in 2013-2015 over leeftijdsklassen bedrijfseenheden

Bron: CBS/RVO, analyse SEO Economisch Onderzoek

De meeste aanvragers van de MIT-instrumenten zijn BV's. Dat laat onderstaande figuur zien over de rechtsvormen van aanvragers. Dit aandeel ligt bij R&D-samenwerkingsprojecten en haalbaarheidsprojecten boven de 85 procent. Bij kennisvouchers komen relatief veel eenmanszaken en VOF's voor, maar ook daar zijn vooral BV's de meest voorkomende rechtsvorm van aanvragers.

Figuur 9 Verdeling grootste MIT-instrumenten in 2013-2015 over rechtsvorm bedrijfseenheden

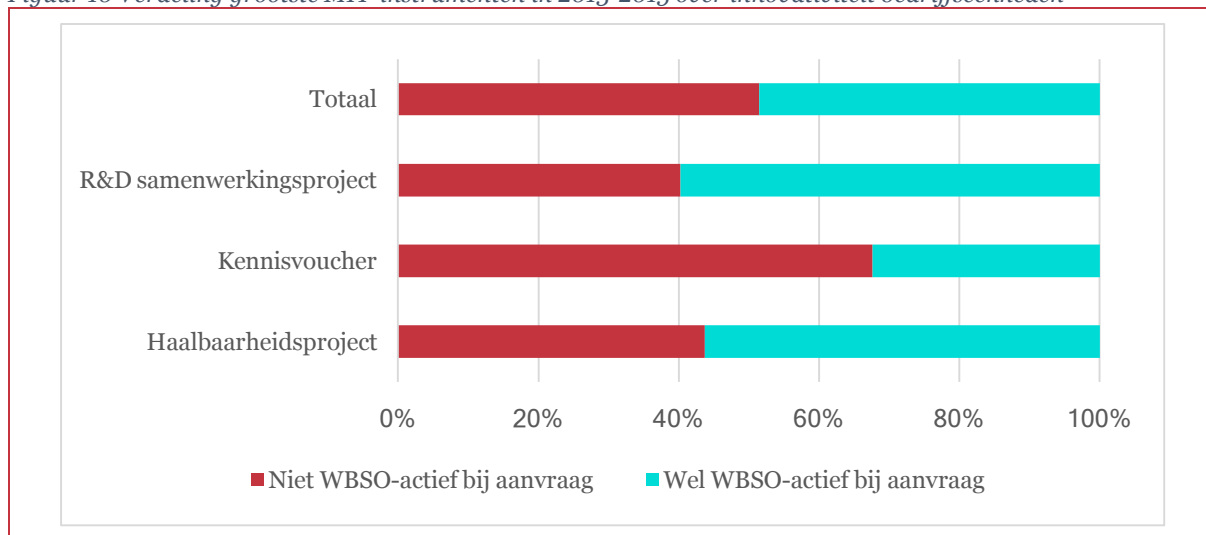

Bron: CBS/RVO, analyse SEO Economisch Onderzoek

De mate van innovativiteit van de MIT-deelnemers wordt uitgedrukt in de mate waarin aanvragers WBSO-actief waren op het moment van aanvraag. Dit zijn bedrijven die in het kader van de Wet bevordering speur- en ontwikkelingswerk (WBSO) aftrek ontvangen voor het deel van de loonkosten dat hun werknemers aan speur- en ontwikkelingswerk besteden. De aanname daarbij is dat bedrijven die WBSO-actief zijn innovatiever zijn dan niet WBSO-actieve bedrijven. Onderstaande figuur laat zien dat

deelnemers aan kennisvouchers aanzienlijk minder vaak WBSO-actief zijn bij de aanvraag dan de deelnemers aan R&D-samenwerkingsprojecten en haalbaarheidsstudies. Dit is een indicatie dat zij minder vaak innovatief zijn bij aanvraag van de subsidie. Dit is op zich logisch, omdat kennisvouchers veelal als een eerste stap wordt gezien tot samenwerking met een kennisinstelling. Dit kan zelfs een eerste stap zijn tot een meer R&D-gedreven innovatietraject.

Figuur 10 Verdeling grootste MIT-instrumenten in 2013-2015 over innovativiteit bedrijfseenheden

Bron: CBS/RVO, analyse SEO Economisch Onderzoek

Naast de mate van WBSO-activiteit is ook naar de ontvangst van andere innovatiesubsidies gekeken. Onderstaande tabel laat hiervan het overzicht zien. Hieruit blijkt dat slechts een klein gedeelte van de MIT-deelnemers ook deelneemt aan Eurostars of EFRO of een Innovatiekrediet ontvangt. Dit aandeel is vooral laag bij de kennisvouchers, waarvan ook uit de WBSO-gegevens bleek dat deelnemers hieraan minder innovatief zijn dan deelnemers aan andere instrumenten.

Tabel 6 Aandeel MIT-deelnemers dat andere innovatiesubsidies ontvangt

	Kennisvouchers	Haalbaarheidsproject	R&D samenwerkingsprojecten
Eurostars	0,5%	1,3%	2,6%
Innovatiekrediet	0,1%	0,8%	1,6%
EFRO	0,7%	4,3%	3,5%

Bron: RVO, analyse SEO Economisch Onderzoek

Alles overziend, bestaat de doelgroep van de MIT voornamelijk uit kleine bedrijven uit alle verschillende Topsectoren. Daarbij heeft ruim de helft van de deelnemers een bedrijf met maximaal 5 werknemers en is dus zeer klein te noemen. De meeste aanvragen van mkb'ers komen uit de Topsectoren Agri&Food, HTSM en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen. Het aantal aanvragen bij Biobased Economy en Logistiek blijft achter ten opzichte van de rest.

Veel MIT-deelnemers vallen in de sector advisering en onderzoek (vaak op technisch vlak). Bij de kennisvouchers is een relatief groot deel van de aanvragers een bedrijf in de landbouwsector. De MIT-instrumenten trekken zowel starters als langer bestaande bedrijven; hierbij bestaat ongeveer de helft van de deelnemende bedrijven maximaal 5 jaar en de andere helft langer. Verreweg de meeste deelnemers zijn logischerwijs BV's, maar ook eenmanszaken vragen regelmatig een MIT-instrument aan. Van de haalbaarheidsprojecten en R&D-samenwerkingsprojecten is ruim de helft van de

aanvragers innovatief, in de zin van dat ze vanuit de WBSO-aftrek krijgen voor speur- en ontwikkelingswerk. Voor kennisvouchers ligt dit aandeel een stuk lager; hiervan ontvangt slechts 30 procent WBSO-aftrek op het moment van de aanvraag.

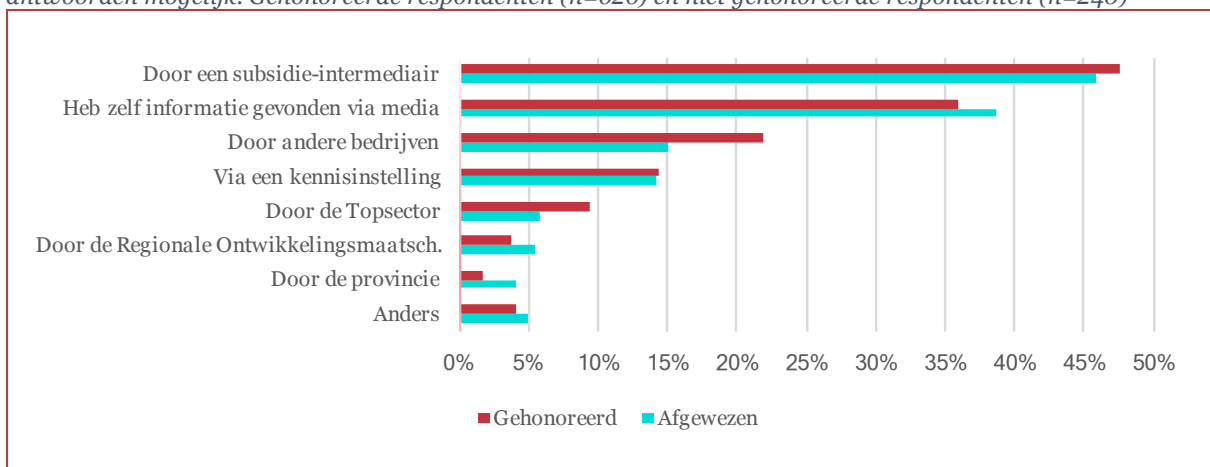
2.6 Bekendheid van de MIT

In het kader van deze evaluatie is een survey verspreid naar diverse brancheorganisaties, Topsectoren en via MKB-Nederland om de bekendheid van de MIT te peilen. De survey heeft echter een lage respons (33 respondenten), waardoor de resultaten niet representatief zijn. Van degenen die de survey hebben ingevuld gaf wel een ruime meerderheid (77%) aan bekend te zijn met de MIT en/of bekend te zijn met één of meerdere van de instrumenten.

Het grote aantal aanvragen voor de MIT (1161 in 2013, 804 in 2014 en 1631 in 2015) lijkt een indicatie te zijn dat de bekendheid van de MIT bij de doelgroep voldoende groot is. In de interviews werd door meerdere respondenten gesteld dat de MIT-regeling steeds beter bekend raakt bij het mkb. De regeling bestaat nu al enkele jaren en ook de uitvoering in de regio (dichter bij het mkb) draagt positief bij aan de bekendheid.

In de survey onder de gehonoreerde en afgewezen aanvragers hebben we gevraagd op welke manier men van de MIT op de hoogte is geraakt. Onderstaande figuur geeft de resultaten weer. De figuur laat zien dat ruim 1/3 zelf informatie over de MIT heeft gevonden en de rest daar via andere kanalen op is geweest. Bijna de helft van de aanvragers is door een subsidie-intermediair van de MIT op de hoogte geraakt.

Figuur 11 Op welke manier bent u op de hoogte geraakt van de subsidiemogelijkheden van de MIT? Meerdere antwoorden mogelijk. Gehonoreerde respondenten (n=626) en niet gehonoreerde respondenten (n=240)

Bron: Technopolis Group, 2017

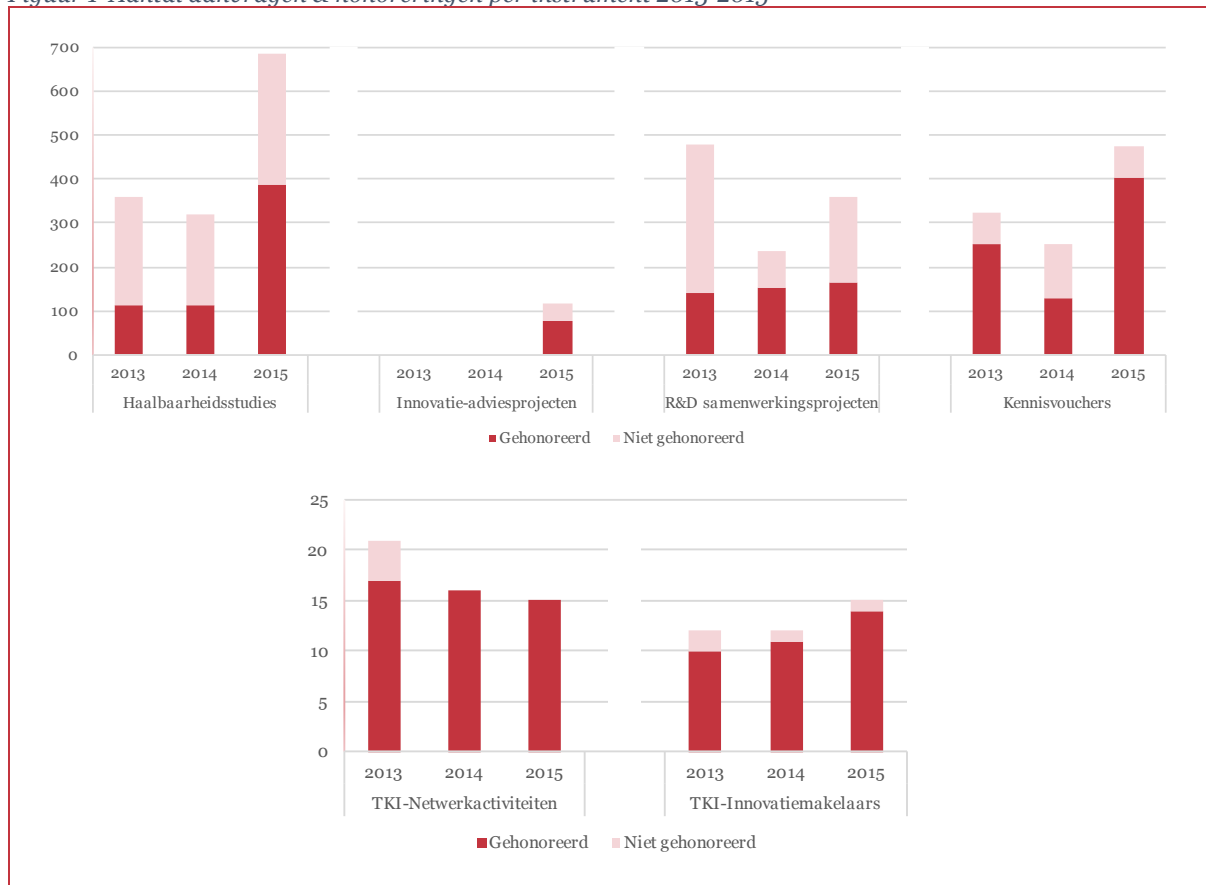
Op basis van de surveys kunnen geen harde conclusies worden getrokken over de bekendheid van de MIT bij de doelgroep. Wel zijn er duidelijke indicaties dat de bekendheid geen probleem is. Zo wordt de MIT zwaar overtekend en brengen ook derden zoals subsidie-adviseurs, kennisinstellingen, Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen, etc. de MIT bij de doelgroep onder de aandacht.

2.7 Deelname aan de MIT

In onderstaande figuur zijn het aantal aanvragen en honoreringen voor de diverse MIT-instrumenten weergegeven in de periode 2013 – 2015. De specifieke instrumenten hebben geormerkte budgetten in die jaren, alleen haalbaarheidsstudies en innovatie-advies zaten in hetzelfde compartiment. Wat opvalt is dat er veel meer gebruik wordt gemaakt van haalbaarheidsstudies dan van innovatie-advies. In de interviews werd hiervoor als verklaring gegeven dat de (financiële) voorwaarden voor een haalbaarheidsstudie (tot maximaal 50.000 euro en ruimte voor ook een deel R&D) veel aantrekkelijker zijn dan die van een innovatie-advies (max 10.000 euro). Het feit dat bij de haalbaarheidsstudies een

groot deel van het werk ‘in-house’ kan worden gedaan, terwijl bij een innovatieadvies een kennisinstelling of een onafhankelijke adviesorganisatie moet worden ingeschakeld, kan hier ook debet aan zijn.

Figuur 1 Aantal aanvragen & honoreringen per instrument 2013-2015

Bron: RVO.nl, bewerkt door Technopolis Group

De figuur laat tevens zien dat de honoreringskans per instrument sterk verschilt. De beide TKI-instrumenten hebben een hoge honoreringskans (gemiddeld 90%). Deze instrumenten worden door de TKI's zelf aangevraagd (en niet door het mkb) waarbij een vast trekkingsrecht is afgesproken.¹¹ Dit verklaart de hoge honoreringspercentages. R&D-samenwerkingsprojecten hebben de laagste honoreringskans (gemiddeld 43%, kort gevolgd door haalbaarheidsstudies (45%) en de innovatieadviesprojecten (65%). Bij de haalbaarheidsstudies en de kennisvouchers is de honoreringskans in 2015 flink toegenomen ten opzichte van 2014. Dit komt mede doordat het budget van de MIT sterk is verhoogd.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van alle aanvragen en honoreringen voor alle MIT-instrumenten voor de periode 2013 – 2015. In die periode zijn er in totaal 76 innovatieadviesprojecten, 613 haalbaarheidsstudies, 457 R&D-samenwerkingsprojecten en 781 kennisvouchers gehonoreerd. Het aantal gehonoreerde TKI-netwerkactiviteiten en TKI-innovatiemakelaars in de periode 2013-2015 is respectievelijk 48 en 35.

¹¹ Voor elke Topsector is een vast bedrag afgesproken. Voor de netwerkactiviteiten €100.000,- per Topsector (met uitzondering van HTSM/ICT: €200.000,-) en €200.000,- voor de innovatiemakelaars (met uitzondering van HTSM/ICT en Chemie/Biobased; €400.000,-).

Tabel 7 Alle aanvragen en honoreringen 2013-2015

Instrument	Aanvragen	Honoreringen
Innovatie-adviesprojecten	117	76
Haalbaarheidsstudies	1359	613
R&D-samenwerkingsprojecten	1072	457
Kennisvouchers	1048	781
TKI-netwerkactiviteiten	52	48
TKI-innovatiemakelaars	39	35

Bron: RVO.nl (2016)

Naast het gebruik van de specifieke instrumenten is ook het gebruik van de MIT door de verschillende Topsectoren geanalyseerd. Onderstaande figuur geeft het aantal aanvragen en honoreringen per Topsector weer in de jaren 2013 – 2015.

Figuur 2 Aantal aanvragen en honoreringen per Topsector 2013-2015

Bron: RVO.nl, bewerkt door Technopolis Group

De meeste aanvragen komen uit de Topsectoren Agri&Food, HTSM en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen. Het aantal aanvragen bij Biobased Economy, Logistiek en in mindere mate Chemie blijft achter ten opzichte van de rest. De vele aanvragen in de Topsector Tuinbouw en Uitgangsmaterialen worden met name veroorzaakt door een sterke focus op kennisvouchers. Zo ging bijna de helft van kennisvouchers

in 2015 naar deze Topsector.¹² Bovendien werden heel veel van deze kennisvouchers aangevraagd door één organisatie: Proeftuin Zwaagdijk (een agrarisch onderzoekscentrum gericht op praktijkgericht onderzoek met onder meer als opdracht om kennisvragen van het mkb te verzamelen en te faciliteren).

In de interviews werd als verklaring hiervoor gegeven dat met name in de Topsector Logistiek technologische innovaties minder gebruikelijk zijn. Het gaat in die sector ook vaak om het opschalen van innovaties, bijvoorbeeld het ontwikkelen van een nieuw ICT-systeem. De ontwikkeling en implementatie van die systemen kan vaak op basis van al bestaande technologieën, terwijl de MIT vereist dat er ook daadwerkelijke technologische innovatie plaatsvindt. Enkele geïnterviewden hebben in dit kader ook gepleit voor een minder eenzijdige focus op technologische innovatie binnen de MIT. Sociale innovatie en opschaling van innovaties zouden ook onderdeel van de MIT moeten zijn, menen zij. Andere respondenten daarentegen menen dat de MIT – conform de Topsectoren – wel op technologische innovatie gericht moet blijven, omdat anders de aanvraagdruk nog meer wordt verhoogd en de regeling haar eenduidige karakter verliest.

Figuur 3 Aantal aanvragen en honoreringen MIT-instrumenten per Topsector 2013-2015

Bron: RVO.nl, bewerkt door Technopolis Group

¹² 267 van de 401 Kennisvouchers gingen naar T&U.

De honoreringskans per Topsector voor de instrumenten voor het mkb heeft een range van 24% (Agri&Food in 2013) tot 84% (Tuinbouw en Uitgangsmaterialen in 2015). Het gemiddelde honoreringspercentage per Topsector schommelt over de jaren 2013 – 2015 tussen de 44% (Agri&Food) en 70% (Logistiek). De gemiddelde honoreringskans per Topsector is met een oplopend budget wel elk jaar iets groter geworden.

Het aantal aanvragen en honoreringen bij TKI-instrumenten per Topsector in de periode 2013-2015 is weergegeven in de figuur hieronder. Het totale aantal is klein, waardoor de verdeling over de Topsectoren een verspreid beeld laat zien. In Energie zijn de meeste aanvragen (8 tot 10 per jaar), gevolgd door Tuinbouw en Uitgangsmaterialen en Water (3 tot 6). In de Topsector Agri&Food is slechts één aanvraag in de periode 2013-2015, en in de andere Topsectoren zien we tot enkele aanvragen per jaar. Bijna alle aanvragen worden gehonoreerd, zoals te zien is in de tweede figuur hieronder.

Figuur 4 Aantal aanvragen en honoreringen TKI-instrumenten per Topsector 2013-2015

Bron: RVO.nl, bewerkt door Technopolis Group

De honoreringskansen per provincie in 2015 variëren sterk. Deze variatie komt deels door de lage aantallen in kleinere provincies waardoor het trekken van conclusies uit de variatie niet zo zinvol is.

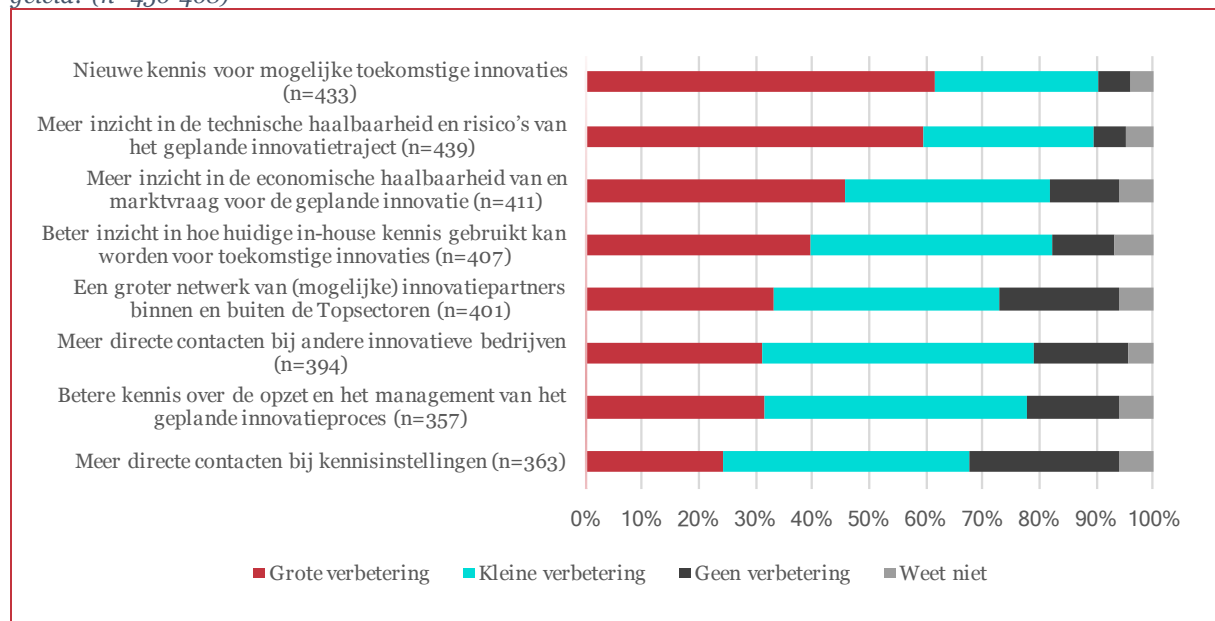
3 Effectiviteit van het MIT

In dit hoofdstuk gaan we nader in op de effectiviteit van de MIT. We zullen daarbij nagaan in welke mate de beoogde doelstellingen van de MIT zijn behaald.

3.1 Effecten MIT-regeling volgens respondenten

Een van de doelen van de MIT is vergroting van het innovatief vermogen van het mkb. In de survey hebben we gevraagd naar de effecten van de MIT op het innovatievermogen bij het mkb. In Figuur 12 zijn de resultaten weergegeven. Voor 90% van de deelnemers geldt dat zij zeggen dat er een verbetering is opgetreden in de kennis voor mogelijke toekomstige innovaties en meer inzicht in de technische haalbaarheid en risico's van het geplande innovatietraject. Meer dan 80% van de deelnemers geeft aan dat MIT-deelname bijdraagt aan het inzicht in de economische haalbaarheid van en de marktvraag voor de geplande innovatie. Tevens leidt de MIT volgens de respondenten tot een beter inzicht in hoe huidige in-house kennis gebruikt kan worden voor toekomstige innovaties. Bijna 80% van de deelnemers zegt dat MIT-deelname bijdraagt aan betere kennis over de opzet en het management van het geplande innovatieproces. Ook zegt bijna 80% dat MIT-deelname heeft bijgedragen aan meer directe contacten bij andere innovatieve bedrijven en voor meer dan 65% geldt dit ook voor contacten met kennisinstellingen. Bij deze laatste effecten geeft wel een flink deel aan dat door de MIT een kleine verbetering is opgetreden.

Figuur 12 Indien van toepassing, in welke mate heeft de uitvoering van uw MIT-project tot de volgende resultaten geleid? (n=456-468)*

Bron: Technopolis Group, 2017
 *Niet van toepassing: 6,2%-22,6%

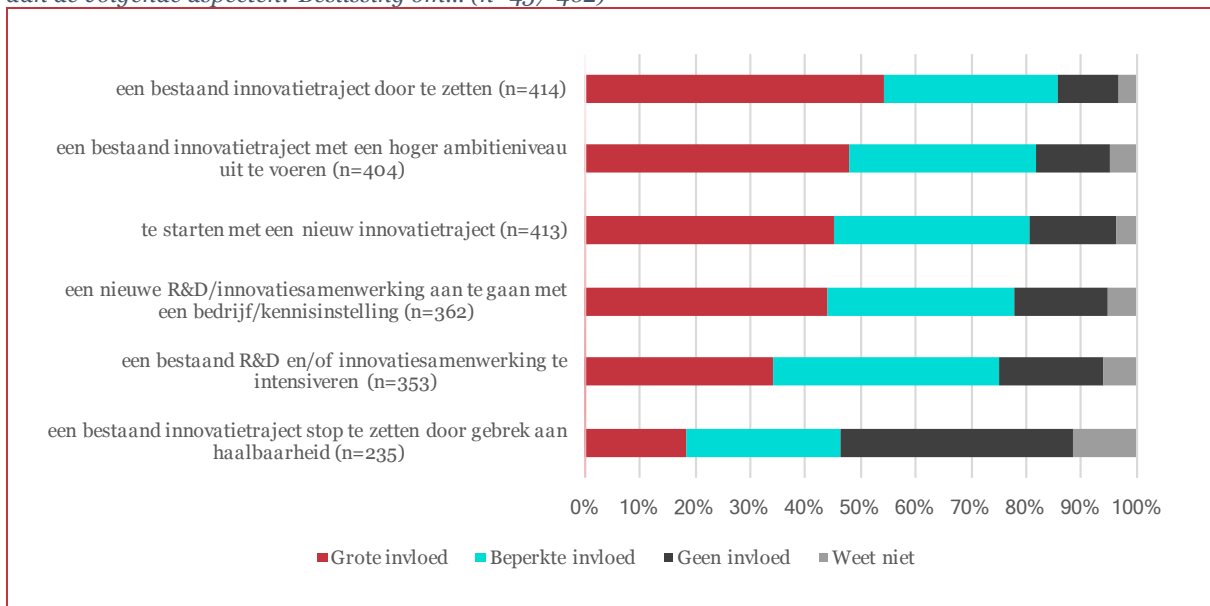
Genoemde verbeteringen door de MIT hebben volgens de respondenten ook bijgedragen aan een aantal projectinhoudelijke aspecten en de samenwerking, zoals weergegeven in onderstaande figuur. Voor meer dan 80% van de deelnemers geldt dat de MIT een positieve invloed heeft op het doorzetten van een bestaand innovatieproject, het uitvoeren van een bestaand innovatieproject met een hoger ambitieniveau en het starten van een nieuw innovatietraject. Een ander effect volgens bijna de helft van de respondenten is juist het stopzetten van een bestaand innovatietraject door gebrek aan haalbaarheid.

Voor meer dan 75% van de respondenten geldt dat er een positieve invloed is op de beslissing om een nieuwe innovatiesamenwerking aan te gaan met een bedrijf of kennisinstelling. Ook geeft bijna 75% van de deelnemers aan dat er invloed is op het intensiveren van een bestaande innovatiesamenwerking.

De deelnemers is ook gevraagd of er na afloop van het MIT-project weer een nieuwe samenwerking is gestart met een bedrijf. 62% van de deelnemers geeft inderdaad aan dat er weer een nieuwe samenwerking is gestart (n=455). Van het deel dat een nieuwe samenwerking is gestart, is een derde een samenwerking gestart met een ander bedrijf of bedrijven, een derde is een samenwerking gestart met hetzelfde bedrijf of bedrijven en eveneens is een derde een samenwerking gestart met een combinatie van een nieuwe en een bestaande partner. Daarnaast is deelnemers gevraagd of zij een nieuwe samenwerking gestart zijn met een kennisinstelling. 40% van de deelnemers geeft aan een nieuwe samenwerking gestart te zijn met een kennisinstelling.

Figuur 13 In welke mate hebben uw deelname aan MIT en de daardoor bovenstaande verbeteringen bijgedragen aan de volgende aspecten? Beslissing om... (n=457-462)*

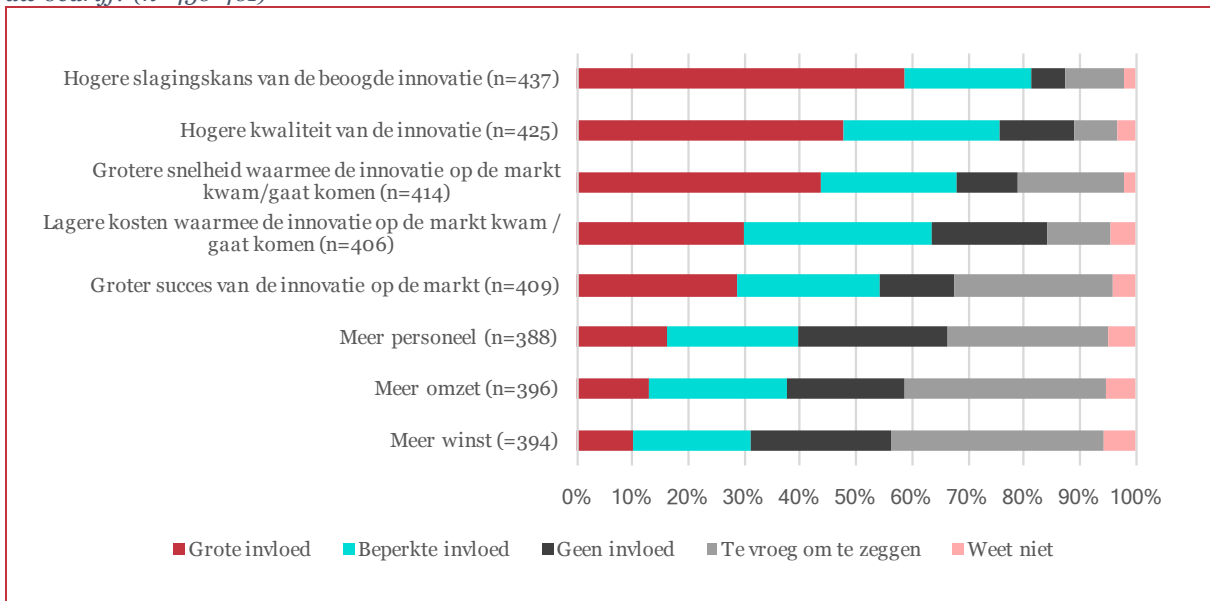

Bron: Technopolis Group, 2017

*Niet van toepassing: 10,1%-48,8%

In Figuur 14 zijn de door respondenten genoemde economische effecten van de MIT-instrumenten weergegeven. Meer dan 80% van de deelnemers stelt dat de MIT heeft bijgedragen aan een hogere honoreringskans van de beoogde innovatie. Voor ongeveer driekwart geldt dat de MIT ook heeft bijgedragen aan een hogere kwaliteit van de innovatie. Daarnaast zegt tussen de 60 en 70% van de deelnemers dat de MIT heeft bijgedragen aan een hogere snelheid en lagere kosten waarmee de innovatie op de markt komt. Ook geeft ruim de helft aan dat de MIT een positieve invloed heeft gehad op een groter succes van de innovatie op de markt. Een relatief klein deel van de respondenten zegt dat de MIT heeft bijgedragen aan meer personeel, omzet en winst. Een belangrijke kanttekening hierbij is dat het voor veel mkb'ers nog te vroeg is om uitspraken te doen over de effecten van deelname aan de MIT voor het eigen bedrijf, omdat niet alle projecten zijn afgerond en het soms enige tijd duurt voordat economische resultaten zichtbaar worden.

Figuur 14 In welke mate heeft MIT hiermee uiteindelijk bijgedragen aan de volgende economische resultaten voor uw bedrijf? (n=456-461)*

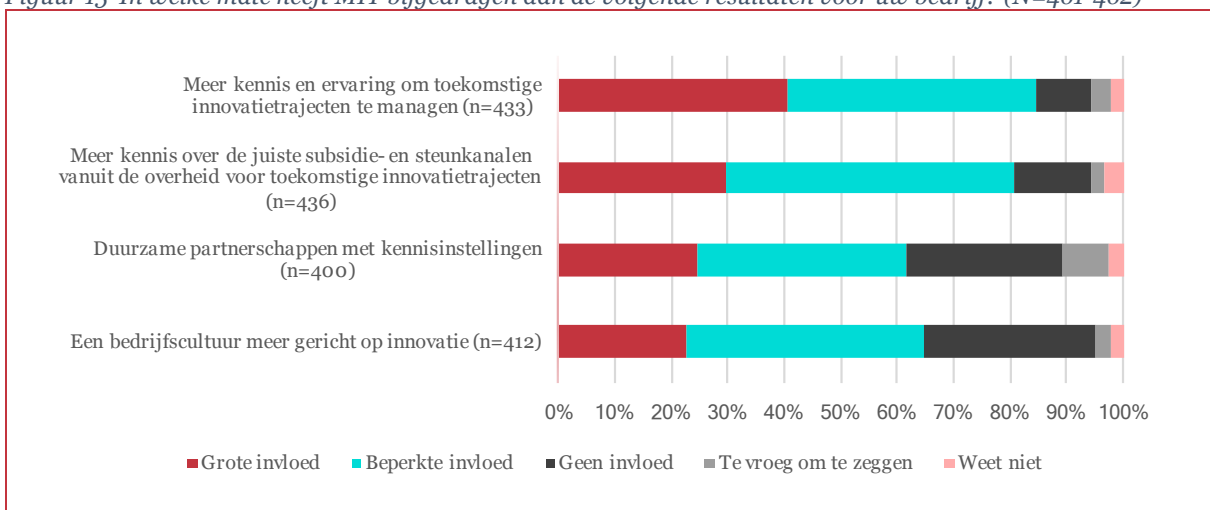
Bron: Technopolis Group, 2017

*Niet van toepassing: 5,8-15,5%

Bovenstaande figuur maakt duidelijk dat de MIT volgens de respondenten een positieve bijdrage levert aan de innovaties van deelnemende bedrijven. Voor de uiteindelijke economische resultaten is het echter nog te vroeg om te zeggen of er een positief effect is. Deze zullen pas later zichtbaar worden.

Buiten de directe resultaten dragen de MIT-instrumenten volgens de respondenten ook bij aan het innovatievermogen van bedrijven op de lange termijn. Zo geeft circa 85% van de deelnemers aan dat MIT-deelname bijdraagt aan meer kennis en ervaring om toekomstige innovatietrajecten te managen. Ruim 80% zegt dat de MIT bijdraagt aan meer kennis over de juiste subsidie- en steunkanalen vanuit de overheid voor toekomstige innovatietrajecten. Tussen de 60% en 65% van de deelnemers zegt dat er een effect is op duurzame partnerschappen met kennisinstellingen en een bedrijfscultuur dat meer gericht is op innovatie (zie onderstaande figuur).

Figuur 15 In welke mate heeft MIT bijgedragen aan de volgende resultaten voor uw bedrijf? (N=461-462)*

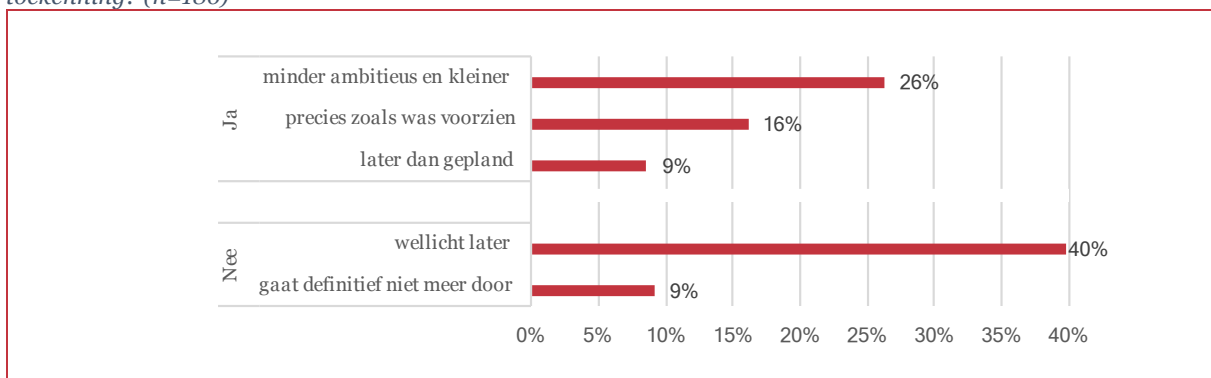
Bron: Technopolis Group, 2017

*Niet van toepassing: 5,6%-13,4%

3.2 De additionaliteit van de MIT volgens respondenten

In het kader van deze evaluatie is ook gekeken naar de additionaliteit van de MIT volgens de respondenten. Daarbij gaat het om de vraag of de beoogde effecten ook zonder de MIT tot stand zouden zijn gekomen. In de motie-Van Veen (Tweede Kamer) is gepleit om in de evaluatie van de MIT te onderzoeken in hoeveel gevallen van de *afgewezen aanvragen* de innovatieve projecten toch zijn opgestart.¹³ Daar hebben we gevolg aan gegeven door in de survey onder de afgewezen aanvragers te vragen of het in het voorstel omschreven project zonder toekenning ook is uitgevoerd. De resultaten zijn weergegeven in Figuur 16. Slechts 16% van de respondenten geeft aan dat het innovatieproject precies zo is uitgevoerd als voorzien. Bij meer dan 8 van de 10 projecten is dit niet het geval. 26% zegt dat het project minder ambitieus en kleiner is uitgevoerd en 9% zegt dat het later dan gepland is uitgevoerd. 49% van de respondenten zegt dat het project helemaal niet is uitgevoerd.

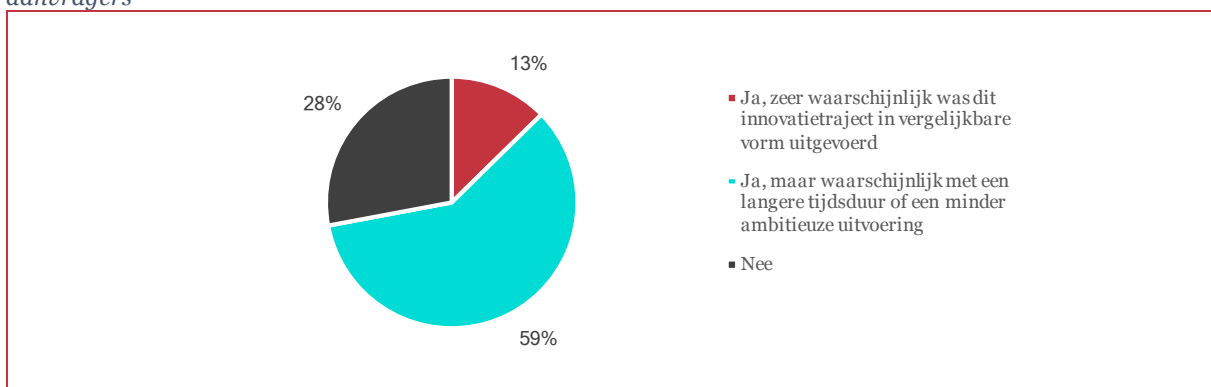
Figuur 16 Heeft u (afgewezen aanvragers) het project omschreven in uw voorstel ook uitgevoerd zonder toekenning? (n=186)

Bron: Technopolis Group, 2017

Aan deelnemers aan de MIT is gevraagd of het project ook in vergelijkbare vorm zou zijn uitgevoerd zonder toekenning, zie onderstaande figuur.

Figuur 17 Zou het project omschreven in het voorstel ook zijn uitgevoerd zonder toekenning? (n=458); toegekende aanvragers

Bron: Technopolis Group, 2017

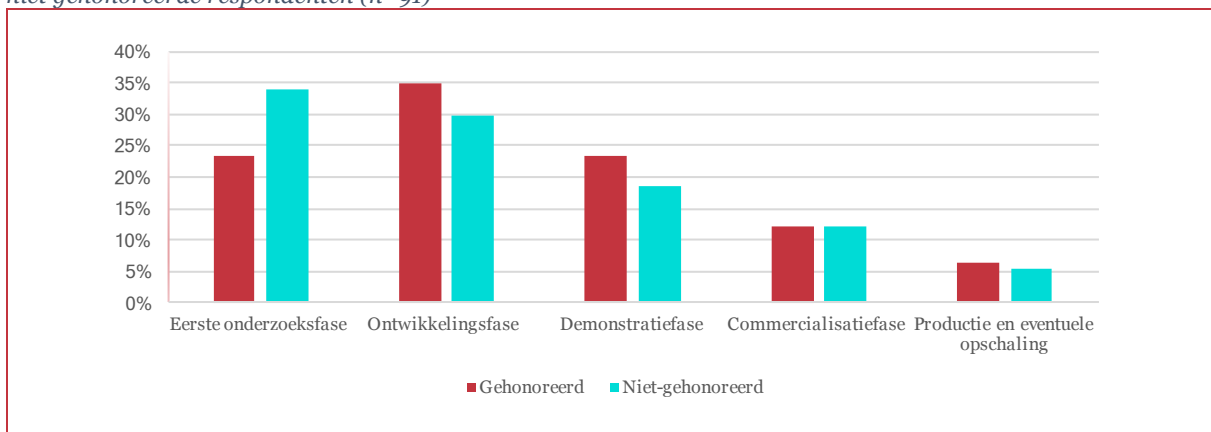
¹³ De motie luidde: "Overwegende dat de belangstelling voor de MIT, in het bijzonder de haalbaarheidsstudies en de R&D-samenwerkingsprojecten, vele malen groter is dan toegekend kan worden; Overwegende dat in 2015 56% van het aantal aanvragen voor haalbaarheidsstudies is gehonoreerd en in 2016 46% van de aanvragen voor R&D-samenwerkingsprojecten is toegekend; Verzoekt de regering een beleidsevaluatie op te stellen en te onderzoeken in hoeveel gevallen van de afgewezen aanvragen de innovatieve initiatieven toch opgestart zijn". (25 oktober 2016).

Slechts 13% van de respondenten geeft aan dat dit het geval is, wat redelijk overeenkomt met 16% van de afgewezen aanvragers. Bijna 60% zegt dat het wel zou zijn uitgevoerd, maar waarschijnlijk met een langere tijdsduur of een minder ambitieuze uitvoering. Bijna 28% geeft aan dat het helemaal niet zou zijn uitgevoerd. Dit percentage is bij de deelnemers dus flink hoger dan bij de afgewezen aanvragers (28% versus 9%). Dit komt deels doordat een redelijk deel (40%) van de afgewezen aanvragers zegt dat het project wellicht later doorgaat. Een deel van deze 40% zal uiteindelijk toch niet doorgaan.

Er zijn kleine verschillen tussen Topsectoren. In de Topsectoren Logistiek en Chemie geeft niemand aan dat het project in vergelijkbare vorm zou zijn uitgevoerd. Het andere uiterste is de Topsector Energie, waarin 23% aangeeft dat het zeer waarschijnlijk in vergelijkbare vorm zou zijn uitgevoerd.

Bij de MIT-deelnemers is naar de huidige stand van zaken van het innovatietraject gevraagd (n=433), en bij niet-deelnemers eveneens indien het project doorgang heeft gevonden (n=91). De resultaten zijn weergegeven in onderstaande figuur. De projecten van niet-gehonoreerden lopen volgens de respondenten achter op die van gehonoreerden. Van niet-gehonoreerden bevinden zich ruimschoots meer projecten in de eerste onderzoeksfase, terwijl projecten van gehonoreerden zich vaker in een latere fase bevinden. Hoewel er ook externe factoren van invloed kunnen zijn, lijkt dit erop te duiden dat honorering bijdraagt aan de ontwikkeling van het innovatietraject.

Figuur 18 Wat is de huidige stand van zaken van het innovatietraject? gehonoreerde respondenten (n=433) en niet gehonoreerde respondenten (n=91)

Bron: Technopolis Group, 2017

Uit deze evaluatie blijkt dat MIT-deelname volgens de surveydeelnemers een belangrijk effect heeft op de uitvoering van het innovatietraject. De MIT-deelnemers geven in grote meerderheid aan dat het project zonder toekenning niet was doorgedaan of met een langere tijdsduur of minder ambitieuze uitvoering. De afgewezen aanvragers geven een gelijksoortig beeld. Een overgrote meerderheid van de respondenten geeft aan dat het project niet is doorgedaan zoals voorzien en bij de helft is het project in het geheel niet doorgedaan. Uit de surveydata blijkt eveneens dat de MIT-deelnemers voorlopen in de innovatiefase van een project op de afgewezen aanvragers. De additionaliteitshypothese van de MIT (zouden dezelfde activiteiten niet, in andere vorm of later gestart zijn?) wordt volgens de surveydeelnemers dus positief beantwoord.

3.3 Effecten en additionaliteit volgens de econometrische analyse

De econometrische analyse behandelt de mate waarin de uitgaven aan speur- en ontwikkelingswerk (S&O) van deelnemende bedrijven zijn toegenomen als gevolg van het ontvangen van een MIT-subsidie. De verwachting is dat bij een hoger niveau van innovatie binnen een bedrijf, er meer wordt gedaan aan speur- en ontwikkelingswerk. Bij de analyse gebruiken we het aantal S&O-uren uit de WBSO-aangifte als maatstaf voor de hoeveelheid speur- en ontwikkelingswerk.

Door middel van een zogeheten difference-in-difference analyse is de ontwikkeling van het jaarlijks aantal S&O-uren over 2012-2015 per deelnemend bedrijf geanalyseerd. Hiervoor is een zogeheten fixed effects schatting uitgevoerd. In Bijlage C wordt deze schattingsmethode uitgebreid besproken. De analyse richt zich op het effect van kennisvouchers, haalbaarheidsprojecten en R&D-samenwerkingsprojecten; de andere instrumenten hebben te weinig deelnemers om een dergelijke analyse te kunnen doen. In de analyse is de ontwikkeling in S&O-uren van bedrijven met een verleende subsidie vergeleken met de ontwikkeling in S&O-uren van bedrijven met een afgewezen subsidieaanvraag (controlegroep). De resultaten zijn weergegeven in bandbreedtes, dit om schijnzekerheid over de exacte effecten te voorkomen. Dit is ook gedaan in de evaluatie van de WBSO (Panteia, 2012). Voor de analyses was alleen data tot en met 2015 beschikbaar. Om die reden hebben de resultaten van de econometrische analyse slechts betrekking op de korte termijn. Voor het bepalen van effecten op de lange termijn komt deze evaluatie te vroeg.

Op basis van de schattingsresultaten worden 'bang-for-the-bucks' bepaald. Dit is de mate waarin één euro subsidie leidt tot extra investeringen in innovatie. De waarde van deze bang-for-the-bucks is zeer afhankelijk van de waarde die wordt gerekend voor de kosten van een extra S&O-uur voor een bedrijf. Hiervoor worden drie definities gebruikt die zijn gebaseerd op de wettelijke regels rondom de WBSO. De definities zijn onder meer afhankelijk van de mate waarin kapitaalinvesteringen (RDA) wordt meegenomen en van de manier waarop het WBSO-uurtarief wordt bepaald.¹⁴ Onderstaande tabel geeft hier een overzicht van.

Tabel 8 Gebruikte definities kosten S&O-uur

	WBSO-uurtarief	RDA-uurtarief
Alleen forfaitair WBSO	€ 29 (forfaitair)	-
Forfaitair WBSO en RDA	€ 29 (forfaitair)	€ 12,54 (forfaitair)
Reëel WBSO en forfaitair RDA	€ 34,14 (reëel) ¹⁵	€ 12,54 (forfaitair)

Bron: SEO

Een eerste belangrijke kanttekening is dat S&O-uren een beperkte maatstaf zijn van de innovatie van bedrijven en de (maatschappelijke) impact van deze innovaties. Dit zijn de echter de enige gegevens die tot en met 2015 beschikbaar zijn en die we als maatstaf kunnen gebruiken. Een tweede kanttekening is dat de (maatschappelijke) impact pas na verloop van tijd optreedt en daardoor grotendeels nog onbekend is. Uitgaven aan speur- en ontwikkelingswerk zijn dan ook niet altijd terug te zien in de WBSO-aangifte. Zo kan er sprake zijn van uitbesteed werk of kan het zijn dat bedrijven met uren besteed aan speur- en ontwikkelingswerk geen WBSO-aangifte doen. In het geval van kennisvouchers zullen innovatieactiviteiten bijvoorbeeld door een kennisinstelling worden uitgevoerd. Ook mogen niet alle werkzaamheden verricht in het kader van een MIT-project als S&O-uren worden opgevoerd en andere kosten (overige kosten en uitgaven die niet volledig dienstbaar zijn aan het uitvoeren van eigen S&O) worden uitgesloten van de WBSO-aangifte.¹⁶ Marktonderzoek is een voorbeeld van werkzaamheden die niet meetellen voor de WBSO-aangifte, terwijl dit wel vaak een onderdeel zal zijn van haalbaarheidsprojecten. Dit kan leiden tot onderschatting van het effect op S&O-bestedingen.

¹⁴ Aangezien in 2015 enkel bedrijven met relatief veel S&O-activiteiten (meer dan 150 uur per maand) de werkelijke kosten en uitgaven moesten bijhouden, zou een berekening van het werkelijke uurtarief van overige kosten en uitgaven neerkomen op het werkelijk uurtarief van enkel die bedrijven, mits ze de overige kosten en uitgaven ook bijhouden. Dit tarief komt tevens lager uit dan het forfait.

¹⁵ Het tarief op basis van alle WBSO-aangiften in 2015 bedraagt € 32,33 wanneer de aangiften met een uurtarief van € 29 in de berekening worden meegenomen

¹⁶ Zie http://www.rvo.nl/sites/default/files/2016/10/Handleiding_WBSO_2017.pdf voor een handleiding van de WBSO 2017 waarin onder andere de werkzaamheden en overige kosten en uitgaven die in aanmerking komen voor de WBSO staan beschreven.

3.3.1 Resultaten econometrische analyse - kennisvouchers

In de econometrische analyse wordt geen significant effect gevonden van het toekennen van een kennisvoucher op de ontwikkeling van het aantal S&O-uren (zie bijlage C voor de schattingsresultaten). Dit geldt voor zowel toekenningen in 2013 als in 2014.

Dit is op zich goed te verklaren. Kennisvouchers zijn namelijk qua subsidieomvang zeer klein van omvang (gemiddeld 3750 euro). Waarschijnlijk nog belangrijker is het feit dat de S&O-activiteiten plaatsvinden binnen de kennisinstelling en niet binnen het mkb-bedrijf zelf. Daarom is ook niet te verwachten dat kennisvouchers tot additionele S&O-uren bij deelnemende bedrijven leiden.

3.3.2 Resultaten econometrische analyse – haalbaarheidsprojecten

In de econometrische analyse wordt voor 2014 een significant positief effect gevonden van het toekennen van een subsidie voor een haalbaarheidsproject op de ontwikkeling van het aantal S&O-uren in de eerste twee jaar na subsidieverlening. Voor toekenningen in 2013 worden voor alle uitkomstjaren geen significante effecten gevonden op het aantal S&O-uren. De coëfficiënten zijn weliswaar positief, maar niet significant.

Een gemiddelde subsidie in 2014 van € 34.226 leidt voor een bedrijf met subsidie tot 171 à 1848 extra S&O-uren per jaar in de jaren 2014 en 2015. Onderstaande tabel de berekende bandbreedte voor de bang for the buck op basis van dit geschatte aantal extra WBSO-uren zien.

Tabel 9 Geschatte bang for the buck haalbaarheidsprojecten 2014

	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval bang for the buck (korte termijn)	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval bang for the buck (korte termijn)
Alleen forfaitair WBSO	0,15	1,57
Forfaitair WBSO en RDA	0,21	2,24
Reëel WBSO en forfaitair RDA	0,23	2,52

Bron: Berekeningen SEO obv CBS Microdata en data RVO, 2017

De bang for the buck is in alle gevallen groter dan 0; deelnemende bedrijven in 2014 verrichten extra S&O-activiteiten door de subsidie voor het haalbaarheidsproject in de twee jaar na subsidieverlening bang for the buck. Het is niet te zeggen of de jaarlijkse uitgaven aan deze extra activiteiten groter of kleiner zijn dan de verleende subsidie: het is statistisch niet betrouwbaar om te zeggen dat de waarde van de bang for the buck groter dan 1 is. Voor het totale effect over de eerste twee uitkomstjaren valt dit evenmin te zeggen.

Bij haalbaarheidsprojecten is het mogelijk dat een deel van de S&O-activiteiten wordt uitbesteed en een deel van de S&O-werkzaamheden niet mag worden opgenomen in de WBSO-aangifte. Dit is dan van invloed op het aantal S&O-uren in de WBSO-aangifte en daarmee op de geschatte bang for the buck.

3.3.3 Resultaten econometrische analyse – R&D-samenwerkingsprojecten

In de econometrische analyse wordt voor zowel 2013 als 2014 een significant positief effect gevonden van het toekennen van een subsidie voor een R&D-samenwerkingsproject op de ontwikkeling van het aantal S&O-uren in de eerste twee jaar na subsidieverlening. Er wordt geen significant effect van verleende subsidie in 2013 op het aantal S&O-uren in het derde jaar na subsidieverlening gevonden. De geschatte positieve coëfficiënt is weliswaar hoger, maar niet significant.

Bij een gemiddelde subsidie in 2013 van € 43.852 leidt dit voor een bedrijf met subsidie tot 35 à 952 extra S&O-uren per jaar in de jaren 2013-2014. Onderstaande tabel laat de berekende interval voor de bang for the buck op basis van dit geschatte aantal extra WBSO-uren zien voor R&D-samenwerkingsprojecten in 2013.

Tabel 10 Geschatte bang for the buck R&D-samenwerkingsprojecten 2013

	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval bang for the buck (korte termijn)	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval bang for the buck (korte termijn)
Alleen forfaitair WBSO	0,02	0,63
Forfaitair WBSO en RDA	0,03	0,90
Reëel WBSO en forfaitair RDA	0,04	1,01

Bron: Berekeningen SEO o.b.v. CBS Microdata en data RVO, 2017

Bij een gemiddelde subsidie in 2014 van € 57.627 leidt dit voor een bedrijf met subsidie tot 86 à 1389 extra S&O-uren per jaar in de jaren 2014-2015. Onderstaande tabel laat de berekende interval zien voor de bang for the buck op basis van dit geschatte aantal extra WBSO-uren voor R&D-samenwerkingsprojecten in 2014.

Tabel 11 Geschatte bang for the buck R&D-samenwerkingsprojecten 2014

	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval bang for the buck (korte termijn)	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval bang for the buck (korte termijn)
Alleen forfaitair WBSO	0,04	0,70
Forfaitair WBSO en RDA	0,06	1,00
Reëel WBSO en forfaitair RDA	0,07	1,12

Bron: Berekeningen SEO o.b.v. CBS Microdata en data RVO, 2017

Deelnemende bedrijven in 2013 en 2014 verrichten extra S&O-activiteiten door de subsidie voor het R&D-samenwerkingsproject in de eerste twee jaar na subsidieverlening. Daarbij is de bang for the buck waarschijnlijk kleiner dan 1, maar dit is niet zeker. Daardoor is het niet met zekerheid te zeggen of de jaarlijkse uitgaven aan deze extra activiteiten groter of kleiner zijn dan de verleende subsidie. Voor het totale effect over de eerste twee uitkomstjaren valt dit tevens niet te zeggen.

Indien R&D-samenwerkingsprojecten de impact of efficiëntie van S&O-activiteiten vergroten, is dit niet geheel terug te zien als een positieve coëfficiënt van de bang for the buck. Als R&D-samenwerkingsprojecten tot veel meer efficiëntie in S&O-activiteiten (lagere S&O-kosten) leiden, kan de gemeten bang for the buck in theorie zelfs dalen. Anderzijds zouden efficiëntiewinsten ook meer investeringen in spur- en ontwikkelingswerk kunnen uitlokken.

3.3.4 Resultaten econometrische analyse – conclusies

Het effect van de instrumenten op de mate van innovatie van bedrijven verschilt. Haalbaarheidsprojecten in 2014 en R&D-samenwerkingsprojecten in zowel 2013 als 2014 leiden tot extra uitgaven aan S&O in de twee jaar na subsidieverlening. Voor deze instrumenten is sprake van extra S&O-uren door deelname aan de MIT en naar verwachting een hoger aandeel omzet uit nieuwe producten en een hogere productiviteit van werknemers. Het is echter niet te zeggen of de extra jaarlijkse uitgaven groter of kleiner zijn dan de verleende subsidie. Dit omdat de geschatte bandbreedtes van de effecten aanzienlijk zijn.

Er zijn geen significante effecten gevonden van kennisvouchers op S&O-uren van deelnemende bedrijven. Dit is niet verrassend, gezien het lage subsidiebedrag en het feit dat de werkzaamheden door kennisinstellingen worden uitgevoerd. Voor haalbaarheidsprojecten in 2013 wordt geen bewijs voor additionaliteit gevonden in de drie jaar na subsidieverlening, ook hierbij kunnen werkzaamheden door externe kennisinstellingen worden uitgevoerd.

Belangrijk punt van reflectie is dat de effecten van MIT-instrumenten op de kwaliteit of efficiëntie van innovatieactiviteiten niet zichtbaar zijn in de econometrische analyse. Dat geldt ook voor

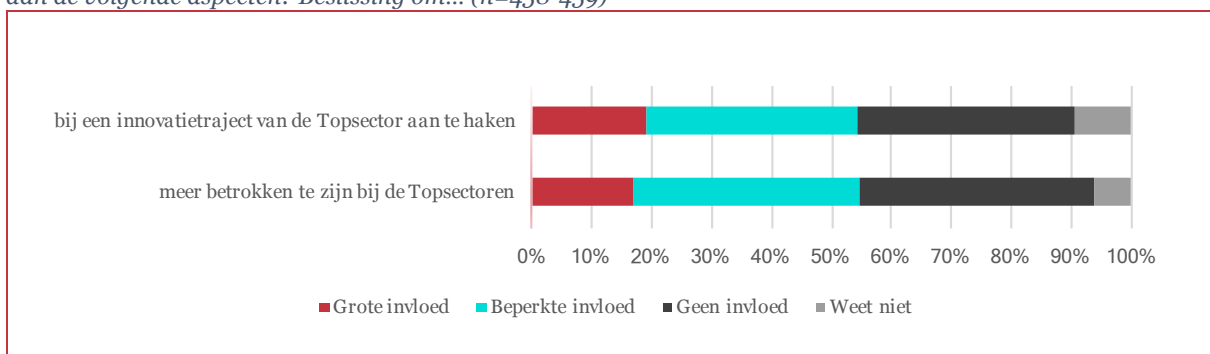
langetermijneffecten. Gecombineerd met de grote betrouwbaarheidsintervallen, is te concluderen dat het niet mogelijk is om de exacte effecten van de MIT-instrumenten op (de gevolgen van) innovatieactiviteiten te bepalen. Voor haalbaarheidsprojecten en R&D-samenwerking is wel te zeggen dat de resultaten lijken te wijzen op een verhoging van de innovatieactiviteiten (S&O-uren) door deelname aan de MIT. Uit de evaluatie van de WBSO (Panteia, 2012) blijkt ook dat een hogere afdrachtvermindering voor de loonheffing voor bedrijven leidt tot een hoger aandeel omzet uit nieuwe producten en een hogere productiviteit van werknemers.

3.4 Aansluiting mkb bij de door de topsectoren opgestelde innovatie-agenda's

Een van de strategische doelen van de MIT is het mkb beter te laten aansluiten bij de innovatie-agenda's die door de Topsectoren (TKI's) zijn opgesteld. In de survey hebben we aan de gehonoreerde aanvragers gevraagd of de mkb-plannen van de Topsectoren waarin hun aanvraag moest passen duidelijk waren. Voor een ruime meerderheid (65%) waren die plannen voldoende duidelijk. In nagenoeg alle interviews werd eveneens bevestigd dat de aanvragen altijd wel passen binnen de mkb-plannen van de Topsectoren. De toetsing vooraf is dus geen knelpunt bij de uitvoering van de MIT.

We hebben vervolgens in de survey ook gevraagd of de MIT-deelnemers nauwer betrokken zijn bij de Topsectoren. Onderstaande figuur toont de uitkomsten. Deelname draagt volgens 17% van de respondenten sterk bij aan meer betrokkenheid bij Topsectoren en 38% geeft aan dat die betrokkenheid beperkt is vergroot. Meer dan de helft van de respondenten is derhalve meer betrokken bij de Topsectoren door deelname aan MIT. Deelname aan de MIT heeft volgens 19% van de deelnemers geleid tot betrokkenheid bij een innovatietraject van de Topsector en 35% geeft aan MIT-deelname daarvoor van beperkte invloed is geweest. In totaal is dus ook meer dan de helft van de respondenten meer betrokken bij een innovatietraject van Topsectoren door MIT-deelname.

Figuur 19 In welke mate hebben uw deelname aan MIT en de daardoor bovenstaande verbeteringen bijgedragen aan de volgende aspecten? Beslissing om... (n=458-459)*

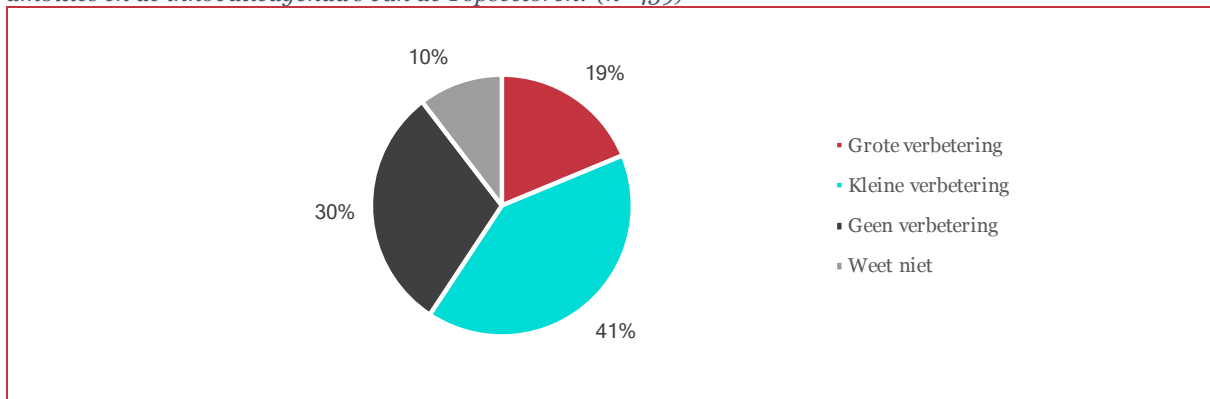
Bron: Technopolis Group, 2017

*Niet van toepassing: 20,3-25,9%

In de survey hebben we tevens gevraagd naar de effecten van deelname aan de MIT in relatie tot de Topsectoren. Deelname aan de MIT leidt volgens 60% van de respondenten tot een verbetering van het inzicht in ambities en innovatie-agenda's van Topsectoren; voor 41% een kleine verbetering en voor 19% een grote verbetering (zie onderstaande figuur).

Figuur 20 Indien van toepassing, in welke mate heeft de uitvoering van uw MIT-project tot meer inzicht in de ambities en de innovatieagenda's van de Topsectoren? (n=459)*

Bron: Technopolis Group, 2017

*Niet van toepassing: 15%

Behalve dat de aanvragen voor de MIT in de mkb-plannen moeten passen van de Topsectoren, zijn zij ook op andere manieren betrokken. De Topsectoren spelen veelal een rol bij de voorlichting en communicatie. Vertegenwoordigers van de Topsectoren leveren een bijdrage aan voorlichtingsbijeenkomsten en informatie over de MIT wordt op de website van de Topsectoren geplaatst.

RVO verstrekt informatie aan de Topsectoren over de gehonoreerde aanvragen. RVO stuurt de Topsectoren korte samenvattingen van de gehonoreerde projecten en contactinformatie van de aanvragers. Vanwege privacyredenen verstrekt RVO geen informatie over de afgewezen aanvragen (aanvragers).

In de interviews kwam duidelijk naar voren dat de Topsectoren over het algemeen weinig doen met de informatie die RVO aanlevert. De Topsectoren gebruiken in ieder geval de informatie niet om proactief mkb'ers te benaderen. Wel wordt de contactinformatie gebruikt voor uitnodigingen voor bijeenkomsten van de Topsector. In de interviews werden hiervoor verschillende redenen genoemd. In de eerste plaats is een groot verschil in de aard van de innovatietrajecten. De TKI's richten zich op pre concurrentieel onderzoek voor de middellange termijn, terwijl de innovatietrajecten die binnen de MIT lopen een veel kortere tijdshorizon hebben. Hoewel het voor het mkb heel waardevol kan zijn om kennis te nemen van een meer langetermijn R&D-agenda voor een bepaalde sector, is de aansluiting in de praktijk nog niet altijd evident. In dit verband werd door enkele respondenten opgemerkt dat de verbinding van de MIT-deelnemers en clusterorganisaties meer voor de hand ligt. In het verlengde hiervan gaven de Topsectoren ook aan dat door de koppeling met de regio's de verbinding met de Topsectoren minder sterk is geworden. In de eerste jaren van de MIT was er een geormerkt budget per Topsector en waren er meer mogelijkheden om op de invulling van de MIT te sturen. Dat is door de verbinding met de regio minder sterk geworden, al is er nog wel altijd de toets van passendheid binnen de mkb-plannen van Topsectoren.

In de tweede plaats geven verschillende Topsectoren aan onvoldoende uit de voeten te kunnen met de informatie die RVO aanlevert. De Topsectoren willen niet alleen een samenvatting en de contactgegevens, maar zouden graag een meer omvattende 'intelligence' willen. Het gaat dan bijvoorbeeld ook om de voortgang van de projecten, type innovaties/uitkomsten, clustering van projecten rondom bepaalde thema's, netwerk analyses, et cetera. Een andere wens is om ook informatie te krijgen over de afgewezen aanvragen/aanvragers. Dit biedt de Topsectoren de mogelijkheid om een breder inzicht te krijgen in het innovatieve mkb, het type innovatietrajecten, et cetera. Tevens kunnen Topsectoren de betreffende mkb'ers helpen, bijvoorbeeld met het doorverwijzen naar mogelijke partners. RVO kan deze informatie nu niet geven vanwege privacyredenen. Dit zou kunnen worden omzeild door een opt-in regeling: daarbij kunnen aanvragers aangeven dat zij er geen bezwaar tegen hebben dat informatie over hun aanvraag aan derden (de Topsectoren) bekend wordt gemaakt. RVO

werkt inmiddels al aan een dergelijke opt-in-regeling. In de interviews met de vertegenwoordigers van de regio's werd tevens de wens uitgesproken om de informatie ook te delen met de clusterorganisaties, de provincies en de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (voor zover al niet betrokken bij de uitvoering).

3.5 Harmonisatie en stroomlijning van de subsidies van EZ en provincies

Zowel EZ als provincies ondersteunen het innovatieve mkb met financiële instrumenten. Veel van deze instrumenten zijn ontwikkeld zonder onderlinge afstemming met een waaier aan (gelijksoortige) regelingen als gevolg. Met het oog hierop hebben op 11 december 2014 de twaalf Nederlandse provincies, het Ministerie van Economische Zaken, de topsectoren en MKB-Nederland de MKB-samenwerkingsagenda Rijk-regio ondertekend. In deze agenda zijn afspraken gemaakt over de stroomlijning van het financiële instrumentarium gericht op stimulering van innovatie bij het mkb. In de MKB-samenwerkingsagenda Rijk-regio is ook een aantal afspraken ten aanzien van de MIT vastgelegd. De doelen van de MKB-samenwerkingsagenda voor de MIT zijn:

- Harmonisering en stroomlijnen van de diverse subsidies van EZ en provincies voor het innovatieve mkb.
- Verbinden van nationaal stimuleringsbeleid voor het mkb met het stimuleringsbeleid door de regio's voor deze doelgroep.
- Bevorderen van bovenregionale samenwerking door het innovatieve mkb en hen daarmee de kans te geven door te groeien naar nationaal en eventueel internationaal niveau.¹⁷

De agenda heeft ertoe geleid dat er voor de MIT een gezamenlijke aanpak is ontwikkeld en de uitvoering van de MIT-regeling zoveel mogelijk is gedecentraliseerd. De uitvoering van de samenwerkingsagenda heeft ervoor gezorgd dat de MIT is veranderd van een regeling die enkel en alleen gericht was op de Topsectoren, naar een regeling die zich richt op zowel de agenda van de Topsectoren als de Regionale Innovatiestrategieën (RIS). Of anders gezegd, de MIT is sinds de samenwerking door deze dubbele toetsing zowel verankerd in het nationaal als het regionaal innovatiebeleid. Er heeft dus een fundamentele omslag plaatsgevonden in de regeling nadat er invulling is gegeven aan de samenwerkingsagenda.

Nagenoeg alle geïnterviewden zijn positief over de samenwerking tussen Rijk en regio in het kader van de MIT. De voordelen zijn evident, zoals 1 loket voor het mkb (en een goede doorverwijzing naar een nationaal vangnet), meer synergie in het instrumentarium en betere afstemming. Het was bepaald geen sinecure om de samenwerking gestalte te geven, maar dat is toch in belangrijke mate gelukt. De MKB-samenwerkingsagenda heeft ervoor gezorgd dat Rijk en regio in gesprek zijn voor het innovatie-instrumentarium voor het mkb, er wordt gesproken over harmonisatie, dezelfde criteria en voorwaarden, etc. Het wantrouwen uit het begin heeft langzaam maar plaatsgemaakt voor vertrouwen in de relatie tussen Rijk en regio. Een belangrijk punt is tevens dat het budget van de MIT door de samenwerking tussen Rijk en regio significant is verhoogd (zie paragraaf 2.4).

Vanuit de Topsectoren bezien heeft de samenwerking tussen Rijk en regio wel een prijs. De regio's stellen logischerwijs eisen (brengen immers zelf middelen in), voeren de MIT in belangrijke mate uit en hebben de mogelijkheid om maatwerk per regio te leveren. Daarmee drukken zij hun stempel op de MIT-regeling. De specifieke verbinding met de Topsectoren is daardoor losser geworden en de uitvoering van de regeling is minder uniform geworden (door de specifiek invulling per regio). De ruimte voor regionale

---

¹⁷ Ministerie van EZ, provincies, IPO, MKB-Nederland en Topsectoren, *Een gezamenlijke aanpak in MKB innovatieondersteuning. Samenwerkingsagenda*, 11 december 2014.

differentiatie was echter een belangrijke voorwaarde om überhaupt tot een samenwerkingsagenda te komen, blijkt uit een studie.¹⁸

De afgelopen jaren was een leertraject waarbij duidelijke stappen vooruit zijn gezet, aldus een groot deel van de geïnterviewden. Er liggen nu heldere afspraken, de loketwijzer functioneert naar behoren, criteria en voorwaarden worden zoveel mogelijk op elkaar afgestemd en het vertrouwen in elkaar is gegroeid. De samenwerkingsagenda heeft ook gezorgd voor een betere samenwerking met RVO en de regio's hebben daardoor een beter inzicht gekregen in het bredere instrumentarium van RVO. Dit helpt de regio's weer in hun doorverwijsfunctie voor het mkb.

De regio's hebben ook een steeds groter deel van de uitvoering naar zich toegetrokken. In verschillende regio's spelen de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen een belangrijke rol, onder meer in de toeleiding en begeleiding van projecten en geven zij voor enkele instrumenten een inhoudelijk advies. De ROM's hebben een goede kennis van het mkb en kunnen ook de verbinding maken met regionale ecosystemen. Volgens de geïnterviewden verloopt de uitvoering in de regio's over het algemeen goed. In de interviews werd door diverse respondenten wel opgemerkt dat de professionaliteit van de uitvoering per regio nog verschilt.

Hoewel het algemene beeld positief is over de samenwerking tussen Rijk en regio, is er volgens de respondenten toch een aantal aandachtspunten.

- Er zijn nog altijd flinke verschillen in de uitvoering van de MIT-regeling in de regio's. Dit betreft onder meer de keuze voor de Topsectoren, de termijn, de wijze van beoordeling, de opzet van de monitoring & verantwoording, de documenten die het mkb moet invullen en/of bijvoegen en staatssteunkaders¹⁹.
- Tegelijkertijd is er bij verschillende regio's de wens om meer vrijheid te hebben in de opzet en uitvoering van de MIT-regeling. Zij zouden de regeling nog meer willen afstemmen op de regionale kenmerken en het regionale instrumentarium. De generieke afspraken voor de MIT zouden vanuit die optiek zo open mogelijk moeten zijn, niet 'dicht geregeld' met allerlei bepalingen.
- In enkele regio's is er een koppeling met EFRO-instrumenten (met name R&D-projecten). Voor een deel is die koppeling noodgedwongen om dat de betrokken provincies geen vrij geld hebben voor de MIT-regeling en hiervoor EFRO-gelden gebruiken. Voor een ander deel past dit in het kader van de MKB-samenwerkingsagenda. De doelstellingen van de instrumenten overlappen voor een belangrijk deel. Het probleem is echter dat de randvoorwaarden, het juridisch kader, de formulieren etc. van EFRO en MIT verschillend zijn waardoor zaken complex worden. Bovendien lijkt te koppeling in enkele regio's ook bij te dragen aan de onderuitputting van de MIT-middelen voor de R&D-samenwerkingstrajecten.²⁰
- *Free-rider*-gedrag: enkele provincies stellen de MIT-instrumenten open voor een beperkt aantal Topsectoren en verwijzen een relatief groot deel van de aanvragers door naar het nationale vangnet (dat uit EZ-middelen wordt gefinancierd). Op die manier ontstaan er (grote) verschillen in de eigen bijdrage van provincies aan de MIT.

De conclusie is dat door de MKB-samenwerkingsagenda er een zekere mate van harmonisatie heeft plaatsgevonden in het instrumentarium en de samenwerking en afstemming tussen Rijk en regio in algemene zin is verbeterd. Dat laat onverlet dat er nog duidelijke regionale verschillen zijn. Dat is voor een deel een logische consequentie van het verbinden van de MIT aan de regio's en het principe van

¹⁸ Ayke van Bloem, *Ervaringen met de totstandkoming van de Samenwerkingsagenda Rijk-Regio* (masterthesis Bestuurskunde Radboud Universiteit Nijmegen, 2016). Verbreding van de agenda en ruimte voor regionale differentiatie was een kantelmoment in het proces, aldus de scriptie.

¹⁹ Een deel van de subsidies wordt verleend volgens de AGVV (algemene groepsvrijstellingsverordening) en een deel via de de-minimis-verordening.

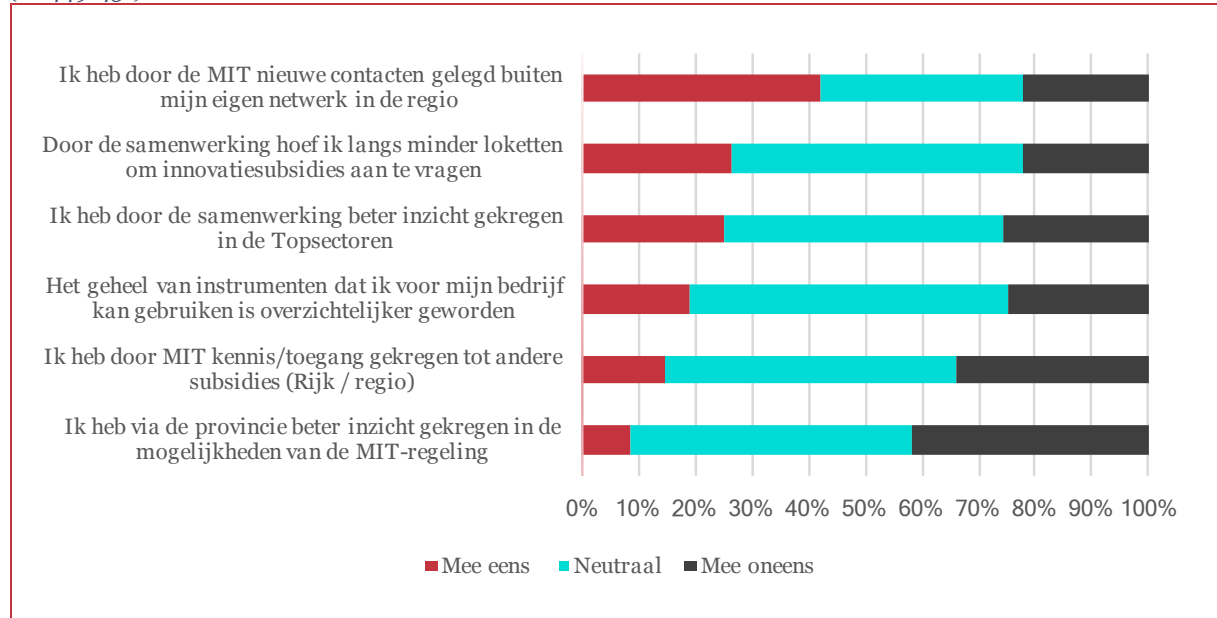
²⁰ In 2015 heeft het landsdeel Oost en in 2016 hebben de landsdelen Oost en Noord de MIT R&D-projecten gefinancierd met EFRO-middelen en de regeling ondergebracht onder de EFRO-uitvoering. Het MIT R&D-budget is in die gevallen niet volledig benut.

maatwerk per provincie. Voor een ander deel is er nog ruimte voor verbetering. Verdere uniformering van de uitvoering van de MIT is nog mogelijk. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om het zoveel mogelijk gelijk trekken van termijnen formulieren, documenten, wijze van beoordeling, etc. Verder kan de uitvoering nog worden vereenvoudigd, bijvoorbeeld door het verminderen van het aantal schotten (uitvoering van de MIT op het niveau van landsdelen (zoals in Zuid) en niet op het niveau van provincies). Daarmee wordt verder invulling gegeven aan de doelstellingen van de mkb-samenwerkingsagenda Rijk-regio. De verdere uniformering en vereenvoudiging hoeft meer inhoudelijk maatwerk (bijvoorbeeld in de keuze voor de Topsectoren) niet in de weg te staan.

In meer bredere zin is er ook ruimte voor verdere afstemming. Er bestaan nog diverse mkb-regelingen met min of meer hetzelfde doel naast elkaar. Daarbij valt naast de MIT (een nationaal instrument) te denken aan instrumenten in het kader van de diverse Operationele Programma's (OP's in het kader van EFRO), Interreg, Horizon 2020 (Europese instrumenten) en specifieke regionale regelingen (van bijvoorbeeld Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen of de provincie). Veel van deze regelingen hebben specifieke criteria (bijvoorbeeld ten aanzien van cross-sectoraliteit, bepaalde thema's of geografische afbakening), diverse subsidieplafonds, juridische kaders, financiële voorwaarden (bijvoorbeeld uurtarieven), et cetera. Hoewel er regionale verschillen zijn, zorgt het naast elkaar bestaan van al deze mkb-regelingen voor de nodige complexiteit. De oorzaak hiervoor is dat de MIT en veel van de genoemde instrumenten als min of meer gescheiden trajecten zijn ontwikkeld en geïmplementeerd. Naar de toekomst toe verdient het echter wel aanbeveling om al deze regelingen en instrumenten beter op elkaar af te stemmen en zaken vanuit het perspectief van de aanvrager te vereenvoudigen. Dit betreft niet alleen de MIT, maar een veel bredere set van instrumenten.

In de survey hebben we ook gevraagd naar de effecten van de samenwerking tussen Rijk en regio voor de mkb'ers. In onderstaande figuur zijn de resultaten weergegeven.

Figuur 21 Voor de uitvoering van de MIT werken Rijk en regio's samen. Reageer op de volgende stellingen (n=449-451)

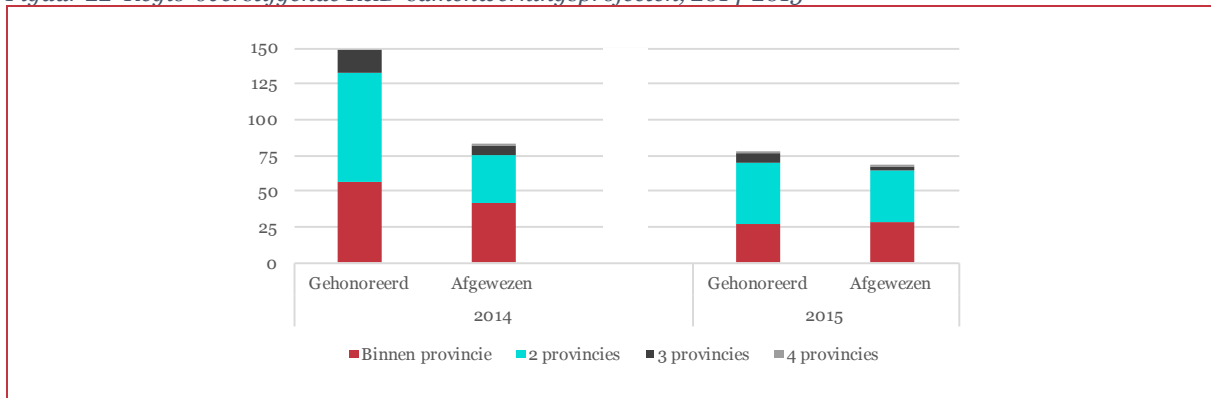
Bron: Technopolis Group, 2017

Ruim 40% van de deelnemers geeft aan dat zij door de MIT nieuwe contacten hebben gelegd buiten het eigen netwerk in de regio, ruim 20% zegt dat dit niet het geval is. Ongeveer een kwart van de respondenten geeft aan dat men door de samenwerking langs minder loketten hoeft. De respondenten geven aan dat de samenwerking volgens hen niet heeft geleid tot het overzichtelijker maken van het geheel van instrumenten, betere toegang tot andere subsidies of een beter inzicht in de mogelijkheden van de MIT-regeling via de provincies. De uitkomsten lijken te sporen met het feit dat het geheel van

instrumenten nog altijd complex is in veel regio's. Bovendien hebben we eerder al geconstateerd dat de provincies een bescheiden rol spelen in de communicatie over de MIT en zij ook nog maar relatief kort een rol hebben in de uitvoering van de MIT. Dit verklaart ook dat provincies geen significante rol spelen in het verschaffen van groter inzicht in de MIT-regeling.

Dat de MIT wel een belangrijke rol speelt in een verbreding van het netwerk van het mkb buiten de eigen regio, wordt ook bevestigd door de data over de R&D-samenwerkingsprojecten. Zo'n 2/3 van de R&D-samenwerkingsprojecten wordt uitgevoerd met partners buiten de eigen provincies, waarvan een klein deel met partners uit meerdere provincies.

Figuur 22 Regio-overstijgende R&D-samenwerkingsprojecten, 2014-2015

Bron: RVO.nl, bewerkt door Technopolis Group

4 Doelmatigheid van de MIT

Dit hoofdstuk gaat over de doelmatigheid van de MIT. Daarbij staat de vraag centraal in welke mate de doelstellingen van de MIT op efficiënte wijze zijn gerealiseerd.

4.1 Uitvoeringskosten

Voor het bepalen van de doelmatigheid zijn de uitvoeringskosten van RVO en de regio's een belangrijke parameter. De uitvoeringskosten bedroegen in 2013 1,2 miljoen euro, in 2014, 2,1 miljoen euro en in 2015 2,4 miljoen euro. Het streven is dat de uitvoeringskosten minder dan 5% van het totale budget bedragen. Het ministerie van EZ heeft een maximum van 4% gesteld voor de uitvoeringskosten van de MIT. In het kader van deze evaluatie is een norm van 5% voor de uitvoeringskosten gesteld.²¹ In onderstaande tabel zijn de percentages van de uitvoeringskosten weergegeven. In 2013 en 2014 zijn de uitvoeringslasten respectievelijk 5,71% en 6,56%, net boven de 5%. In 2015 zijn de uitvoeringslasten 4,80%. In 2015 liggen de uitvoeringskosten onder de norm van 5%. De gemiddelde uitvoeringskosten zijn 5,5 % en liggen dus net iets boven de gestelde norm. Het is logisch dat de uitvoeringskosten in de eerste jaren hoger waren. Het budget was in de eerste jaren significant lager en er zijn altijd aanloopkosten en vaste kosten voor het uitzetten van de calls en het verwerken van de aanvragen. Bij een lager budget hebben de uitvoeringskosten dan een relatief hoger aandeel.

Tabel 12 Berekeningen % uitvoeringslasten van het budget

Jaar	Uitvoeringslasten	Budget	100=%
2013	M€ 1,2	M€ 21	5,71%
2014	M€ 2,1	M€ 32	6,56%
2015	M€ 2,4	M€ 50	4,80%

Bron: RVO.nl, bewerkt door Technopolis Group

De uitvoering is verdeeld over RVO en de regio's. Die verdeling verloopt doelmatig in de zin dat er geen dubbel werk wordt gedaan. Via de loketwijzer komen nagenoeg alle aanvragen op de juiste plek terecht. In de laatste ronde van 2016 moesten er slechts 3 aanvragen worden overgeheveld.

In de interviews werd wel aangegeven dat de enorme hoeveelheid aanvragen de nodige druk legt bij de betrokken uitvoeringsinstanties in de regio. Het goed en zorgvuldig verwerken van alle aanvragen vergt de nodige inspanningen die voor een deel bovenop de reguliere taken komen. Verschillende geïnterviewden gaven aan dat er een spanning is tussen de toegankelijkheid van de MIT-regeling en de wens om de uitvoeringskosten zo laag mogelijk te houden. Bij een sterke overvraging komt de norm van 5% uitvoeringskosten onder druk te staan.

In het verlengde hiervan werd in de interviews ook een spanning geconstateerd tussen de doelmatigheid en de wens om de aanvragen inhoudelijk (kwalitatief) goed te beoordelen en te monitoren. In de afgelopen jaren is er bij enkele instrumenten een loting geweest, waardoor niet alle aanvragen inhoudelijk zijn beoordeeld. De inhoudelijke beoordeling van alle aanvragen zou meer uitvoeringskosten met zich meebrengen. Daarbij kunnen ook keuzes worden gemaakt in de zwaarte van de inhoudelijke beoordeling. Zo zijn de uitvoeringskosten van de kennisvouchers relatief hoog, mede omdat er voor gekozen is om aan het einde een toets te doen of de kennisvoucher ook daadwerkelijk is besteed.²² Een ander voorbeeld zijn de haalbaarheidsstudies. Voor 2017 is besloten dat de maximale subsidie 25.000 euro is (i.p.v. van de 50.000 euro eerder). De haalbaarheidssubsidies vallen daarmee onder een ander

²¹ In de Terms of Reference is een norm van 5% gesteld, zie ook de hypothese over de uitvoeringskosten in de conclusies.

²² Een kennisvoucher wordt door een mkb'er aangevraagd. Maar de kennisinstelling declareert de voucher uiteindelijk. Eerder was de opzet anders, maar toen bleek dat zo'n 40% van de ondernemers de kennisvoucher helemaal niet verzilverd.

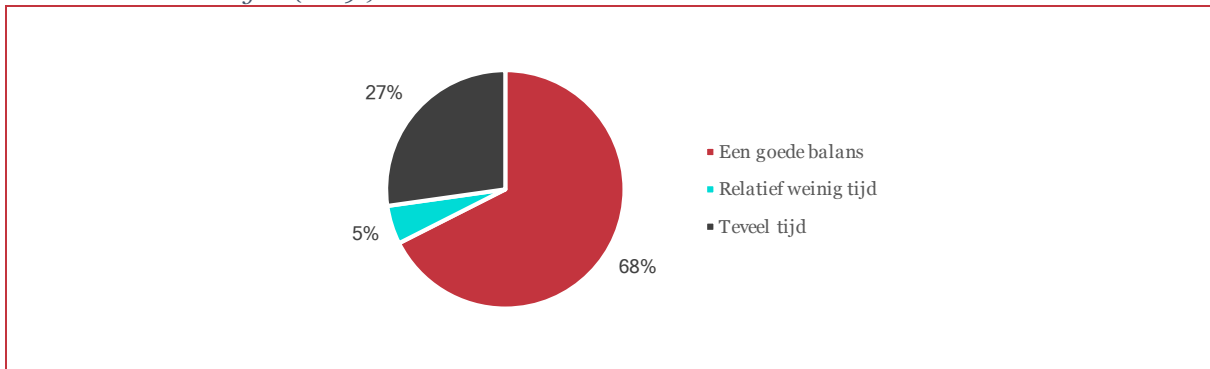
subsidiekader met een ander verantwoordingsregime. De verschillende keuzes kunnen dus gevolgen hebben voor de inhoud van de monitoring en verantwoording.

4.2 Tijd besteed aan schrijven aanvraag

Doelmatigheid van de MIT wordt niet alleen bepaald door de uitvoeringskosten, maar ook door de tijd (en kosten) die aanvragers nodig hebben voor het meedoen aan de MIT (administratieve lasten bedrijven). In de survey hebben we gevraagd hoeveel tijd men kwijt is aan het hele aanvraagproces. Als een mkb'er zelf een aanvraag indient, besteedt men gemiddeld 46,5 uur. 39% van de aanvragers besteedt minder dan 20 uur, ruim 21% besteedt tussen de 20 en 40 uur, ruim 13% tussen de 40 en 60 uur en ruim 26% meer dan 60 uur (waarvan de helft aangeeft meer dan 100 uur te besteden).

In de survey hebben we ook gevraagd naar de tijdsbesteding voor de aanvraag in relatie tot de omvang van de subsidie (zie onderstaande figuur). Een grote meerderheid (68%) geeft aan dat er een goede balans is. 5% geeft zelfs aan dat het relatief weinig tijd kost, terwijl 27% aangeeft dat de balans niet goed is. De data van de survey is geanalyseerd per Topsector. Bij alle Topsectoren geeft meer dan 60% aan dat de balans positief is. Logistiek en Creatieve Industrie zijn het minst positief over de balans en Biobased Economy het meest positief.

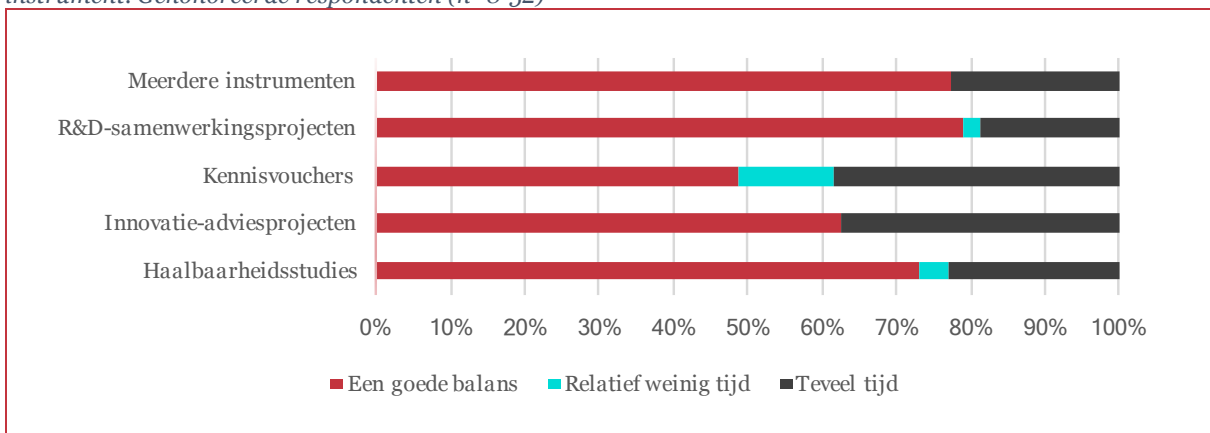
Figuur 23 Hoe beoordeelt u de tijdsbesteding voor het aanvragen in relatie tot de omvang van de subsidie? Gehonoreerde aanvragers (n=191)

Bron: Technopolis Group, 2017

In de survey is tevens gekeken naar de verschillen in oordelen over tijdsbesteding tussen de instrumenten.

Figuur 24 Hoe beoordeelt u de tijdsbesteding voor het aanvragen in relatie tot de omvang van de subsidie? Per instrument. Gehonoreerde respondenten (n=8-52)

Bron: Technopolis Group, 2017

Meerdere instrumenten = meerdere instrumenten aangevraagd

Uit bovenstaande figuur blijkt dat de R&D-samenwerkingsprojecten en de haalbaarheidsstudies beter scoren dan de kennisvouchers en de innovatie-adviesprojecten. De waardering voor de balans lijkt een directe relatie te hebben met de hoogte van de subsidies (kennisvouchers en innovatie-advies betreffen veel lagere absolute bedragen dan de andere twee instrumenten)

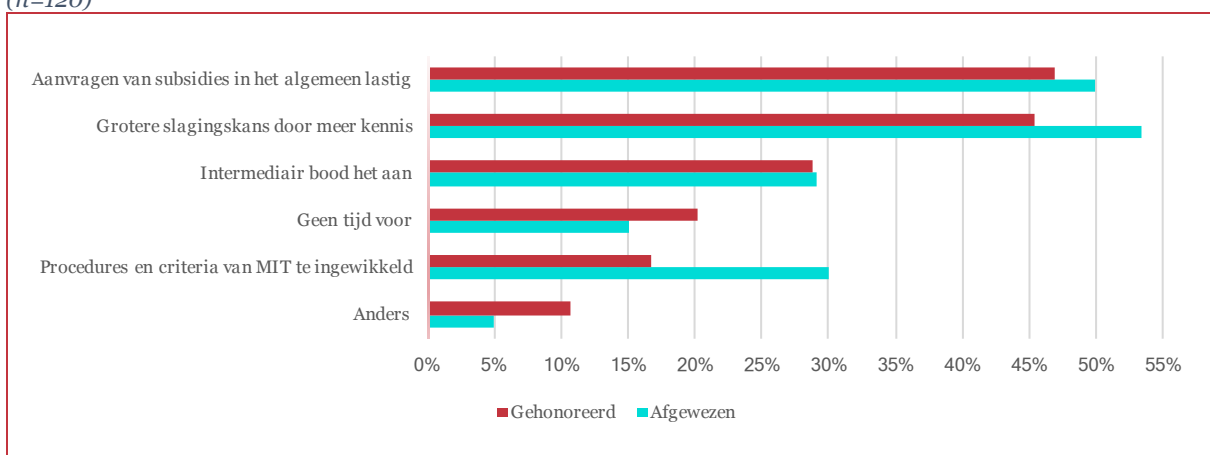
Voor de doelmatigheid is het tevens van belang te kijken naar de honoreringspercentages. Er lijkt geen relatie te zijn tussen enerzijds de honoreringspercentages en anderzijds de waardering voor de tijdsbesteding en voor de relatie tussen inspanning en omvang subsidie. De hoge honoreringskans is er bij de kennisvouchers, terwijl daar de balans het minst goed wordt geacht. En vice versa, de honoreringskans voor R&D-samenwerkingsprojecten is het laagst en de balans wordt daar het best geacht. In meer algemene zin dragen lage honoreringspercentages niet bij aan de doelmatigheid van de regeling, omdat er dan veel (onnodige) kosten worden gemaakt door het mkb. De honoreringspercentages laten een stijgende lijn zien (45% in 2013, naar 50% in 2014 en 63% in 2015). In dat opzicht verbetert de doelmatigheid van de MIT zich dus in de loop der tijd.

In de interviews werd aangegeven dat er bewust is gezocht naar maatregelen om de administratieve lasten bij het mkb zo laag mogelijk te houden. De keuzes betreffen onder meer de berekening van subsidiabele kosten (o.a. forfaitair uurtarief van € 60), beperkte onderbouwing van kosten, beperkt aantal verantwoordingsmomenten tijdens de uitvoering van het project en werken met volledig geautomatiseerd web-based systeem (aanvraag, voortgang, vaststelling).²³

4.3 Inschakeling van een intermediair voor het schrijven van een aanvraag

Voor het schrijven van een MIT-aanvraag maken veel mkb'ers gebruik van een intermediair (professioneel subsidiebureau). Uit de survey blijkt dat 66,3% van de deelnemers en 60,1% van de afgewezen respondenten een externe adviseur heeft ingeschakeld.²⁴ In de survey hebben we gevraagd naar de redenen voor het inschakelen van een intermediair (zie onderstaande figuur).

Figuur 25 Waarom heeft u een intermediair ingeschakeld voor het schrijven en indienen van uw aanvraag? Meerdere antwoorden mogelijk. Gehonoreerde respondenten (n=375) en niet-gehonoreerde respondenten (n=120)

Bron: Technopolis Group, 2017

De twee belangrijkste redenen om een intermediair in te schakelen zijn 1) de perceptie dat subsidieaanvragen in het algemeen lastig zijn en 2) een grotere honoreringskans (door meer kennis). De complexiteit van de procedures en criteria van de MIT lijkt een kleine rol te spelen; bij 17% van de

²³ Alleen de provincie Noord-Holland werkte niet met dit web-based systeem: daar moesten ondernemers een aanvraag in hardcopy indienen.

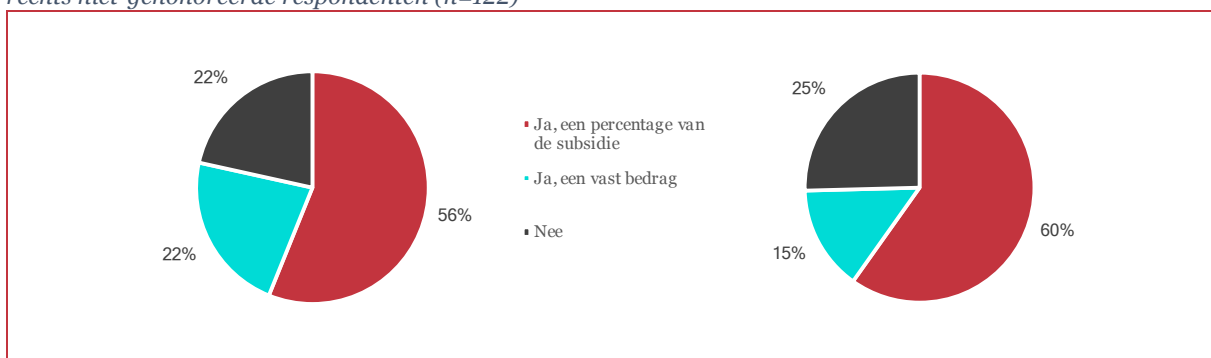
²⁴ In de Terms of Reference van de evaluatie wordt gesteld dat circa 70% van de MIT-subsidieaanvragen loopt via een intermediair.

deelnemers en bij 30% van de afgewezen aanvragers. Dit laatste correspondeert met de bevindingen dat de opzet van de MIT over het algemeen goed wordt bevonden (zie hoofdstuk 2). Als andere reden wordt geregeld genoemd dat het een samenwerking met meerdere bedrijven betreft waar al een intermediair bij betrokken was. Ook een succesvolle eerdere samenwerking met de intermediair wordt vaker als reden aangedragen.

In de interviews werd gesteld dat het gebruik van externe adviseurs door het mkb bij het aanvragen van subsidies niet alleen voor de MIT geldt, maar ook voor andere instrumenten. Dit is ook een indicatie dat de inzet van intermediairs niet afhankelijk is van de procedures en criteria van de MIT. De geïnterviewden gaven bovendien aan dat externe adviseurs van meerwaarde voor het mkb kunnen zijn. Zij kunnen het mkb op subsidiemogelijkheden wijzen en hebben vaak specifieke kennis in huis die de kwaliteit van de aanvraag verbetert. Tevens hebben dergelijk partijen vaak een breed netwerk en kunnen zij mkb'ers koppelen aan nieuwe partners.

Figuur 26 Heeft u de intermediair een vergoeding betaald/toegezegd? Links gehonoreerde respondenten (n=376), rechts niet-gehonoreerde respondenten (n=122)

Bron: Technopolis Group, 2017

De betrokken mkb'ers betalen de externe adviseurs vaak wel. Uit de survey blijkt dat zo'n 75 tot 80% van de aanvragers de externe adviseurs een vergoeding betaalt. 15 tot 20% betaalt een vast bedrag, de rest spreekt een percentage van het subsidiebedrag af. De betaalde vergoeding is meestal op basis van no-cure-no-pay (81% bij deelnemers). In de survey hebben we ook naar de percentages van de vergoeding gevraagd. Gemiddeld hebben de gehonoreerde respondenten 11,7% van de subsidie toegezegd en de niet-gehonoreerde respondenten gemiddeld 10,8%. Van degene die een vast bedrag hebben toegezegd is de vergoeding van ruim 60% onder de 2000 euro. De rest betaalt 3000 euro of meer. Onderstaande tabel geeft de verdeling weer.

Tabel 13 Toegezegde bedrag aan intermediair. Links gehonoreerde respondenten (n=82), rechts niet-gehonoreerde respondenten (n=18)

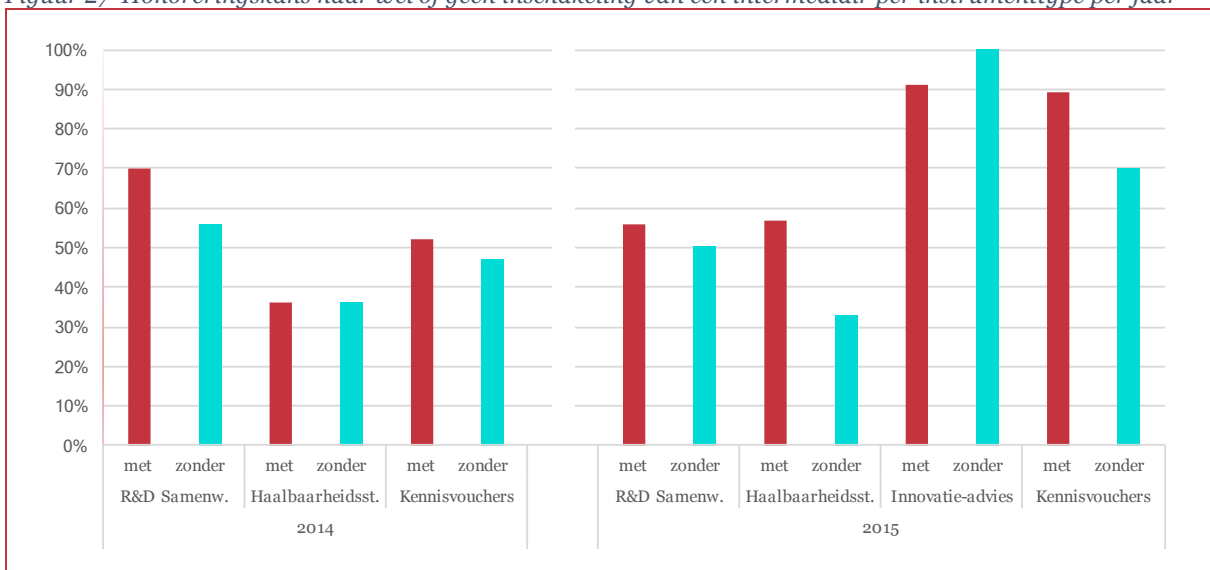
	Gehonoreerd		Niet-gehonoreerd	
	Aantal	%	Aantal	%
€0-1000,-	25	30,5%	5	27,8%
€1000-2000,-	25	30,5%	6	33,3%
€2000-3000,-	7	8,5%	4	22,2%
€3000-4000,-	6	7,3%	1	5,6%
€4000-5000,-	6	7,3%		0,0%
> €5000,-	13	15,9%	2	11,1%
Totaal	82	100,0%	18	100,0%

Bron: Technopolis Group, 2017

De vergoedingen die door de mkb'ers worden betaald, bedragen in totaal zo'n 8%²⁵ van het MIT-budget. Door het inhuren van externe adviseurs worden de kosten van het schrijven van een aanvraag verlegd. De kosten die een mkb'er anders zelf had gemaakt (in kind bijdrage van gemiddeld ruim 46 uur) worden uitbesteed aan een externe adviseur (in cash bijdrage van de ondernemer voor geleverde diensten).

Er zijn verschillen in de honoreringskans uitgesplitst naar het al dan niet inschakelen van een intermediair. Zowel per instrument als per jaar variëren deze verschillen sterk. In 2014 is de honoreringskans bij R&D-samenwerkingsprojecten 14% hoger wanneer er een intermediair is ingeschakeld. In 2015 is het verschil 6%. De honoreringskans is in 2014 even hoog bij haalbaarheidsstudies, maar in 2015 is de kans 32% hoger voor projecten met een intermediair. In 2014 is de honoreringskans met een intermediair voor kennisvouchers 5% hoger; in 2015 is dit verschil 19%. De honoreringskans voor de innovatie-adviesprojecten was in 2015 100% als er geen intermediair was ingeschakeld (dit betreft slechts 2 projecten), en 9% lager bij inschakeling van een intermediair (21 projecten). In onderstaande figuur staan de verhoudingen weergegeven.

Figuur 27 Honoreringskans naar wel of geen inschakeling van een intermediair per instrumenttype per jaar

Bron: Ministerie van EZ, 2017

In Tabel 14 staan de gewogen gemiddelden weergegeven. Het verschil in honoreringskans is 8% in 2014. Dit verschil groeit naar 23% in 2015. Dit verschil wordt met name veroorzaakt door het grote verschil bij de haalbaarheidsstudies en het grote aantal projecten bij kennisvouchers. De honoreringskans met een externe adviseur is voor beide jaren (licht) hoger dan zonder een adviseur. Daarbij met wel worden aangetekend dat er sterke fluctuaties zijn per jaar en per instrument. De verschillen zijn bovendien niet significant, de data is te beperkt om hier betrouwbare uitspraken over te doen.

²⁵ Uitgaande van 66% van de gehonoreerde aanvragers die zo'n 12 procent van hun subsidie betalen aan de intermediairs voor hun diensten. Is zo'n 8% van het totale toegekende bedrag (waarbij niet gekeken is naar het gebruik van intermediairs voor de specifieke instrumenten).

Tabel 14 Honoreringskans in 2014, 2015 en beide jaren, gewogen gemiddelden

2014	Honoreringskans	2015	Honoreringskans	Beide jaren	Honoreringskans
Met intermediair	52%	Met intermediair	77%	Met intermediair	67%
Zonder	44%	Zonder	54%	Zonder	48%
Totaal	49%	Totaal	71%	Totaal	60%

Bron: Ministerie van EZ, 2017

Doelmatigheid gaat over de relatie tussen de inspanningen en de effecten. Over het geheel kunnen we concluderen dat de regeling doelmatig is. De regeling wordt efficiënt uitgevoerd en de balans tussen de tijdsbesteding voor de aanvraag in relatie tot de omvang van de subsidie wordt over het algemeen als goed beoordeeld. Daarbij hebben we in het vorige hoofdstuk als geconcludeerd dat de MIT-regeling effectief lijkt te zijn. De doelmatigheid is daarmee op orde: de uitvoeringskosten en administratieve lasten staan in verhouding tot de effecten van de MIT.

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

5.1.1 Conclusies over de opzet van de MIT

De meeste respondenten zijn positief over de opzet van de MIT. Het voorziet in een duidelijke behoefte en ondersteunt het mkb in de eerste fase van innovatietrajecten. De MIT is bovendien een geïntegreerde regeling met diverse instrumenten, waar het mkb al naar gelang gebruik van kan maken. Een punt is wel dat de uitkomsten en doelstellingen van de diverse instrumenten (de beoogde outputs en effecten) niet scherp zijn gedefinieerd. In de uitvoering is het daarom soms lastig om heel duidelijke afwijzingsgronden te formuleren.

Het mkb zelf ervaart de communicatie over criteria/voorwaarden, inhoud van de aanvraag, omvang van de subsidie, doelgroep en loket van aanvraag als duidelijk. Ook de informatievoorziening over de plannen van de Topsectoren waarin de aanvraag moet passen, wordt als duidelijk ervaren. De informatie over de gevolgd selectieprocedure wordt minder positief beoordeeld.

De regeling biedt voor de eerste fase van de innovatiefunnel diverse instrumenten (van kennisvoucher, innovatie-advies, haalbaarheid naar een R&D-samenwerkingsproject) en vormt zo een soort continuüm. Dit continuüm kan nog wel beter worden vormgegeven. Het onderscheid tussen diverse instrumenten is bijvoorbeeld niet altijd scherp en de voorwaarden verschillen per instrument (bijvoorbeeld wel of niet met een kennisinstelling als aanvrager). Tot nu toe komt de doorstroom van kleine naar grotere instrumenten binnen de MIT in (zeer) beperkte mate voor. Heel weinig bedrijven die een kennisvoucher ontvingen deden een aanvraag voor een groter MIT-instrument. De doorstroom van haalbaarheidssubsidies naar R&D-samenwerkingsprojecten is groter, maar ook nog altijd beperkt.

Een van de vragen van deze evaluatie is of de financiële voorwaarden zodanig vastgesteld dat verlaging of verhoging ervan de effectiviteit van de MIT (onderdelen) niet verbetert. Het mkb is over het algemeen tevreden over de opzet en beoordeelt de MIT ook positiever dan vergelijkbare subsidie-instrumenten. Verder blijkt uit deze evaluatie dat de MIT een toegankelijke regeling is. In termen van financiële voorwaarden zou hoogstens de omvang van de haalbaarheidssubsidies te hoog zijn, maar van dat instrument is het subsidiebedrag (per project) voor 2017 al verlaagd. Over de effecten van die verlaging kunnen nog geen uitspraken worden gedaan.

5.1.2 Conclusies over de uitvoering van de MIT

Op basis van deze evaluatie kunnen geen harde conclusies worden getrokken over de bekendheid van de MIT bij de doelgroep. Wel zijn er duidelijke indicaties dat de bekendheid geen probleem is. Zo wordt de MIT zwaar overtekend en brengen ook derden de MIT bij de doelgroep onder de aandacht, zoals subsidie-adviseurs, kennisinstellingen, Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's), etc.

Het algemene beeld is dat de uitvoering van de MIT goed verloopt, er zijn geen grote knelpunten. Er zijn wel verschillen in het gebruik van de MIT-instrumenten. Kennisvouchers, haalbaarheidsstudies en R&D-samenwerkingsprojecten zijn instrumenten die vaak worden aangevraagd. Van innovatie-advies wordt nauwelijks gebruik gemaakt. De reden hiervoor is dat de (financiële) voorwaarden voor een haalbaarheidsstudie aantrekkelijker zijn dan die van een innovatie-advies. Tevens kan meespelen dat bij haalbaarheidssubsidies de werkzaamheden ook in-house gedaan kunnen worden. De TKI-instrumenten worden aangevraagd door de Topsectoren. Voor die instrumenten zijn vaste bedragen per Topsector afgesproken. Het is dus en ander type instrument met minder aanvragen en hogere honoreringspercentages.

Een belangrijk punt is dat een deel van de MIT-instrumenten veel te snel worden overtekend. Dit geldt voor de MIT-instrumenten voor het mkb die op basis van 'first come, first serve' (FCFS) worden behandeld. Voor die instrumenten is het budget inderdaad vaak al na 1 of 2 dagen uitgeput. De stijging van het budget door de jaren heen heeft de aanvraagdruk wel wat weten te verlichten, maar voor die instrumenten is het budget nog altijd heel snel uitgeput. Dit leidt ertoe dat een deel van de aanvragen

(na loting) niet inhoudelijk wordt bekeken, hetgeen frustrerend is voor aanvragers. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat het overgrote deel van het MIT-budget (60% in 2016) wordt besteed aan de R&D-samenwerkingsprojecten waarvoor het FCFS-principe niet geldt. In enkele regio's (Noord en Oost) was er in 2015 en 2016 zelfs een onderuitputting van de middelen voor de R&D-samenwerkingsprojecten. Meer in het algemeen wordt er in de loop der jaren steeds meer een beroep gedaan op de MIT: het totaal aangevraagde bedrag loopt op van M€ 44 in 2014, naar M€ 87 in 2015 en M€ 112 in 2016.

Vanuit het perspectief van het mkb zou de MIT idealiter ook een doorlopende indiening hebben. De afgelopen jaren was er voor de MIT een jaarlijkse call. Hoewel het sinds 2016 mogelijk is om meerdere instrumenten tegelijk aan te vragen, kan dit in de praktijk betekenen dat een mkb'er lang moet wachten om een aanvraag in te dienen (bijvoorbeeld als de call net is geweest) of om een vervolgvraag in te dienen. Een dergelijke tijdspanne past niet bij de relatief korte tijdshorizon die het mkb heeft ten aanzien van innovatie. Een doorlopende indiening of meerdere calls per jaar sluit veel beter aan bij de tijdshorizon van het mkb. De vraag is echter wel hoe haalbaar een doorlopende indiening is gezien de overtekening van veel instrumenten en de groei in het aangevraagde budget. Bij doorlopende indiening of meerdere calls per jaar zou er gekeken moeten worden naar de balans tussen openstelling, toegankelijkheid en het budget van de regeling.

5.1.3 Conclusies ten aanzien van de doelgroep van de MIT

De doelgroep van de MIT bestaat voornamelijk uit kleine bedrijven uit alle verschillende topsectoren. Daarbij heeft ruim de helft van de deelnemers een bedrijf met maximaal 5 werknemers en is dus zeer klein te noemen. Bij de haalbaarheidsstudies is er in de helft van de gevallen zelfs sprake van een bedrijf met maximaal één werknemer. De meeste aanvragen van mkb'ers komen uit de Topsectoren Agri&Food, HTSM en Tuinbouw en Uitgangsmaterialen. Het aantal aanvragen bij Biobased Economy en Logistiek blijft achter ten opzichte van de rest.

Veel MIT-deelnemers vallen in de sector advisering en onderzoek (vaak op technisch vlak). Dit zijn deelnemende bedrijven en geen intermediairs. Bij de kennisvouchers is een relatief groot deel van de aanvragers een bedrijf in de landbouwsector. De MIT-instrumenten trekken zowel starters als langer bestaande bedrijven; hierbij bestaat ongeveer de helft van de deelnemende bedrijven maximaal 5 jaar en de andere helft langer. Verreweg de meeste deelnemers zijn logischerwijs BV's, maar ook eenmanszaken vragen regelmatig een MIT-instrument aan. Van de haalbaarheidsprojecten en R&D-samenwerkingsprojecten is ruim de helft van de aanvragers innovatief, in de zin van dat ze vanuit de WBSO-aftrek krijgen voor speur- en ontwikkelingswerk. Voor kennisvouchers ligt dit aandeel een stuk lager; hiervan ontvangt slechts 30 procent WBSO-aftrek op het moment van de aanvraag.

5.1.4 Conclusies ten aanzien van de effectiviteit: stimuleert de MIT innovatie bij het mkb?

Deelname aan de MIT heeft naar de inschatting van respondenten van de survey verschillende positieve effecten voor het mkb: op het vlak van directe innovatie bij bedrijven, het innovatievermogen op de lange termijn van bedrijven, economische effecten en de samenwerking met andere bedrijven en kennisinstellingen.

Het innovatief vermogen van bedrijven neemt volgens de respondenten toe, met name op het vlak van de haalbaarheid van het bestaande project, kennis voor mogelijke toekomstige innovaties, inzicht in economische haalbaarheid van de geplande innovatie en inzicht in hoe in-house kennis kan worden gebruikt voor toekomstige innovaties. De MIT draagt volgens hen ook in sterke mate bij aan de beslissing van bedrijven om een bestaand innovatietraject door te zetten of met een hoger ambitieniveau uit te voeren. Daarnaast menen zij dat het instrument in sterke mate bijdraagt aan de beslissing om te starten met een nieuw innovatietraject. Voor een aanzienlijk deel van de respondenten heeft de MIT ook een positief effect op samenwerking met bedrijven of kennisinstellingen. De MIT-instrumenten hebben naar hun mening een sterke invloed op de slagingskans van de beoogde innovatie, maar ook op de kwaliteit van de innovatie en de snelheid en de kosten waarmee innovatie op de markt kan komen.

Volgens deelnemers leiden de MIT-projecten op dit moment in beperkte mate tot harde economische resultaten, zoals meer personeel, omzet en winst. Ook de econometrische analyse laat beperkte economische resultaten zien. Het is ook nog te vroeg om deze effecten al waar te nemen. Dit zou in een

later stadium moeten worden onderzocht. De respondenten van de survey zien wel een positieve invloed van de MIT op de kennis en ervaring om toekomstige innovatietrajecten te managen en kennis over de juiste subsidie- en steunkanalen vanuit de overheid voor toekomstige innovatietrajecten.

In navolging van de motie-Van Veen, waarin werd gevraagd naar een onderzoek naar wat er gebeurt met de afgewezen MIT-aanvragen, is de additionaliteit van de MIT onderzocht. Uit deze evaluatie blijkt dat MIT-deelname volgens de surveydeelnemers een belangrijk effect heeft op de uitvoering van het innovatietraject. De MIT-deelnemers geven in grote meerderheid aan dat het project zonder toekenning niet was doorgegaan of met een langere tijdsduur of minder ambitieuze uitvoering. De afgewezen aanvragers geven een gelijksoortig beeld. Een overgrote meerderheid van de respondenten geeft aan dat het project niet is doorgegaan zoals voorzien en bij de helft is het project in het geheel niet doorgegaan. Uit de surveydata blijkt eveneens dat de MIT-deelnemers voorlopen in de innovatiefase van een project op de afgewezen aanvragers.

5.1.5 Conclusie econometrische analyse

De econometrische analyse behandelt de mate waarin de uitgaven aan spur- en ontwikkelingswerk (S&O) van deelnemende bedrijven is toegenomen als gevolg van het ontvangen van subsidie voor een MIT-instrument. Dit om aan te geven in hoeverre de innovativiteit van bedrijven stijgt door deelname aan MIT-instrumenten. Het aantal S&O-uren uit de WBSO-aangifte wordt daarbij gebruikt als maatstaf voor de hoeveelheid spur- en ontwikkelingswerk. Uit de evaluatie van de WBSO (Panteia, 2012) blijkt dat een hogere afdrachtvermindering voor de loonheffing voor bedrijven leidt tot een hoger aandeel omzet uit nieuwe producten en een hogere productiviteit van werknemers.

Het effect van de instrumenten op de mate van innovatie van bedrijven verschilt. Haalbaarheidsprojecten in 2014, en R&D-samenwerkingsprojecten in zowel 2013 als 2014 leiden tot extra uitgaven aan S&O in de twee jaar na subsidieverlening. Voor deze instrumenten is sprake van extra S&O-uren door deelname aan de MIT en naar verwachting een hoger aandeel omzet uit nieuwe producten en een hogere productiviteit van werknemers.

Er zijn geen significante effecten op korte termijn gevonden van kennisvouchers op S&O-uren van deelnemende bedrijven. Dit is niet verrassend, gezien het lage subsidiebedrag en het feit dat de werkzaamheden door kennisinstellingen worden uitgevoerd. Voor haalbaarheidsprojecten in 2013 wordt geen bewijs voor additionaliteit gevonden in de drie jaar na subsidieverlening. Ook R&D-samenwerkingsprojecten in 2013 lijken niet te leiden tot extra S&O-uren in het derde jaar na subsidieverlening. Het is echter niet te zeggen of de extra jaarlijkse uitgaven groter of kleiner zijn dan de verleende subsidie. Datzelfde geldt voor de totale uitgaven aan S&O in de twee jaar na subsidieverlening. Dit omdat de geschatte bandbreedtes van de effecten aanzienlijk zijn.

Tabel 15 Effectiviteit: doelstelling 1

Doelstelling	Stimuleert de MIT innovatie bij het mkb door het bevorderen van innovatie-activiteiten en R&D samenwerking en het gebruik van met publieke middelen gegenereerde kennis?	
Hypothese	Bevestigd?	Uitleg
De MIT is bekend bij mkb'ers die er gebruik van zouden kunnen maken.		Geen harde conclusies, wel duidelijke indicaties dat bekendheid geen probleem is. Van de regeling wordt steeds meer gebruik gemaakt, veel instrumenten zijn flink overtekend en de MIT wordt onder de aandacht gebracht via derden.
Zonder MIT zouden dezelfde activiteiten (R&D, samenwerking) niet of in andere vorm of later gestart zijn (additionaliteitshypothese).		Een klein deel van projecten is of zou volgens respondenten in zelfde vorm zijn uitgevoerd zonder MIT. Projecten die wel begonnen zijn zonder MIT, lopen achter. Ook vanuit econometrische analyse blijkt dat er additionele activiteiten zijn uitgevoerd.
Dankzij MIT wordt met publiek geld ontwikkelde kennis beter benut		De respondenten zien succesvollere innovatietrajecten, beter innovatief vermogen, betere samenwerking met bedrijven en kennisinstellingen.

Doelstelling	Stimuleert de MIT innovatie bij het mkb door het bevorderen van innovatie-activiteiten en R&D samenwerking en het gebruik van met publieke middelen gegenereerde kennis?	
Middels de diverse MIT-instrumenten wordt het langetermijn-innovatievermogen van het deelnemende mkb vergroot.		Ruime meerderheid respondenten ziet meer inhoudelijke en proceskennis; bij meerderheid een veranderde bedrijfscultuur richting innovatie.
De verschillende MIT-instrumenten vullen elkaar goed aan.		Op zich vormen de diverse instrumenten een continuüm, maar ze zouden beter op elkaar afgestemd kunnen worden. Tot nu ook nog geen gebruik van opeenvolgende instrumenten.
De MIT-instrumenten vullen andere instrumenten (nationaal o.a. IPC en Eurostars en regionale innovatie-instrumenten) goed aan. Het sluit goed aan op het instrumentarium in het voortraject (toegepast/fundamenteel onderzoek) en op het vervolgtraject (kredieten, participaties).		MIT-deelnemers maken nauwelijks gebruik van andere instrumenten. Slechts 21% van de afgewezen aanvragers vraagt een vergelijkbare subsidie aan. Wel is er een duidelijke overlap qua doelstelling en opzet met EFRO en in enkele regio's ook met andere instrumenten. Dit leidt in de regio tot de nodige complexiteit.
De MIT leidt (via succesvolle innovatieprojecten) tot vergroting van business (omzet, werkgelegenheid) en/of internationalisering bij deelnemende bedrijven.		Nog te vroeg om te zeggen op basis van harde indicatoren, maar indicaties dat de MIT leidt tot vergroting van business.

Groen = hypothese is bevestigd, geel = hypothese is deels bevestigd en rood = hypothese is niet bevestigd. Als een hypothese wordt bevestigd, is dat een positief signaal (invulling van een (sub)doelstelling van de regeling).

5.1.6 Conclusies effectiviteit: vindt het mkb via de MIT aansluiting bij de Topsectoren?

Voor een ruime meerderheid van de deelnemers waren de plannen van de Topsectoren waarin hun aanvraag moest passen voldoende duidelijk. De aanvragen passen in de praktijk ook bijna altijd binnen de mkb-plannen van de Topsectoren. Het inzicht in ambities en innovatieagenda's van Topsectoren is bij meer dan de helft van de MIT-deelnemers toegenomen. Meer dan de helft van de respondenten geeft ook aan meer betrokken te zijn bij de Topsectoren door deelname aan de MIT.

De Topsectoren zelf zijn actief bij de communicatie en voorlichting van de MIT. Wel is het zo dat de Topsectoren over het algemeen weinig doen met de informatie die RVO aanlevert over de MIT-projecten en aanvragers. De Topsectoren gebruiken de informatie niet om proactief mkb'ers te benaderen. Daarvoor worden diverse redenen aangevoerd. In de eerste plaats verschilt de aard van de innovatietrajecten vaak nogal (koppeling van kortlopende innovatietrajecten met de meer langetermijnagenda's van de TKI's ligt niet altijd voor de hand). In de tweede plaats geven de Topsectoren aan dat door de koppeling met de regio's de verbinding tussen MIT en Topsectoren minder sterk is geworden. In de derde plaats stellen de Topsectoren niet altijd goed uit de voeten te kunnen met de door RVO aangeleverde informatie.

Tabel 16 Effectiviteit: doelstelling 2

Doelstelling	Vindt het mkb via de MIT aansluiting bij de door de Topsectoren opgestelde innovatie agenda's? En zo ja, welke vormen van aansluiting nemen we waar?	
Hypothese	Bevestigd?	Uitleg
Middels de MIT wordt het deelnemend mkb betrokken bij de innovatie-agenda's van de Topsectoren als ook de regionale innovatiestrategieën (vanaf 2015).		De aanvragen passen goed binnen de mkb-plannen en de Regionale Innovatiestrategieën (RIS). Topsectoren zijn ook betrokken bij communicatie en voorlichting over de MIT.
Middels de MIT wordt het deelnemend mkb betrokken bij zowel de innovatie-agenda's van de Topsectoren, de TKI-projecten die binnen die agenda's passen.		Meer dan de helft van de respondenten geeft ook aan meer betrokken te zijn bij de Topsectoren. De Topsectoren zelf zijn over het algemeen niet erg actief om het mkb te betrekken

Groen = hypothese is bevestigd, geel = hypothese is deels bevestigd en rood = hypothese is niet bevestigd. Als een hypothese wordt bevestigd, is dat een positief signaal (invulling van een (sub)doelstelling van de regeling).

5.1.7 Conclusies effectiviteit: zijn de subsidies van Rijk en regio voor het mkb geharmoniseerd?

De samenwerking tussen Rijk en regio verloopt redelijk goed; zo is er één loket voor het mkb, meer budget voor de MIT en meer synergie in het instrumentarium. De MKB-samenwerkingsagenda heeft tevens geleid tot een betere afstemming en een intensievere samenwerking tussen Rijk en de regio's. De verbinding met de Topsectoren is door de koppeling minder sterk geworden.

Een van de punten is de uniformiteit in de uitvoering van de MIT-regeling. De uniformiteit in de uitvoering is door de koppeling met de regio's echter minder geworden, omdat er per regio maatwerk wordt geleverd. De afgelopen jaren heeft er in het kader van de MKB-samenwerkingsagenda wel een zekere mate van harmonisatie plaatsgevonden in het instrumentarium en de samenwerking en afstemming tussen Rijk en regio is in algemene zin verbeterd. In de praktijk blijken er in de uitvoering nog veel verschillen te zijn. Verdere uniformering van de uitvoering van de MIT is nog mogelijk. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om het zoveel mogelijk gelijktrekken van termijnen formulieren, documenten, wijze van beoordeling, etc. Verder kan de uitvoering nog vereenvoudigd worden, bijvoorbeeld door het verminderen van het aantal schotten (uitvoering van de MIT op het niveau van landsdelen (zoals in Zuid) en niet op het niveau van provincies). Tegelijkertijd willen de regio's juist nog meer vrijheid hebben in de opzet en uitvoering van de MIT-regeling en pleiten zij voor het 'minder dicht regelen' van de MIT.

Het geheel van instrumenten op regionaal niveau blijft in veel gevallen nog complex. Er bestaan nog diverse mkb-regelingen met min of meer hetzelfde doel naast elkaar. Daarbij valt naast de MIT (een landelijk instrument) te denken aan instrumenten in het kader van de diverse Operationele Programma's (OP's in het kader van EFRO), Interreg, Horizon 2020 (Europese instrumenten) en specifieke regionale regelingen (van bijvoorbeeld Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen of de provincie). Veel van deze regelingen hebben specifieke criteria (bijvoorbeeld ten aanzien van cross-sectoraliteit, bepaalde thema's of geografische afbakening), diverse subsidieplafonds, juridische kaders, financiële voorwaarden (bijvoorbeeld uurtarieven), et cetera. Het naast elkaar bestaan van al deze mkb-regelingen zorgt voor de nodige complexiteit.

Deelnemers hebben door de MIT nieuwe contacten gelegd buiten het eigen netwerk in de regio. Zo wordt er bij de R&D-samenwerkingsprojecten door 2/3 van de deelnemers met partners buiten de eigen provincie gewerkt, waarvan een klein deel ook met partners uit meerdere provincies.

Tabel 17 Effectiviteit: doelstelling 3

Doelstelling	Zijn de diverse subsidies van EZ en provincies voor het innovatieve mkb geharmoniseerd en gestroomlijnd en verbinden ze daardoor het nationaal stimuleringsbeleid voor het mkb met het stimuleringsbeleid door de regio's voor deze doelgroep?	
Hypothese	Bevestigd?	Uitleg
Door de samenwerking tussen Rijk en regio's is het beschikbare instrumentarium beter zichtbaar geworden voor het relevante mkb (transparantie).		Er is 1 loket en meer synergie in het instrumentarium. Het geheel aan instrumenten met dezelfde doelstellingen gericht op het mkb is in veel gevallen nog complex. Intermediairs spelen een belangrijke rol bij de communicatie over de MIT
Door de samenwerking tussen Rijk en regio's worden meer bedrijven sneller dan voorheen geholpen en vinden sneller dan voorheen bovenregionale contacten.		Er is duidelijk bovenregionale samenwerking waarneembaar in de MIT-projecten.

Groen = hypothese is bevestigd, geel = hypothese is deels bevestigd en rood = hypothese is niet bevestigd. Als een hypothese wordt bevestigd, is dat een positief signaal (invulling van een (sub)doelstelling van de regeling).

5.1.8 Conclusies ten aanzien van de doelmatigheid

De uitvoering van de MIT bij RVO en de regio's verloopt redelijk efficiënt. De uitvoeringskosten liggen over de jaren 2013 – 2015 gemiddeld net iets boven de norm van 5%. Voor het jaar 2015 zitten de uitvoeringskosten onder de gestelde norm. Het is logisch dat de uitvoeringskosten in de eerste jaren hoger waren. Het budget was in de eerste jaren significant lager en er zijn altijd aanloopkosten en vaste

kosten voor het uitzetten van de calls en het verwerken van de aanvragen. Bij een lager budget hebben de uitvoeringskosten dan een relatief hoger aandeel.

De grote hoeveelheid aanvragen legt veel druk bij de betrokken uitvoeringsinstanties in de regio. Er is een spanning tussen de toegankelijkheid van de regeling (c.q. de hoeveelheid aanvragen die men te verwerken krijgt) en de doelmatigheid van de uitvoering. Bij een sterke overvraging is de norm moeilijker aan te houden. De uitvoeringsorganisaties constateren tevens een zekere spanning tussen de doelmatigheid en de wens om de aanvragen inhoudelijk (kwalitatief) goed te beoordelen en te monitoren. Een meer inhoudelijke beoordeling en monitoring leidt onvermijdelijk tot meer uitvoeringskosten.

De tijdsbesteding aan de aanvraag wordt door een ruime meerderheid van de deelnemers als goed beoordeeld. Er is geen relatie tussen honoreringspercentages en de tijdsbesteding aan de aanvraag. Administratieve lasten voor de aanvragers worden door de uitvoeringsorganisaties zo beperkt mogelijk gehouden. Tevens is de afspraak gemaakt dat de regio's streven naar niet meer dan 4% uitvoeringskosten.

Voor het schrijven van een MIT-aanvraag maakt een ruime meerderheid van de mkb'ers gebruik van externe adviseurs. De complexiteit van de MIT-regeling is hiervoor een ondergeschikte reden. Het inschakelen van intermediairs door het mkb is bij andere instrumenten ook heel gebruikelijk. De mkb'ers betalen de externe adviseurs gemiddeld zo'n 8% van het subsidiebedrag (veelal op no-cure-no-pay basis). Dit betekent wel dat de totale uitvoeringskosten (inclusief de kosten van het bedrijfsleven) de facto veel hoger liggen.

Het inschakelen van een externe adviseur heeft in veel gevallen een (licht) positief effect op de honoreringskans. Wel zijn er duidelijke verschillen per jaar en per instrument in het effect van het inschakelen van een intermediair. De verschillen zijn bovendien niet significant, de data is te beperkt om hier betrouwbare uitspraken over te doen.

Over het geheel kunnen we concluderen dat de regeling doelmatig is: de uitvoeringskosten en administratieve lasten staan in verhouding tot de effecten van de MIT.

Tabel 18 Doelmatigheid

Doelstelling	Is/wordt de doelstelling van de MIT op efficiënte wijze gerealiseerd?	
Hypothese	Bevestigd?	Uitleg
De financiële voorwaarden (omvang subsidie, percentage subsidie) zijn zodanig vastgesteld dat verlaging of verhoging er van de effectiviteit van de MIT (onderdelen) niet verbetert.		Het mkb is tevreden over de opzet en waardeert de MIT ook beter dan vergelijkbare instrumenten. De financiële voorwaarden zijn ook geen drempel voor deelname; de MIT is een toegankelijke regeling. Alleen de omvang van de haalbaarheidssubsidies is wellicht te hoog, maar het bedrag per project is voor 2017 gehalveerd. De evaluatie is niet nader ingegaan op alle specifieke financiële voorwaarden voor alle instrumenten (o.a. omdat die gewijzigd zijn in de evaluatieperiode).
De uitvoering via regionale regelingen en nationale (vangnet-)regeling door RVO en regio is efficiënt (geen dubbel werk geen tegenstrijdigheden)		De afstemming in de uitvoering tussen RVO en de regio's is goed, er wordt geen dubbel werk gedaan. De loketwijzer functioneert naar behoren.
De uitvoeringslasten bij RVO, regio's en bedrijven bedragen gezamenlijk minder dan 5% van het budget.		De uitvoeringskosten liggen gemiddeld net boven gestelde norm van 5%. Daarbij maakt het mkb veelvuldig gebruik van externe adviseurs voor het aanvragen, maar de kosten daarvan zijn voor een belangrijk deel een vervanging van de kosten die het mkb anders zelf had gemaakt.
Ondernemers die zelf een aanvraag indienen, vinden de MIT-aanvraag eenvoudig.		Tijdsbesteding aan aanvraag wordt door ruime meerderheid als goede balans gezien, administratieve lasten worden beperkt gehouden. Complexiteit is een ondergeschikte reden om intermediair in te schakelen.

Doelstelling	Is/wordt de doelstelling van de MIT op efficiënte wijze gerealiseerd?	
		Gebruik van intermediairs is ook gebruikelijk bij andere instrumenten
Ondernemers die zelf een aanvraag indienen, zijn niet minder succesvol (in termen van doelbereik en kosteneffectiviteit) dan ondernemers die een intermediair (subsidieadviseur) inzetten.		Het inschakelen van een externe adviseur heeft in veel gevallen een (licht) positief effect op de honoreringskans, al zijn de verschillen soms klein en zijn er per jaar en per instrument flinke fluctuaties in de verschillen.

Groen = hypothese is bevestigd, geel = hypothese is deels bevestigd en rood = hypothese is niet bevestigd. Als een hypothese wordt bevestigd, is dat een positief signaal (invulling van een (sub)doelstelling van de regeling).

5.2 Aanbevelingen

Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie hebben de Technopolis Group en SEO Economisch Onderzoek een aantal aanbevelingen geformuleerd voor de toekomst van de MIT-regeling.

De hoofdaanbeveling is:

- Continueer de MIT-regeling ten minste met het huidige budget: de MIT is toegankelijk en voorziet in een duidelijke behoefte. De MIT is bovendien een doelmatige en effectieve regeling: het heeft positieve effecten op het innovatief vermogen van het mkb.

Hoewel de opzet van de MIT over het algemeen goed wordt bevonden, zijn er op basis van deze evaluatie toch diverse aanbevelingen te formuleren voor het verder optimaliseren van de regeling:

- Definieer duidelijke doelstellingen per instrument en geef tevens duidelijker aan wat het type uitkomsten zijn van de diverse projecten.
- Verbeter de complementariteit van de diverse MIT-instrumenten. De MIT biedt met haar mkb-instrumenten een continuüm in het begin van de innovatiefunnel. De diverse instrumenten voor het mkb kunnen echter nog beter op elkaar worden afgestemd met een duidelijker onderscheid tussen de diverse instrumenten.
- Blijf streven om de uitvoering van de MIT zo uniform mogelijk te laten verlopen in termen van procedures, termijnen, formulieren, etc. Verken ook de mogelijkheid van een verdere vereenvoudiging van de uitvoering, bijvoorbeeld door het verminderen van het aantal schotten in de regio (uitvoering op het niveau van de landsdelen). Laat wel de mogelijkheid tot inhoudelijk maatwerk voor de regio's intact.
- Kijk met het oog op de groei van de totale omvang van de aanvragen en de snelle overtekening van de first come, first serve-instrumenten naar de balans tussen het MIT-budget en de toegankelijkheid (aanscherpen voorwaarden) van de regeling. Indien ervoor een verhoging van het budget wordt gekozen, lijkt een verdubbeling van de FCFS-instrumenten wenselijk (een voorzichtige schatting is een bedrag tussen de 15 – 20 miljoen per jaar). Bij een verhoging van het MIT-budget kan tevens worden overgegaan tot een halfjaarlijkse call (dus twee keer per jaar). Een dergelijke cyclus sluit beter aan bij de korte tijdshorizon voor innovatie van het mkb.
- Zorg dat de informatie over de MIT en de MIT-projecten beter wordt gebruikt. Breid de informatie uit (naast een korte samenvatting van de projecten, ook informatie over afgewezen projecten en informatie over voortgang, type uitkomsten, netwerkanalyses, etc.). Betrek naast de Topsectoren ook de clusterorganisaties en de provincies bij de informatievoorziening. Spreek tevens met de betrokken organisaties af wat zij met de informatie doen (vervolgacties).

Ten slotte komt uit deze evaluatie naar voren dat – ondanks een zekere harmonisatie van het instrumentarium – er nog diverse mkb-regelingen met min of meer dezelfde doelstellingen naast elkaar bestaan. Het gaat daarbij om Europese, nationale en regionale instrumenten, zoals EFRO-OP, Interreg, de mkb-instrumenten van Horizon 2020, de MIT en regionale regelingen gericht op het mkb. Een

nadere afstemming van al die mkb-instrumenten is wenselijk. De MIT vormt hier een onderdeel van, maar die afstemming betreft een veel breder palet aan mkb-instrumenten.

- Stem in het kader van de MKB-samenwerkingsagenda Rijk-regio de verschillende instrumenten gericht op innovatie bij het mkb nog beter op elkaar af en vereenvoudig waar mogelijk (in aantal instrumenten, criteria, subsidiebedragen, et cetera).

Bijlage A LFA's van de individuele MIT-instrumenten

Om inzicht te krijgen in de beoogde effecten van de MIT, zijn de outputs, outcomes en impacts van de diverse MIT-instrumenten in kaart gebracht. In onderstaande tabellen zijn per instrument de zogenaamde 'impact pathways' weergegeven.

A.1 Innovatie-adviesprojecten

Tabel 19 LFA Innovatie-adviesprojecten

Activiteit	Outputs	Outcomes	Impacts
<p>Beschrijving: Een mkb-ondernemer kan een innovatieadviesproject laten uitvoeren door een kennisinstelling of een onafhankelijke adviesorganisatie, voorafgaand aan een innovatietraject. Dit instrument is vergelijkbaar met de 'kennisvouchers', maar betreft projecten op grotere schaal, en de mkb'er kan elke partner vragen (dit hoeft niet per se een kennisinstelling te zijn, zoals bij vouchers).</p> <p>Subsidie: Maximaal 50% van de subsidiabele kosten, maximaal €10.000.</p> <p>Looptijd: Maximaal 1 jaar (start binnen 4 maanden na de subsidieverlening).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Advies van kennisinstelling/adviseur over opzet en inhoud van innovatietrajecten van het mkn • Meer kennis bij het mkb over specifieke aspecten gerelateerd aan de vernieuwing en/of ontwikkeling van producten, processen, en diensten • Nieuwe samenwerking tussen de overheid, het mkb en kennisinstellingen / andere typen kennispartners (e.g. onafhankelijke adviesorganen) bij opzet en uitvoering innovatietrajecten; vergroting van het netwerk (in Topsectoren) 	<ul style="list-style-type: none"> • Verbetering van de samenwerking tussen het mkb en nieuwe (kennis)partners en de opbouw van strategische samenwerkingsverbanden • Meer kennis en expertise bij het mkb over het opzetten en implementeren van innovatietrajecten • Hogere slagingskansen van R&D en innovatietrajecten • Beter gebruik van bestaande kennis t.b.v. innovatie • Nieuwe typen innovatieprojecten (door nieuwe kennis en ideeën) • Ontwikkeling en marktintroductie van nieuwe of verbeterde producten/diensten, etc. (uitkomst van de innovatietrajecten) 	<ul style="list-style-type: none"> • Verbeterd innovatievermogen van het mkb ten behoeve van duurzame economische groei • Economische groei uit nieuwe producten, betere processen (omzet, FTE) • Ontstaan van duurzame strategische netwerken van het mkb t.b.v. innovatie (in Topsector) • Betere benutting kennisinfrastructuur en interacties in het ecosysteem voor innovatie • Bewustwording mkb van de ambities en mogelijkheden in de topsectoren

Bron: Technopolis Group

A.2 Kennisvouchers

Tabel 20 LFA Kennisvouchers

Activiteit	Outputs	Outcomes	Impacts
<p>Beschrijving: Een ‘waardebon’ waarmee mkb-ondernemers kennisvragen kunnen laten beantwoorden door kennisinstellingen.</p> <p>Subsidie: Maximaal 50% van de subsidiabele kosten, maximaal €3.750.</p> <p>Looptijd: Maximaal 1 jaar (start binnen 4 maanden na de subsidieverlening)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Samenwerking met nieuwe (kennis)partners door het mkb; vergroting van het netwerk in Topsector • Antwoord op een toepassingsgerichte kennisvraag gericht op de vernieuwing of ontwikkeling van producten, productieprocessen en diensten 	<ul style="list-style-type: none"> • Verbetering van de samenwerking tussen het mkb en nieuwe (kennis)partners en de opbouw van strategische samenwerkingsverbanden (o.a. door vervolprojecten) • Meer kennis-gedreven innovatieprojecten (door nieuwe kennis en ideeën) • Beter gebruik van bestaande kennis t.b.v. innovatie 	<ul style="list-style-type: none"> • Verbeterd innovatievermogen van het mkb ten behoeve van duurzame economische groei • Ontstaan van duurzame strategische netwerken van het mkb t.b.v. innovatie (in Topsector) • Betere benutting kennisinfrastructuur en interacties in het ecosysteem voor innovatie • Bewustwording mkb van de ambities en mogelijkheden in de topsectoren

Bron: Technopolis Group

A.3 Haalbaarheidsprojecten

Tabel 21 LFA Haalbaarheidsprojecten

Activiteit	Outputs	Outcomes	Impacts
<p>Beschrijving: Een mkb-ondernemer kan een haalbaarheidsstudie laten uitvoeren, eventueel door industrieel onderzoek of experimentele ontwikkeling. De studie kan o.a. bestaan uit: literatuuronderzoek, octrooionderzoek, inventarisatie van beschikbare technologie, potentiële partners, marktverkenning, concurrentieanalyse, etc.</p> <p>Subsidie: Maximaal 40% van de subsidiabele kosten, maximaal €50.000.</p> <p>Looptijd: Maximaal 1 jaar (start binnen 4 maanden na de subsidieverlening).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Een studie met informatie over de haalbaarheid van een voorgesteld innovatietraject en/of marktmogelijkheden • Besluit om al dan niet van start te gaan met het voorgestelde innovatietraject 	<ul style="list-style-type: none"> • Hogere slagingskansen (technisch en marktintroductie) van innovatietrajecten • Betere kennis van markt en concurrentiepositie • Ontwikkeling van nieuwe of verbeterde producten/diensten, etc. (uitkomst van de beoogde innovatietrajecten na positief advies studie) 	<ul style="list-style-type: none"> • Verbeterd innovatievermogen van het mkb ten behoeve van duurzame economische groei • Economische groei uit nieuwe producten, betere processen (omzet, FTE) • Bewustwording mkb van de ambities en mogelijkheden in de topsectoren

Bron: Technopolis Group

A.4 Samenwerkingsprojecten

Tabel 22 LFA R&D-samenwerkingsprojecten

Activiteit	Outputs	Outcomes	Impacts
<p>Beschrijving: Een mkb-ondernemer kan een R&D-samenwerkingsverband opzetten (minimaal 2 mkb-ondernemers). Deze samenwerking bestaat uit industrieel onderzoek en/of experimentele ontwikkeling.</p> <p>Subsidie: Maximaal 35% van de subsidiabele kosten, minimaal €50.000 en maximaal €200.000 (waarvan maximaal €100.00 per deelnemer).²⁶</p> <p>Looptijd: Maximaal 2 jaar.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nieuwe kennis, prototypen, proof of concepts, etc. • Nieuwe samenwerkingsverbanden en –projecten tussen mkb-ondernemers en kennisinstellingen: vergroting van het netwerk (in Topsectoren) 	<ul style="list-style-type: none"> • Nieuw type en ambitieuzere innovatieprojecten (door complementaire kennis en ideeën van projectpartners) • Verbetering van de samenwerking tussen het mkb en nieuwe (kennis)partners en de opbouw van strategische samenwerkingsverbanden (o.a. door vervolgprojecten) • Beter gebruik van bestaande kennis • Ontwikkeling van nieuwe of verbeterde producten, diensten etc. op basis van nieuwe kennis 	<ul style="list-style-type: none"> • Verbeterd innovatievermogen van het mkb ten behoeve van duurzame economische groei • Economische groei uit nieuwe producten, betere processen (omzet, FTE) • Ontstaan van duurzame strategische netwerken van het mkb t.b.v. innovatie (in Topsector) • Betere benutting kennisinfrastructuur en interacties in het ecosysteem voor innovatie • Bewustwording mkb van de ambities en mogelijkheden in de topsectoren

Bron: Technopolis Group

²⁶ Subsidie kan, als het instrument beschikbaar is in de betreffende regio/provincie, worden aangevraagd in de provincie of regio waar de penvoerder gevestigd is én als ook meer dan 50% van de projectkosten in de betreffende regio worden gemaakt. Dit houdt in dat de kosten die de penvoerder maakt plus de kosten van de eventueel in dezelfde regio gevestigde deelnemers bij elkaar meer dan 50% bedragen. Bron: website MIT –regeling, RVO. <http://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/mit-rd-samenwerkingsprojecten>

A.5 TKI-Innovatiemakelaars

Tabel 23 LFA TKI-innovatiemakelaars

Activiteit	Outputs	Outcomes	Impacts
<p>Beschrijving: Dit instrument is alleen toegankelijk voor 'Topconsortia voor Kennis en Innovatie' (TKIs). TKIs kunnen innovatiemakelaars inhuren voor management consulting services gericht op (1) innovatie van producten, processen of diensten, (2) het verlenen van technologische bijstand, of (3) diensten voor het overdragen van technologie.</p> <p>Subsidie: Maximaal 50% van de subsidiabele kosten, maximaal €100.000.</p> <p>Looptijd: Maximaal 1 jaar.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Inhuur van TKI's van innovatiemakelaars Opname van mkb-in innovatieprojecten en consortia van de Topsectoren Samenwerking tussen de overheid, het MKB en kennisinstellingen / andere typen kennispartners (e.g. onafhankelijke adviesorganen) bij opzet en uitvoering innovatietrajecten 	<ul style="list-style-type: none"> Ontwikkeling van nieuwe of verbeterde producten/diensten, etc. (in projecten van Topsectoren) Meer kennis en expertise bij het mkb over de innovatietrajecten die binnen de Topsector lopen Verbetering van de samenwerking tussen het mkb en nieuwe (kennis)partners en de opbouw van strategische samenwerkingsverbanden 	<ul style="list-style-type: none"> Verbeterd innovatievermogen van het mkb ten behoeve van duurzame economische groei Ontstaan van duurzame strategische netwerken van het mkb t.b.v. innovatie (in Topsector) Betere benutting kennisinfrastructuur en interacties in het ecosysteem voor innovatie Bewustwording mkb van de ambities en mogelijkheden in de topsectoren

Bron: Technopolis Group

A.6 TKI-netwerkactiviteiten

Tabel 24 LFA TKI-netwerkactiviteiten

Activiteit	Outputs	Outcomes	Impacts
<p>Beschrijving: Dit instrument is alleen toegankelijk voor 'Topconsortia voor Kennis en Innovatie' (TKIs). TKIs kunnen een netwerkactiviteit organiseren,</p> <p>Subsidie: 100% van de uitbestede kosten worden vergoed, mits de kosten niet meer dan €1.000 per mkb-deelnemer bedragen.</p> <p>Looptijd: Maximaal 1 jaar.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Aantal deelnemers aan event, masterclasses, workshops, conferenties, etc. Kennismaking met nieuwe organisaties (kennisinstellingen, mkb'ers, grootbedrijven, etc.) 	<ul style="list-style-type: none"> Samenwerking met nieuwe (kennis)partners door het mkb; vergroting van het netwerk in Topsector 	<ul style="list-style-type: none"> Ontstaan van duurzame strategische netwerken van het mkb t.b.v. innovatie (in Topsector) Bewustwording mkb van de ambities en mogelijkheden in de topsectoren

Bron: Technopolis Group

Bijlage B Overzicht interviews

Voor deze evaluatie hebben we in totaal twaalf personen van verschillende organisaties geïnterviewd. De tabel hieronder presenteert de namen en organisaties van deze personen.

Tabel 25 Overzicht interviews uitgevoerd voor de MIT-evaluatie

#	Naam	Organisatie
1	Dhr. L. Klomp	Ministerie van Economische Zaken
2	Dhr. M. Rooijackers	Ministerie van Economische Zaken
3	Dhr. G. van der Staaij	Ministerie van Economische Zaken
4	Dhr. F.J. Frerichs	Ministerie van Economische Zaken
5	Mw. M. Wijngaard	Ministerie van Economische Zaken
6	Mevr. J. Reijnen	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)
7	Dhr. H. Netten	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)
8	Dhr. M. Seume	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)
9	Dhr. K. de Gooijer	TKI Topsector Agri&Food
10	Dhr. E. Nagel	TKI Topsector Life Sciences & Health
11	Dhr. C. Bruijnes	mkb Steunpunt Innovatielink topsector Chemie
12	Dhr. J. de Waal	mkb-vertegenwoordiger Creatieve Industrie
13	Dhr. R. Vat	mkb-vertegenwoordiger Logistiek
14	Dhr. D.J. Mulder	Mkb'er
15	Dhr. F. van Ooster	Immovator
16	Dhr T. Grosfeld	VNO/NCW
17	Mw. S. Goetgeluk	mkb-vertegenwoordiger Agri&Food
18	Dhr. L de Jong	mkb-vertegenwoordiger LSH
19	Dhr. G. Huizinga	mkb-vertegenwoordiger HTSM
20	Dhr, L. Silvis	MKB-vertegenwoordiger Water
21	Dhr. C. Van Luijk	Transport en Logistiek Nederland
22	Dhr. S. Salim	Innovatielink
23	Dhr. T. Van Ek	Bouwend Nederland
24	Mw. I. Haisma	Vereniging Innovatieve Geneesmiddelen
25	Dhr. P. Drent	Landsdeel Noord
26	Dhr. E. Bos	Landsdeel Noordvleugel
27	Mw. M. Paesch	Landsdeel Noordvleugel

28	Dhr. B. van Moorsel	Landsdeel Oost
29	Dhr. B. de Jonge	Landsdeel Oost
30	Dhr. P. Apeldoorn	Landsdeel Zuid
31	Dhr. P. Heuts	Landsdeel Zuid
32	Mw. K. Rekko	Landsdeel Zuid
33	Mw. R. Beausoleil	Landsdeel Zuidvleugel
34	Mw. M. Hakkenberg	Landsdeel Zuidvleugel

Bijlage C Econometrische analyses

C.1 Methodologie

Deze bijlage geeft de methodologische verantwoording weer van de econometrische analyse. Deze analyse schat per instrument het effect van de verleende MIT-subsidie op het aantal S&O-uren voor de bedrijven die een aanvraag hebben gedaan voor een MIT-subsidie in 2013 of 2014. De instrumenten waarvoor de schatting is uitgevoerd zijn Haalbaarheidsprojecten, Kennisvouchers en R&D-Samenwerkingsprojecten. Het model schat een apart effect voor subsidie in 2013 en 2014. Omdat we het effect van subsidies in 2013 en 2014 over een gelijke tijdsperiode na het toekennen van de subsidie meten is het effect van de verleende subsidie in 2013 op 2015 apart in de schatting opgenomen. De schatting is op bedrijfseenheidsniveau. Een bedrijfseenheid kan bestaan uit meerdere MIT-aanvragers (kvk-nummers), mits daarbinnen overwegende zeggenschap heerst en aan een aantal overige voorwaarden wordt voldaan.²⁷ Een bedrijfseenheid kan maximaal twee maal voorkomen in de schatting, als er zowel in 2013 als 2014 door de bedrijfseenheid een subsidieaanvraag is gedaan voor hetzelfde MIT-instrument.

De afhankelijke variabele y_{it} is het aantal S&O-uren voor bedrijfseenheid i in de jaren t ($t = 2012, \dots, 2015$). Deze afhankelijke variabele wordt verklaard door een reeks verklarende variabelen met behulp van de volgende fixed-effects modelvergelijking:

$$y_{it} = \alpha_i + \beta_1 * S_{it,t-1}^{2013} + \beta_2 * S_{it,t-2}^{2013} + \beta_3 * S_{it,t-1}^{2014} + \gamma_1 * ES_{it} + \gamma_2 * ES_{it-1} + \gamma_3 * ES_{it-2} + \delta * J_t + \theta * X_{it} + \vartheta * (Z_i * J_t) + \varepsilon_{it} ,$$

met S_{it}^{2013} en S_{it}^{2014} de verleende subsidie voor het MIT-instrument in respectievelijk 2013 en 2014, ES_{it} de extra verleende MIT-subsidie, X_{it} en Z_i respectievelijk over de tijd variërende en over de tijd constante geobserveerde kenmerken, J_t het betreffende uitkomstjaar, α_i de over tijd constante niet-geobserveerde kenmerken en ε_{it} de individuele storingstermen. Daarbij zijn de standaardfouten geclusterd op bedrijfseenheidsniveau om te corrigeren voor seriële correlatie.

Van de bedrijven met een afgewezen subsidieaanvraag zijn enkel de bedrijven die zijn uitgeloot voor deelname aan een instrument in de analyse meegenomen. Deze bedrijven zijn het best vergelijkbaar met de toegekende bedrijven, omdat loting (en dus het toeval) bepaald heeft welke aanvragen beoordeeld zijn. Wel is het aannemelijk dat er zich onder de uitgelote bedrijven aanvragen bevinden die bij beoordeling inhoudelijk zouden worden afgekeurd. Door het toepassen van een fixed-effects schatting corrigeren we voor structurele verschillen tussen bedrijven met een subsidie en bedrijven die uitgeloot zijn. Bedrijven die om andere redenen zijn afgewezen worden (in deze variant) niet gebruikt als controlegroep. Hetzelfde geldt voor bedrijven die geen MIT-aanvraag hebben ingediend.

Als primaire verklarende variabelen gebruikt het model de verleende MIT-subsidie in 2013 en 2014. Omdat voor het meten van het effect van verleende subsidie in 2014 slechts twee uitkomstjaren (2014 en 2015) beschikbaar zijn, kijkt het model voor verleende subsidie in 2013 en 2014 naar het effect op de korte termijn (eerste twee uitkomstjaren), en enkel voor 2013 naar het effect op de middellange termijn (derde uitkomstjaar). Met behulp van verschillende mogelijke bedragen voor de loon- en kapitaalkosten per S&O-uur is een inschatting gemaakt van de bang for the buck per jaar, de mate waarin de MIT-subsidie leidt tot extra S&O-bestedingen. Hiervoor worden drie definities gebruikt die zijn gebaseerd op de wettelijke regels rondom de WBSO. De definities zijn onder meer afhankelijk van de mate waarin

²⁷ Een bedrijfseenheid bestaande uit een holding en een onderliggende werkmaatschappij of uit met elkaar verbonden ondernemingen waarin het productieproces is verdeeld zijn typische voorbeelden van bedrijfseenheden die uit meerdere kvk-nummers bestaan. Zie voor een meer gedetailleerde beschrijving hoe bedrijfseenheden en andere statische eenheden worden afgeleid <https://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/6FCF99A2-8B6E-47E4-BDD4-05AE61EEF8EC/o/abrmicrodata.pdf>

kapitaalinvesteringen (RDA) wordt meegenomen en van de manier waarop het WBSO-uurtarief wordt bepaald.²⁸ Onderstaande tabel geeft hier een overzicht van.

Tabel 26 Gebruikte definities kosten S&O-uur

	WBSO-uurtarief	RDA-uurtarief
Alleen forfaitair WBSO	€ 29 (forfaitair)	-
Forfaitair WBSO en RDA	€ 29 (forfaitair)	€ 12,54 (forfaitair)
Reëel WBSO en forfaitair RDA	€ 34,14 (reëel) ²⁹	€ 12,54 (forfaitair)

Bron: SEO

Een bang for the buck onder de 1 betekent dat bedrijven met verleende subsidie minder dan het subsidiebedrag extra besteden aan S&O-activiteiten vergeleken met uitgelote bedrijven. Een bang for the buck van 1 betekent dat de uitgaven aan extra S&O-activiteiten gelijk zijn aan het subsidiebedrag. Een bang for the buck boven de 1 betekent dat er meer dan het subsidiebedrag aan additionele S&O-activiteiten wordt uitgegeven.

Extra verleende MIT-subsidie kan zowel subsidie voor hetzelfde MIT-instrument in een ander jaar, voor een ander MIT-instrument in een ander of voor een ander MIT-instrument in hetzelfde jaar betekenen. De over tijd variërende geobserveerde kenmerken bestaan uit informatie over andere innovatiesubsidies (EFRO, Innovatiekrediet, Eurostars) en de 'levensstatus' van de bedrijfseenheid. Met betrekking tot laatstgenoemde zijn variabelen opgenomen die aangeven of het bedrijf in het jaar economisch actief wordt (geboren), inactief wordt (sterfte), dan wel het gehele jaar economisch inactief is (gestorven of ongeboren). Economisch actief betekent dat het bedrijf omzet dan wel loonkosten heeft. Een geboorte betekent dat het bedrijf voor het eerst economisch actief wordt, en een sterfte betekent dat de bedrijfseenheid niet meer economisch actief zal worden. Over de tijd constante geobserveerde kenmerken betreffen, in interactie met het uitkomstjaar, de bedrijfskenmerken SBI-sector, (logaritme van) aantal werkzame personen, (logaritme van) bedrijfsleeftijd, rechtsvorm en het landsdeel waarin het bedrijf actief is. De over de tijd constante geobserveerde kenmerken in interactie met jaar zijn enkel in de schatting opgenomen mits zij bijdragen aan de verklarende kracht van het model. Dit kan per instrument verschillen.

In de analyses zijn enkel de bedrijfseenheden meegenomen van de MIT-aanvragers (kvk-nummers) die in 2012-2015 aan maximaal één bedrijfseenheid toebehoorden, en ten minste eenmaal economisch actief zijn geweest in de periode 2012-2015. Als er geen sprake is geweest van economische activiteit is het niet mogelijk om bedrijfskenmerken te achterhalen. Tevens zijn de bedrijfseenheden waarbinnen 'ongewenste' dynamiek plaatsvond uitgesloten van de analyse. Ongewenste dynamiek bestaat uit fusies, splitsingen, overnames, uiteenvallen, herstructureringen en afsplitsingen. Kenmerkend aan deze dynamiek is dat er een wijziging optreedt binnen de onderliggende kvk-nummers. 'Gewenste' dynamiek bestaat uit geboorte- en sterftegevallen, waarbij geen wijziging optreedt binnen de onderliggende kvk-nummers.

In de schattingen van het econometrische model zijn verschillende controlevariabelen gebruikt. Deze verschillen per instrument, omdat enkel de variabelen zijn meegenomen die tot een verbetering van het model leiden. Reguliere verklarende variabelen zijn:

- bedrag van andere subsidies uit de MIT;

²⁸ Aangezien in 2015 enkel bedrijven met relatief veel S&O-activiteiten (meer dan 150 uur per maand) de werkelijke kosten en uitgaven moesten bijhouden, zou een berekening van het werkelijke uurtarief van overige kosten en uitgaven neerkomen op het werkelijk uurtarief van enkel die bedrijven, mits ze de overige kosten en uitgaven ook bijhouden. Dit tarief komt tevens lager uit dan het forfait.

²⁹ Het tarief op basis van alle WBSO-aangiften in 2015 bedraagt € 32,33 wanneer de aangiften met een uurtarief van € 29 in de berekening worden meegenomen

- het ontvangen van EFRO, Innovatiekredieten of Eurostars-subsidies in een jaar of ervoor;
- of bedrijven zijn al gestorven, nog ongebornen zijn, of sterven of geboren worden in een jaar;
- het uitkomstjaar.

De variabelen over de bedrijven zijn opgenomen omdat andere subsidies van invloed kunnen zijn op de ontwikkeling van de S&O-uren. Daarnaast geldt voor bedrijven die in een jaar niet economisch actief zijn (omdat ze al gestorven of nog ongebornen zijn) dat ze in principe geen S&O-uren maken. Daarvoor wordt ook gecorrigeerd. Het uitkomstjaar is een pure controlevariabele die corrigeert voor verschillen tussen jaren.

Daarnaast zijn verschillende kenmerken van bedrijven in interactie met het uitkomstjaar opgenomen, namelijk:

- landsdeel (Noord, Zuid, Oost, West, Zuid-Holland);
- SBI-sector (Financiële instellingen, Advisering en onderzoek, ICT, rest);
- logaritme van de leeftijd van het bedrijf in aanvraagjaar;
- logaritme van het aantal werkzame personen in het aanvraagjaar;
- rechtsvorm in aanvraagjaar (BV, Eenmanszaak, Vof/CV/maatschappen, Stichtingen, Overig);
- Topsector.

Door het opnemen van deze kenmerken houdt het model rekening met structurele verschillen in de ontwikkeling van de S&O-uren tussen verschillende bedrijven met bepaalde kenmerken.

Er zijn als robuustheidscontrole verschillende alternatieve schattingsmethoden gebruikt. Deze leiden allemaal tot zo goed als dezelfde resultaten. Zo is bijvoorbeeld als uitkomstmaat het verschil in S&O-uren tussen het jaar na ontvangst van de subsidie en het jaar voor ontvangst van de subsidie met behulp van een standaard lineair regressiemodel geschat. De resultaten zijn qua significantieniveaus en richting van de coëfficiënten vergelijkbaar met de resultaten in tabel C.2. Enkel het effect van haalbaarheidsprojecten in 2014 is niet meer significant. We vermoeden dat dit een gevolg is van het 'negeren' van het jaar van subsidieontvangst als uitkomstjaar. Haalbaarheidsprojecten duren maximaal een jaar, en een groot deel van de subsidie zal dan ook besteed worden in het jaar van subsidieontvangst.

Als robuustheidsanalyse zijn de schattingen uitgevoerd inclusief het uitkomstjaar 2011. De coëfficiënten van de subsidie verschillen niet significant van de resultaten in tabel C.2. Gezien het extra verlies aan bedrijfseenheden als gevolg van 'ongewenste' bedrijfsdynamiek in 2011 kiezen we ervoor om de resultaten van 2012-2015 te rapporteren.

Een verdere robuustheidsanalyse is uitgevoerd door het logaritme van het aantal S&O-uren te gebruiken als uitkomstmaat. De resultaten in die schatting zijn vergelijkbaar met de resultaten in tabel C.2 aangaande significantieniveaus en de richting van de coëfficiënten. Een uitkomstmaat in logaritmen veronderstelt een (bij benadering) procentuele verhouding tussen de verleende subsidie en het aantal S&O-uren. We achten een lineair verband realistischer en kiezen ervoor om de niveau-resultaten te rapporteren.

De schattingsresultaten in tabel C.2 weergeven per instrument de schattingen van het model. Per instrument zijn twee schattingen gedaan. In de eerste schatting (eerste kolom) zijn enkel de afgewezen aanvragen meegenomen die als gevolg van loting zijn afgewezen. Door budgetoverschrijding op de eerste dag van openstelling is geloot welke aanvragen als eerst werden beoordeeld. In de tweede schatting zijn alle afgewezen aanvragen meegenomen.

Kennisvouchers

In de econometrische analyse wordt geen significant effect gevonden van het toekennen van een kennisvoucher op de ontwikkeling van het aantal S&O-uren. Dit geldt voor zowel toekenningen in 2013 als in 2014. De effecten zijn namelijk niet significant (zie tabel C.2). Voor de andere verklarende

variabelen geldt dat de overige innovatiesubsidies (Innovatiekredieten en Eurostars) het verwachte effect hebben. Voor de andere verklarende variabelen worden geen noemenswaardige significante effecten gevonden. De SBI-sector en de rechtsvorm zijn wel de analyse opgenomen, omdat zij gezamenlijk wel significant zijn.

Haalbaarheidsprojecten

In de econometrische analyse wordt voor 2014 een significant positief effect gevonden van het toekennen van een subsidie voor een haalbaarheidsproject op de ontwikkeling van het aantal S&O-uren in de eerste twee jaar na subsidieverlening. Voor toekenningen in 2013 worden voor alle uitkomstjaren geen significante effecten gevonden op het aantal S&O-uren. De coëfficiënten zijn weliswaar positief, maar niet significant. Het ontvangen van andere MIT-subsidies en Innovatiekredieten heeft een positief effect op het aantal S&O-uren. Zoals verwacht hebben nog niet of niet meer volgens het CBS economisch actieve bedrijven significant minder S&O-uren, dit is relevant aangezien aanvragers van haalbaarheidsprojecten vaak startende bedrijven zijn. Voor de andere verklarende variabelen worden geen noemenswaardige significante effecten gevonden. De SBI-sector, de leeftijd van het bedrijf en het landsdeel zijn wel de analyse opgenomen, omdat zij gezamenlijk wel significant zijn.

Op basis van de geschatte coëfficiënten is te berekenen dat een gemiddelde subsidie in 2014 van € 34.226 leidt voor een bedrijf met subsidie tot 171 à 1848 extra S&O-uren per jaar in de jaren 2014 en 2015. Onderstaande tabel de berekende bandbreedte voor de bang for the buck op basis van dit geschatte aantal extra WBSO-uren zien.

Tabel 27 Geschatte bang for the buck haalbaarheidsprojecten 2014

	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval bang for the buck (korte termijn)	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval bang for the buck (korte termijn)
Alleen forfaitair WBSO	0,15	1,57
Forfaitair WBSO en RDA	0,21	2,24
Reëel WBSO en forfaitair RDA	0,23	2,52

Bron: Berekeningen SEO obv CBS Microdata en data RVO, 2017

R&D-samenwerkingsprojecten

In de econometrische analyse wordt voor zowel 2013 als 2014 een significant positief effect gevonden van het toekennen van een subsidie voor een R&D-samenwerkingsproject op de ontwikkeling van het aantal S&O-uren in de eerste twee jaar na subsidieverlening. Er wordt geen significant effect van verleende subsidie in 2013 op het aantal S&O-uren in het derde jaar na subsidieverlening gevonden. De geschatte positieve coëfficiënt is weliswaar hoger, maar niet significant. Het ontvangen van andere MIT-subsidies heeft een significant positief effect op het aantal S&O-uren als alle afgewezen projecten de controlegroep vormen. Zoals verwacht hebben nog niet of niet meer volgens het CBS economisch actieve bedrijven significant minder S&O-uren, dit geldt ook allen voor de controlegroep met alle afgewezen projecten. Voor de andere verklarende variabelen worden geen noemenswaardige significante effecten gevonden. De Topsector, de rechtsvorm, de leeftijd van het bedrijf en het aantal werkzame personen zijn wel de analyse opgenomen, omdat zij gezamenlijk wel significant zijn.

Op basis van de geschatte coëfficiënten is te berekenen dat bij een gemiddelde subsidie in 2013 van € 43.852 leidt dit voor een bedrijf met subsidie tot 35 à 952 extra S&O-uren per jaar in de jaren 2013-2014. Onderstaande tabel laat de berekende interval voor de bang for the buck op basis van dit geschatte aantal extra WBSO-uren zien voor R&D-samenwerkingsprojecten in 2013.

Tabel 28 Geschatte bang for the buck R&D-samenwerkingsprojecten 2013

	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval bang for the buck (korte termijn)	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval bang for the buck (korte termijn)
Alleen forfaitair WBSO	0,02	0,63
Forfaitair WBSO en RDA	0,03	0,90
Reëel WBSO en forfaitair RDA	0,04	1,01

Bron: Berekeningen SEO o.b.v. CBS Microdata en data RVO, 2017

Op basis van de geschatte coëfficiënten is te berekenen dat bij een gemiddelde subsidie in 2014 van € 57.627 leidt dit voor een bedrijf met subsidie tot 86 à 1389 extra S&O-uren per jaar in de jaren 2014-2015. Onderstaande tabel laat de berekende interval zien voor de bang for the buck op basis van dit geschatte aantal extra WBSO-uren voor R&D-samenwerkingsprojecten in 2014.

Tabel 29 Geschatte bang for the buck R&D-samenwerkingsprojecten 2014

	Ondergrens betrouwbaarheidsinterval bang for the buck (korte termijn)	Bovengrens betrouwbaarheidsinterval bang for the buck (korte termijn)
Alleen forfaitair WBSO	0,04	0,70
Forfaitair WBSO en RDA	0,06	1,00
Reëel WBSO en forfaitair RDA	0,07	1,12

Bron: Berekeningen SEO o.b.v. CBS Microdata en data RVO, 2017

Algemeen

Het effect van de instrumenten op de mate van innovatie van bedrijven verschilt. Haalbaarheidsprojecten in 2014, en R&D-samenwerkingsprojecten in zowel 2013 als 2014 leiden tot extra uitgaven aan S&O in de twee jaar na subsidieverlening. Voor deze instrumenten is sprake van extra S&O-uren door deelname aan de MIT en naar verwachting een hoger aandeel omzet uit nieuwe producten en een hogere productiviteit van werknemers. Het is echter niet te zeggen of de extra jaarlijkse uitgaven groter of kleiner zijn dan de verleende subsidie. Dit omdat de geschatte bandbreedtes van de effecten aanzienlijk zijn.

Er zijn geen significante effecten gevonden van kennisvouchers op S&O-uren van deelnemende bedrijven. Dit is niet verrassend, gezien het lage subsidiebedrag en het feit dat de werkzaamheden door kennisinstellingen worden uitgevoerd. Voor haalbaarheidsprojecten in 2013 wordt geen bewijs voor additionaliteit gevonden in de drie jaar na subsidieverlening, ook hierbij kunnen werkzaamheden door externe kennisinstellingen worden uitgevoerd.

C.2 Schattingsresultaten fixed-effects analyse op het aantal S&O-uren van bedrijven in 2012-2015

Instrument	Kennisvouchers		Haalbaarheidsstudie		R&D-samenwerkingsprojecten	
	Uitgeloot	Alle	Uitgeloot	Alle	Uitgeloot	Alle
Selectie van afgewezen projecten in controlegroep						
Aantal bedrijven in schatting						
Bedrijven met subsidie 2013	184	184	83	83	222	222
Bedrijven zonder subsidie 2013	3	32	70	112	185	301
Bedrijven met subsidie 2014	85	85	90	90	239	239
Bedrijven zonder subsidie 2014	63	71	92	155	0	148
Schattingresultaten						
Subsidie in 2013 in uitkomstjaar of jaar voor uitkomstjaar	-0,0546	-0,0694	0,0098	0,0087	0,0113**	0,0109**
Subsidie in 2014 in uitkomstjaar of jaar voor uitkomstjaar	-0,0424	-0,0618	0,0294**	0,0303**	0,0128**	0,0114***
Subsidie in 2013 in twee jaar voor uitkomstjaar	-0,0467	-0,0814	0,0143	0,0135	0,0161	0,012
Overig verleende MIT-subsidie in uitkomstjaar	-0,0028	-0,0032	0,0131	0,0145*	0,0105	0,0091
Overig verleende MIT-subsidie in jaar voor uitkomstjaar	-0,0009	0,0009	-0,0025	0,0031	0,0089	0,0142**
Overig verleende MIT-subsidie in twee jaar voor uitkomstjaar	-0,0138	-0,003	-0,0133	-0,0108	0,015	0,0153
Uitkomstjaar (referentiecategorie = 2012)						
Uitkomstjaar=2013	407,8	386,59	745,43	682,39*	387,36	849,97**
Uitkomstjaar=2014	1094,82**	1061,56**	991,38	754,4	728,75	1291,24**
Uitkomstjaar=2015	1089,57*	1173,82**	1307,49	896,26	1698,02	2613,72**
EFRO			201,25	-712,24	-522,16	74,78

Innovatiekrediet	1332,58***	1309,49***	2054,99**	1788,51**	1766,88	3580,88
Eurostars	4340,63***	4341,49***	2155,72	1924,81	-1481,06	-1175,21
Eurostars project afgelopen			2433,3	1912,5	-1468,01	-1887,27
Innovatiekrediet project afgelopen	3538,18***	3513,13***	4916,45***	4421,55***	-4581,49	-2427,31
Gestorven	-654,77	-749,83	-1225,78***	-1030,57***	-4022,90***	-3296,56***
Ongeboren	-520,89	-380,99	-720,01	-757,16*	-420,98	-107,23
Sterfte	-516,18	-547,73	-1982,82***	-1630,93***	-3629,30***	-3502,09***
Geboorte	-274,41	-214,96	-354,18	-361,78*	-613,91**	-317,61
Landsdeel (referentiecategorie = West)						
Noord # Uitkomstjaar=2012			304,08	573,64		
Noord # Uitkomstjaar=2014			116,11	101,82		
Noord # Uitkomstjaar=2015			-509,55	-302,22		
Oost # Uitkomstjaar=2012			0,5			
Oost # Uitkomstjaar=2013			469,18	342,26		
Oost # Uitkomstjaar=2014			98,66	148,34		
Oost # Uitkomstjaar=2015				250,34		
Zuid # Uitkomstjaar=2012			-78,66	-33,41		
Zuid # Uitkomstjaar=2014			-375,14	-196,35		
Zuid # Uitkomstjaar=2015			-931,95**	-559,76*		
Zuid-Holland # Uitkomstjaar=2012			-142,32	-71,24		

Zuid-Holland # Uitkomstjaar=2013			-729,55*	-589,49		
Zuid-Holland # Uitkomstjaar=2014				-78,28		
Zuid-Holland # Uitkomstjaar=2015			191,87			
Sbi-sector (referentiecategorie = Overig)						
Financiële instellingen # Uitkomstjaar=2012	-1,62		627,8	404,73		
Financiële instellingen # Uitkomstjaar=2013	-216,44	-151,58	355,03	263,42		
Financiële instellingen # Uitkomstjaar=2014	-316,65	-207,56	313,75	267,25		
Financiële instellingen # Uitkomstjaar=2015		-30,73				
Advisering en onderzoek # Uitkomstjaar=2012	6,77	156,82	853,65*	588,27		
Advisering en onderzoek # Uitkomstjaar=2013		130,15	227,49	144,91		
Advisering en onderzoek # Uitkomstjaar=2014	-334,62	-199,42	238,52	238,91		
Advisering en onderzoek # Uitkomstjaar=2015	-151,77					
ICT # Uitkomstjaar=2012	1350,35	1038,56	-1894,55	-969,83		
ICT # Uitkomstjaar=2013	1400,58	1058,3	-3888,85	-2300,22		
ICT # Uitkomstjaar=2014			-1893,73	-984,67		
ICT # Uitkomstjaar=2015	296,61	218,2				

(Log) leeftijd bedrijf (referentiecategorie = 2015)						
(Log) leeftijd bedrijf # Uitkomstjaar = 2012			529,59	398,25	281,49	220,51
(Log) leeftijd bedrijf # Uitkomstjaar = 2013			181,23	95,92	59,28	105,4
(Log) leeftijd bedrijf # Uitkomstjaar = 2014			-71,28	-107,4	-27,92	18,8
(Log) werkzame personen # Uitkomstjaar 2012					347,8	613,04
(Log) werkzame personen # Uitkomstjaar 2013	-66,89	-46,52			331,73	424,7
(Log) werkzame personen # Uitkomstjaar 2014	-240,19	-202,55			252,18	321,02
(Log) werkzame personen # Uitkomstjaar 2015	-277,32	-259,9				
Rechtsvorm (referentiecategorie = BV)						
Eenmanszaak # Uitkomstjaar=2012	222,87	161,51			571,23***	249,5
Eenmanszaak # Uitkomstjaar=2013	48,17	22,16			349,54**	
Eenmanszaak # Uitkomstjaar=2014	41,07					-262,10**
Eenmanszaak # Uitkomstjaar=2015		-58,57			-373,93*	-731,88***
Vof- cv en maatschappen # Uitkomstjaar=2012	-2,57	229,53			179,15	133,73
Vof- cv en maatschappen # Uitkomstjaar=2013	-130,03	78,18				18,74

Vof- cv en maatschappen # Uitkomstjaar=2014	-168,32*				-120,12	
Vof- cv en maatschappen # Uitkomstjaar=2015		132,66			-447,34	-198,54
Stichting # Uitkomstjaar=2012						
Stichting # Uitkomstjaar=2013	-339,1	-242,70*			-698,43*	-3986,91
Stichting # Uitkomstjaar=2014	103,37	-59,23			-1420,95*	-4676,42
Stichting # Uitkomstjaar=2015	-60,15	-171,18			-2850,32	-7340,09
Overig # Uitkomstjaar=2012	6442,7	2970,97			3228,13	1822
Overig # Uitkomstjaar=2013	2897,93					
Overig # Uitkomstjaar=2014	128,21	-2432,39			-2245,8	-1310,96
Overig # Uitkomstjaar=2015		-2541			-12810,62	-7750
Topsector (referentiecategorie = Tuinbouw en Uitgangsmaterialen)						
Agri & Food # Uitkomstjaar=2012					-431,4	-334,74
Agri & Food # Uitkomstjaar=2013					-113,47	-89,71
Agri & Food # Uitkomstjaar=2014					-660,97*	-490,99*
Biobased # Uitkomstjaar=2012					750,28	308,08
Biobased # Uitkomstjaar=2013					564,4	83,94
Biobased # Uitkomstjaar=2014					517,77	

Biobased # Uitkomstjaar=2015						-591,95
Chemie # Uitkomstjaar=2012					701,18	363,4
Chemie # Uitkomstjaar=2013					446,82	
Chemie # Uitkomstjaar=2014						-426,85*
Chemie # Uitkomstjaar=2015					-723,06	-1145,70*
Creatieve Industrie # Uitkomstjaar=2012					-32,95	
Creatieve Industrie # Uitkomstjaar=2013					73,76	110,02
Creatieve Industrie # Uitkomstjaar=2014					348,57	294,95
Creatieve Industrie # Uitkomstjaar=2015						-8,4
Energie # Uitkomstjaar=2012					910,81	128,86
Energie # Uitkomstjaar=2013						-366,90**
Energie # Uitkomstjaar=2014					53,58	
Energie # Uitkomstjaar=2015					37,14	-60,89
HTSM-ICT # Uitkomstjaar=2012					-610,58*	-229,56
HTSM-ICT # Uitkomstjaar=2013					-401,56*	-391,74
HTSM-ICT # Uitkomstjaar=2014						-101,3
HTSM-ICT # Uitkomstjaar=2015					276,53	
Life Sciences & Health # Uitkomstjaar=2012					1910,33	4071,31

Life Sciences & Health # Uitkomstjaar=2013					1088,28*	3185,05
Life Sciences & Health # Uitkomstjaar=2014						2127,42
Life Sciences & Health # Uitkomstjaar=2015					-2252,73	
Logistiek # Uitkomstjaar=2012					-1273,34	-136,39
Logistiek # Uitkomstjaar=2013					-782,95	62,45
Logistiek # Uitkomstjaar=2014					-843,9	
Logistiek # Uitkomstjaar=2015						402,34
Water # Uitkomstjaar=2012					1319,23	632,43
Water # Uitkomstjaar=2013					214,48	-208,14
Water # Uitkomstjaar=2014					-260,59	-458,79
Constante	2116,98***	1948,74***	2199,35**	1956,41***	1887,67	628,6
Aantal observaties	1340	1488	1340	1760	2584	3640
R-squared within	0,1096	0,0909	0,1226	0,1017	0,1135	0,0935
Instrument	Kennisvouchers		Haalbaarheidsstudie		R&D-samenwerkingsprojecten	
Selectie van afgewezen projecten in controlegroep	Uitgeloot	Alle	Uitgeloot	Alle	Uitgeloot	Alle
Aantal bedrijven in schatting						
Bedrijven met subsidie 2013	184	184	83	83	222	222
Bedrijven zonder subsidie 2013	3	32	70	112	185	301
Bedrijven met subsidie 2014	85	85	90	90	239	239

Bedrijven zonder subsidie 2014	63	71	92	155	0	148
Schattingresultaten						
Subsidie in 2013 in uitkomstjaar of jaar voor uitkomstjaar	-0,0546	-0,0694	0,0098	0,0087	0,0113**	0,0109**
Subsidie in 2014 in uitkomstjaar of jaar voor uitkomstjaar	-0,0424	-0,0618	0,0294**	0,0303**	0,0128**	0,0114***
Subsidie in 2013 in twee jaar voor uitkomstjaar	-0,0467	-0,0814	0,0143	0,0135	0,0161	0,012
Overig verleende MIT-subsidie in uitkomstjaar	-0,0028	-0,0032	0,0131	0,0145*	0,0105	0,0091
Overig verleende MIT-subsidie in jaar voor uitkomstjaar	-0,0009	0,0009	-0,0025	0,0031	0,0089	0,0142**
Overig verleende MIT-subsidie in twee jaar voor uitkomstjaar	-0,0138	-0,003	-0,0133	-0,0108	0,015	0,0153
Uitkomstjaar (referentiecategorie = 2012)						
Uitkomstjaar=2013	407,8	386,59	745,43	682,39*	387,36	849,97**
Uitkomstjaar=2014	1094,82**	1061,56**	991,38	754,4	728,75	1291,24**
Uitkomstjaar=2015	1089,57*	1173,82**	1307,49	896,26	1698,02	2613,72**
EFRO			201,25	-712,24	-522,16	74,78
Innovatiekrediet	1332,58***	1309,49***	2054,99**	1788,51**	1766,88	3580,88
Eurostars	4340,63***	4341,49***	2155,72	1924,81	-1481,06	-1175,21
Eurostars project afgelopen			2433,3	1912,5	-1468,01	-1887,27
Innovatiekrediet project afgelopen	3538,18***	3513,13***	4916,45***	4421,55***	-4581,49	-2427,31
Gestorven	-654,77	-749,83	-1225,78***	-1030,57***	-4022,90***	-3296,56***

Ongeboren	-520,89	-380,99	-720,01	-757,16*	-420,98	-107,23
Sterfte	-516,18	-547,73	-1982,82***	-1630,93***	-3629,30***	-3502,09***
Geboorte	-274,41	-214,96	-354,18	-361,78*	-613,91**	-317,61
Landsdeel (referentiecategorie = West)						
Noord # Uitkomstjaar=2012			304,08	573,64		
Noord # Uitkomstjaar=2014			116,11	101,82		
Noord # Uitkomstjaar=2015			-509,55	-302,22		
Oost # Uitkomstjaar=2012			0,5			
Oost # Uitkomstjaar=2013			469,18	342,26		
Oost # Uitkomstjaar=2014			98,66	148,34		
Oost # Uitkomstjaar=2015				250,34		
Zuid # Uitkomstjaar=2012			-78,66	-33,41		
Zuid # Uitkomstjaar=2014			-375,14	-196,35		
Zuid # Uitkomstjaar=2015			-931,95**	-559,76*		
Zuid-Holland # Uitkomstjaar=2012			-142,32	-71,24		
Zuid-Holland # Uitkomstjaar=2013			-729,55*	-589,49		
Zuid-Holland # Uitkomstjaar=2014				-78,28		
Zuid-Holland # Uitkomstjaar=2015			191,87			

Sbi-sector (referentiecategorie = Overig)						
Financiële instellingen # Uitkomstjaar=2012	-1,62		627,8	404,73		
Financiële instellingen # Uitkomstjaar=2013	-216,44	-151,58	355,03	263,42		
Financiële instellingen # Uitkomstjaar=2014	-316,65	-207,56	313,75	267,25		
Financiële instellingen # Uitkomstjaar=2015		-30,73				
Advisering en onderzoek # Uitkomstjaar=2012	6,77	156,82	853,65*	588,27		
Advisering en onderzoek # Uitkomstjaar=2013		130,15	227,49	144,91		
Advisering en onderzoek # Uitkomstjaar=2014	-334,62	-199,42	238,52	238,91		
Advisering en onderzoek # Uitkomstjaar=2015	-151,77					
ICT # Uitkomstjaar=2012	1350,35	1038,56	-1894,55	-969,83		
ICT # Uitkomstjaar=2013	1400,58	1058,3	-3888,85	-2300,22		
ICT # Uitkomstjaar=2014			-1893,73	-984,67		
ICT # Uitkomstjaar=2015	296,61	218,2				
(Log) leeftijd bedrijf (referentiecategorie = 2015)						
(Log) leeftijd bedrijf # Uitkomstjaar = 2012			529,59	398,25	281,49	220,51
(Log) leeftijd bedrijf # Uitkomstjaar = 2013			181,23	95,92	59,28	105,4

(Log) leeftijd bedrijf # Uitkomstjaar = 2014			-71,28	-107,4	-27,92	18,8
(Log) werkzame personen # Uitkomstjaar 2012					347,8	613,04
(Log) werkzame personen # Uitkomstjaar 2013	-66,89	-46,52			331,73	424,7
(Log) werkzame personen # Uitkomstjaar 2014	-240,19	-202,55			252,18	321,02
(Log) werkzame personen # Uitkomstjaar 2015	-277,32	-259,9				
Rechtsvorm (referentiecategorie = BV)						
Eenmanszaak # Uitkomstjaar=2012	222,87	161,51			571,23***	249,5
Eenmanszaak # Uitkomstjaar=2013	48,17	22,16			349,54**	
Eenmanszaak # Uitkomstjaar=2014	41,07					-262,10**
Eenmanszaak # Uitkomstjaar=2015		-58,57			-373,93*	-731,88***
Vof- cv en maatschappen # Uitkomstjaar=2012	-2,57	229,53			179,15	133,73
Vof- cv en maatschappen # Uitkomstjaar=2013	-130,03	78,18				18,74
Vof- cv en maatschappen # Uitkomstjaar=2014	-168,32*				-120,12	
Vof- cv en maatschappen # Uitkomstjaar=2015		132,66			-447,34	-198,54
Stichting # Uitkomstjaar=2012						

Stichting # Uitkomstjaar=2013	-339,1	-242,70*			-698,43*	-3986,91
Stichting # Uitkomstjaar=2014	103,37	-59,23			-1420,95*	-4676,42
Stichting # Uitkomstjaar=2015	-60,15	-171,18			-2850,32	-7340,09
Overig # Uitkomstjaar=2012	6442,7	2970,97			3228,13	1822
Overig # Uitkomstjaar=2013	2897,93					
Overig # Uitkomstjaar=2014	128,21	-2432,39			-2245,8	-1310,96
Overig # Uitkomstjaar=2015		-2541			-12810,62	-7750
Topsector (referentiecategorie = Tuinbouw en Uitgangsmaterialen)						
Agri & Food # Uitkomstjaar=2012					-431,4	-334,74
Agri & Food # Uitkomstjaar=2013					-113,47	-89,71
Agri & Food # Uitkomstjaar=2014					-660,97*	-490,99*
Biobased # Uitkomstjaar=2012					750,28	308,08
Biobased # Uitkomstjaar=2013					564,4	83,94
Biobased # Uitkomstjaar=2014					517,77	
Biobased # Uitkomstjaar=2015						-591,95
Chemie # Uitkomstjaar=2012					701,18	363,4
Chemie # Uitkomstjaar=2013					446,82	

Chemie # Uitkomstjaar=2014						-426,85*
Chemie # Uitkomstjaar=2015					-723,06	-1145,70*
Creatieve Industrie # Uitkomstjaar=2012					-32,95	
Creatieve Industrie # Uitkomstjaar=2013					73,76	110,02
Creatieve Industrie # Uitkomstjaar=2014					348,57	294,95
Creatieve Industrie # Uitkomstjaar=2015						-8,4
Energie # Uitkomstjaar=2012					910,81	128,86
Energie # Uitkomstjaar=2013						-366,90**
Energie # Uitkomstjaar=2014					53,58	
Energie # Uitkomstjaar=2015					37,14	-60,89
HTSM-ICT # Uitkomstjaar=2012					-610,58*	-229,56
HTSM-ICT # Uitkomstjaar=2013					-401,56*	-391,74
HTSM-ICT # Uitkomstjaar=2014						-101,3
HTSM-ICT # Uitkomstjaar=2015					276,53	
Life Sciences & Health # Uitkomstjaar=2012					1910,33	4071,31
Life Sciences & Health # Uitkomstjaar=2013					1088,28*	3185,05
Life Sciences & Health # Uitkomstjaar=2014						2127,42
Life Sciences & Health # Uitkomstjaar=2015					-2252,73	

Logistiek # Uitkomstjaar=2012					-1273,34	-136,39
Logistiek # Uitkomstjaar=2013					-782,95	62,45
Logistiek # Uitkomstjaar=2014					-843,9	
Logistiek # Uitkomstjaar=2015						402,34
Water # Uitkomstjaar=2012					1319,23	632,43
Water # Uitkomstjaar=2013					214,48	-208,14
Water # Uitkomstjaar=2014					-260,59	-458,79
Constante	2116,98***	1948,74***	2199,35**	1956,41***	1887,67	628,6
Aantal observaties	1340	1488	1340	1760	2584	3640
R-squared within	0,1096	0,0909	0,1226	0,1017	0,1135	0,0935

Waarbij * significant op 10%, ** significant op 5%, *** significant op 1%

Aantal bedrijfseenheden maal vier is het aantal observaties, er is sprake van een gebalanceerd panel over 2012-2015.

Een lege cel betekent dat de variabele niet is meegenomen in de schatting of dat de variabele is weggefallen als gevolg van perfecte collineariteit.

Bijlage D Afspraken MKB-samenwerkingsagenda Rijk en regio

In de MKB-samenwerkingsagenda Rijk en regio is in december 2014 een aantal afspraken gemaakt. Ten aanzien van de MIT zijn de volgende afspraken gemaakt:

- Een gezamenlijke instrumentenkoffer, die bestaat uit uniforme regelingsmodellen voor onder andere vouchers, haalbaarheidsstudies, samenwerkingsprojecten en clusterprojecten.
- De inhoud wordt bepaald door de agenda's van de Topsectoren én de Regionale Innovatiestrategieën (RIS).
- Uitsluitend aanvragen die passen in de RIS én de agenda's van de Topsectoren komen in aanmerking voor gezamenlijke financiering van provincies en EZ (MIT-middelen).
- EZ is in beginsel bereid hiervoor in 2015 € 20 mln. beschikbaar te stellen. Bij de verdeling zal de verdeelsleutel van de EFRO-middelen over de 4 landsdelen worden gehanteerd. Ook de diverse landsdelen stellen hiervoor in beginsel € 20 mln. Beschikbaar.
- Voor aanvragen die passen in beide agenda's (RIS en topsectoren) en budgetten komt in beginsel dus € 40 mln. Beschikbaar.
- De verdere uitwerking van de samenwerking vindt in gezamenlijkheid plaats (EZ, regio's, MKB).
- De mogelijkheid van deelname van bedrijven over grenzen van provincies/landsdelen heen zal door de regio's zo goed mogelijk worden gefaciliteerd.
- Resterende middelen voor MKB-innovatiestimulering op de EZ-begroting zullen in samenspraak met de Topteams en in lijn met het amendement Van Veen/Vos worden ingezet. Het amendement betreft aanvullend budget (€ 20 mln. verspreid over 2015 en 2016) om het MKB te stimuleren om in samenwerking te komen tot innovatie, via drie mogelijke instrumenten: MIT, SBIR en IPC.

technopolis |group| The Netherlands
Spuistraat 283
1012 VR Amsterdam
The Netherlands
T +31 20 535 2244
F +31 20 428 9656
E info.nl@technopolis-group.com
www.technopolis-group.com